MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KOLMEKÜMNES NUMBER : PÖÖRIPÄEV 2013

#30

Esikaanel Ziggy Wild. Foto: Renee Altrov.

KAASAUTORID

Mihkel Kaevats on luuletaja, kelle kodu on tihtipeale seal, kus tema kott. Käinud maha pikki rännuteid, on siiski mõned kohad, kus ta tunneb end kodusemalt: Veske külas Saaremaal, Karlovas, Koidu tänaval Tallinnas, Baris Lõuna-Itaalias ja Budapestis. Peab kõige olulisemaks sõprust ja armastust, biidi tabamist ja krutskeid, millest võiks sündida midagi uut. *Loe Mihkli luuletusi kõrvalleheküljelt.*

Oudekki Loone on Eesti poliitikateadlane, publitsist ja poliitiline aktivist, kelle uurimisteemaks on immigratsioon ja sellega seonduvad tööturusuhted. Oma elu ning tööd jagab ta Eesti ja Itaalia vahel ning Euroopa Liidu ja OSCE valimisvaatlused on viinud teda lisaks ka Bangladeshi, Indoneesiasse, Jeemenisse, Kõrgõzstani, Libeeriasse ning Sierra Leonesse. Vabadel hetkedel armastab linnatänavaid mööda kolada, kohvikutes raamatuid lugeda ja sõpradega kirglikult vaielda. *Oudekki sõnavõtt lõpetab arvamusartiklite seeria „Visand minu Eestist" (lk 5).*

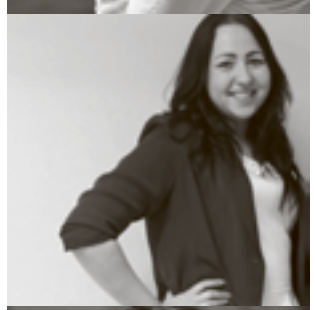

Kadi Hainas on Noortebänd 2013 kommunikatsioonijuht ja Tallinna Ülikooli ajakirjanduseriala teise kursuse tudeng. *Kadi intervjueeris koos Kerli Kivistu ja Kätlin Hallikuga Noortebänd 2013 võitjat Ziggy Wildi (lk 10–11).*

Kerli Kivistu on muusikat austav uudishimulik ning särasilmne ajakirjandustudeng. Lööb kaasa portaali tudeng.tv tegemistes ning laulab bändis nimega The Journalist. *(Vt lk 10–11).*

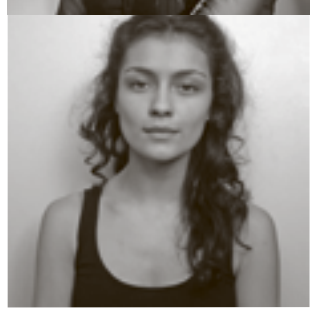

Kätlin Hallik on Tallinna Ülikooli teise kursuse ajakirjandustudeng, keda kõnetavad tudeng.tv, loov visuaal ekraanil ja selle taga, muusika mõju ning sõnademäng paberil. *(Vt lk 10–11)*

TOIMETUS

Taavi Remmel on kirjandusteaduse magistrant Tallinnas. Varem on ta õppinud Tartus filosoofiat ja eesti kirjandust. Tunneb huvi kõige kauni ja groteskse vastu. *Taavi kirjutab Arthur C. Danto kunstifilosoofiast leheküljel 18.*

Loore Emilie Raav on vegan-kokaraamatu „Toidud ainult taimedest. Retsepte ja tarkusi vegan-toidust" üks autoritest. Hingelt loomaõiguslasena loobus ta lihast ligi kaheksa aastat tagasi ning täistaimetoitlane on ta olnud umbes 5–6 aastat. Praegu tegutseb ta Miku Vegan Kohviku nimelise *catering*-teenusega Tallinnas ning peatselt on plaan avada ka Eestis ainulaadne vegan-restoran. *Loore Emilie ja Minna Tootsi toidutööstust käsitleva artikli leiad värskest Bioneeri rubriigist leheküljel 25.*

Minna Toots on 24-aastane Tartu Ülikooli skandinavistikatudeng ja mullu kevadel loodud MTÜ Eesti Vegan Seltsi juhatuse liige ja eestvedaja. Lihavaba aastast 2008 ja täistaimetoitluse viljeleja aastast 2010. *(Vt lk 25)*

Kairi Look on seotud tihedalt nii Tallinna kui Amsterdamiga. Ametilt kirjastaja ja kutsumuselt kirjutajana sepitseb ta põhiliselt lastele mõeldud tekste ja peab blogi (amsterdamiseerunud.blogspot.com). Tema esimene raamat „Leemuripoeg Ville teeb sääred" ilmus 2012. aastal. *Kairi jagab „Kinotripi" rubriigis Amsterdami kinokogemusi (lk 31).*

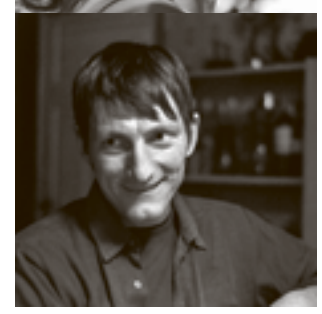

Lauri Leet armastab tekste lugeda. Parimatel päevadel suudab ka ise miskit kirja panna. *Lauri vaatleb Hullunud Tartu festivali kogumikku leheküljel 36.*

KIRI TOIMETAJALT

Kirjutan seda toimetajakirja olukorras, kus Eesti kultuuri on tabanud suuremat sorti raputus. Kultuuriminister Rein Lang on teatanud tagasiastumisest, Eesti suurimal kultuurilehel puudub aga peatoimetaja, isegi KT roll on kolme inimese vahel ära hajutatud. Ühed räägivad sellest, kuidas Reformierakond proovis Sirpi kaaperdada püüdes vaba ajakirjandust suukorvistada – see seltskond on saanud oponentidelt sildi kultuuri-*establishment* –, teised omakorda leiavad, et metafüüsilisse sõnavahtu uppunud kohalik kultuuriavalikkus vajaski ühte Kaur Kenderit, kes tooks heerosed mundaansemate küsimuste juurde tagasi. Nemad koonduvad deviisi „Kultuur kuulub rahvale!" all. Väga rämedalt üldistades kohtusid nähtamatut kätt pooldav pragmaatika ja pehmetele väärtustele tuginev humanism – Kaur Kender *vs.* Jan Kaus.

Käesoleva Müürilehe sotsiaaliarubriigist leiab lugeja ühe essee ja ühe intervjuu, mis käsitlevad mõlemad otsapidi Eesti ühiskonda rebestavat väärtuste konflikti – sedasama, millele Sirbi puhul osutasin. Oudekki Loone võtab kokku aasta jooksul Müürilehe veergudel ilmunud sarja „Visand minu Eestist" lood, juhtides teraselt tähelepanu tõigale, kuidas nooremal põlvkonnal on raskusi 90ndate võitlejate paradigmasse sobitumisega. Meie, noored, oleme ehk esimene põlvkond eestlasi, kes võivad seada oma eesmärgiks midagi nii abstraktset, nagu seda on oma elu kunstiteoseks muutmine. Vanemate ja Jürgen Ligi altkulmupilk on sellega aga garanteeritud. Intervjuu Marju Lauristiniga asetab mitme Loone väite kohale küsimärgi. Jah, ühiskonna toimimisreeglid on küll olemas, kuid need ei sobi kõigile selle liikmetele. Võitlejate paradigmaga tuleb, oh üllatust, võidelda.

Müürilehe sotsiaaliarubriik ei kavatse jätta riigist normaalset muljet, selleks otstarbeks on Eurostati koduleheküllg. Kõigele sellele, mis arvude keeles ei väljendu, mis on keeruline, konfliktne, oma uudsuses vastureaktsiooni tekitav või hoopis ääretult ligitõmbav, on sotsiaaliakülg aga avatud. Põlvkonnavahetust kultuuris ei pea koordineerima Reformierakonna tagatubades. Selleks otstarbeks sai Müürileht kunagi loodud ja noor sõna on arvamuskülgedele jätkuvalt oodatud.

Henri Kõiv

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Evelin Arust	kirjanduskriitika toimetaja	evelin@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikareporter	mariliis@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja	
Pille Sepp	keeletoimetaja	
Renee Altrov	fotograaf	
Patrik Tamm	fotograaf	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA · **VÄLJAANDJA**: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · **TOETAJAD**: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · **TRÜKK**: PRINTALL · **TIRAAŽ**: 4000 · **TASUTA!**

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Alates käesolevast lehenumbrist alustame Müürilehes esmakordselt keskkonnateemaliste artiklite avaldamist. Koostöös rohelise mõtteviisi portaaliga Bioneer alustatud samanimelise rubriigi eesmärk ei ole fetišeerida süütunnet, hõõrudes endale ja teistele nina alla kahjulikke eluviise, ega rõhutada eriliselt ka Mahatma Gandhi mõtet, et kogu kehaline elu maa peal on ümbritseva suhtes hävitav. Saab küll nõustuda, et on elementaarseid vajadusi, milleks meil paratamatult ümbritsevast keskkonnast ressursse ammutada tuleb, kuid sel määral on see ka õigustatud, et oleksime võimelised looma uut ning meil oleks piisavalt energiat mitte lihtsalt elutsemiseks, vaid elamiseks, olles seda tehes ühtaegu suutelised ka ümbritsevat maailma mõtestama, selle toimimismehhanismidest aru saama ning tegema korrektuure sellele, mis parajasti muutmist vajab.

Samal ajal kulutame palju ressursse asjadele, mille vajalikkus on sotsiaalselt konstrueeritud ja mille järele ei pruugi tegelikult otsest tarvidust olla. Ma olen veendunud, et suured muutused ühiskonnas võivad saada alguse iseendast ja oma lähedastest. Teadvustades endile, et meie käitumist ja maitset dikteerivad harjumused, mis pole midagi muud kui üleliigsed liigutused, millele kulub aega, raha ja energiat, on ebavajalikust lahtiütlemine vaimselt ja füüsiliselt kergendav.

Näiteks võib auto omamine olla mõnele linnas elavale inimesele pigem koormaks kui mugavuseks. See võtab palju raha, seda pole kuhugi parkida ja päevast päeva trepist treppi sõitmine võib olla pika aja jooksul karuteeneks ka füüsisele. Aga autoomanik on oma harjumuse ohver ning tema jaoks võib olla mõte rattaga tööle sõitmisest hirmutav. Kahjuks on Eestis levinud endiselt ka arusaam, et see võib olla alandav. Tõesti, on lihtsam ükskõikseks jääda ja õigustada oma käitumisviise sellega, et kõik ju teevad nii.

Sellest hoolimata ei armasta ma tugevaid vastandusi – näiteks ei pea ma oluliseks rõhutada, et, sõbrad, täna sööme taimetoitu. Teate, ma arvan, et pooltel kordadel pole keegi isegi märganud, et laualt midagi puudu on. Ma ei taha sellega öelda, et teavituskampaaniad ei õigusta end, vaid arvan, et igapäevaelus pole ilmtingimata tarvis konflikte luua. Kõigil pole vaja muutuda stereotüüpseteks loomaõiguslasteks või vihasteks ökofašistideks, vaid vastupidi, oleks vaja rohkem neid inimesi, kes loovad positiivseid sõnumeid ja elamusi selle maailma heaks, kus nad ise elada tahavad. Näiteks nii nagu Jaan Tootseni film „Velosoofid" tekitab igatsust kevade järele, et saaks jälle ratta selga hüpata, või nagu keskkonnateadlikud disainerid oskavad luua täiesti uut väärtust, mis on samal ajal ka ihaldusväärne, isikupärane ja põnev.

Ma usun, et Müürilehe lugeja on alternatiivide suhtes piisavalt avatud ja oma otsustest teadlik, sestap pole meie eesmärgiks kirjutada kellelegi ette reegleid selle kohta, kuidas elada, küll aga tutvustada erinevaid võimalusi ja teadvustada teatavate valikute tagamaid. Ma usun, et igal mõtlemisvõimelisel inimesel on õigus otsustada, mida ta ise õigeks peab, ja kellegi asi pole neid valikuid talle ette heita, olgu need millised tahes. Võimalik on vaid inspireerida, olla eeskujuks, jääda kannatlikuks ja endale kindlaks.

Keskkonnasäästlik eluviis tundub olevat paljude jaoks kaelamurdev ettevõtmine, mille tarvis oma vaja oma elu päevapealt fundamentaalselt ümber korraldada – selge on see, et seda on raske teha ja taolised püüdlused võivad asetada inimese küllalti skisofreenilisse olukorda. Sedalaadi radikaalseid muutuseid on vähesed valmis läbi elama, kuid teadlik tarbimiskäitumine võiks olla märksõnaks, mida pidasime silmas, kui otsustasime seda teemat Müürilehes kajastama hakata. Algatuseks piisab ka väikestest, aga enesekindlatest sammudest.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Mihkel Kaevats

LUULE

Illustratsioon: Helmi Arrak

NIKOLAI LAAMA, KANGELANE
Mart Tanielile

peamehel keel läks katki
pime mees on mind näinud
silm on näinud silmadeta
ühelt poolt selge aga teiselt

segane:

„halloo ma ka siin saame sõpradeks
ain't got no rhyme for it miskit näen ma vaimusilmas"
jah ma tahaks küll
aga mida saan mina õpetada pimedale

kes kõike on näinud

sealsamas juhtub ime sünnib kangelane
vanast printerist kes magab mulla sees
oh mu vennad kandke kõrgel lippu
ütleb joovastunud virvendus

ja muuseas: mina olen nikolai laama

me oleme siin et päästa konna
kes süüdimatult maailmas kondab
hoidke siis oma tühjad kõhud koomal
hakkame enne videvikku kõmpima

et jõuda millalgi

et jõuda millalgi kuivanud tandrile
tandrile tündrile tendrile
kõik lauad on kasvanud lahku
kõik katused on lennanud

talveks sharm el sheikhi

noh mart kas tantsime breiki
kas viime härra laama jaama
kuraditosin kanepimeest
mängivad pille ja ümisevad

oma kaugeid kauneid mõtteviise

see oli lugulaul nikolai laamast
väljamõeldud värvidekeerajast
kujutluslikust tuleneelajast
jah jah ole terve ole mõnus mart

kuldne inimene
kes tuliselt kahetseb oma vigu

•

kunagi saab ka see järv valmis
ja siis lastakse talle linn peale
või õigupoolest: on juba lastud
naised ja mehed istuvad
väikeste korterite köökides
ja teevad vähesest paljut
või paljust vähese:
söövad joovad kepivad
ja muidu on kogu aeg hall
aga siis läheb taevas selgeks
ja mittemillestki saab rõõmu
ja rahu

kuid
linn tuksleb räpakalt edasi
ja saabub õhtu
mis joonelt jääb juua täis
jälle ei ole millelgi seletust
pimedus luurab üle norskajate
ja keegi keegi kuskil
mõtleb väga pikalt järvele
mis kunagi valmis võiks saada

•

õhtu pageb läände
kuskil algab järv
aga siin
on ruumid liiga ahtad
et muuta mugavamaks pimedus
parem juba õue minna
selles väljamõeldud kohas
tänavavalgustust ei ole
ei ole tänavaid ei teidki
on mingisugused rajad
midapidi minna
igaüks neist on tripp
saab liuelda pinna alla
siis juba oledki

Sammal Põdrasamblik
Vaimukõdu

kõik mida näed ses õhtus
mis pageb läände
on sama kitsas sama avar
nagu kujutlus
pimeda sambla alt

•

VALGE ULG

Sügistorme ei tulnudki,
tulid kohe tuisk ja valge ulg.
Siin siis nüüd istun,
lumevangis,
nii nagu alati unistanud olen.
Teravad räitsakad peksavad vastu akent.
Nagu tavaliselt tuleb see hetk,
mida kunagi olnud pole.

•

Kuula luuletajat:
www.muurileht.ee/kuula-luuletajat-mihkel-kaevats

jätkub lk 35 >

Reede
www.reede.ee

Müürilehe arvamuslugude sari „Visand minu Eestist"

Käesolevas numbris lõpeb Eesti Vabariigi 95. sünnipäeva puhul Müürilehes ilmunud arvamusartiklite seeria „Visand minu Eestist", mis vahendas noorte nägemusi ja mõtteid kaasaegsest Eestist.
Lõpetuseks on sõna Oudekki Loonel.

Ootame ka uuel aastal meiliaadressil arvamus@muurileht.ee mõtteavaldusi ühiskondlikult olulistel teemadel.

EESTI VISANDITE ÕPPETUNNID

Oudekki Loone

Vabas Eestis üles kasvanud põlvkond elab küll stabiilsemas ühiskonnas, kuid üleminekuaegse paradigma jätkuv prevaleerimine nõuab neilt ühiskondlike mängureeglite muutmise nimel võitlemist.

„Elu mõte ei ole õnn," leiab filmi „Educazione siberiana" kangelane viimastes kaadrites, „elu on võitlus". See Nicolai Lilini samanimelise romaani ekraniseering (režissöör Gabriele Salvatores, Itaalia 2013) võib olla küll ebatäpne mõne ajaloolise fakti kirjeldamisel, kuid suudab üldistada Transnistria „uue" ja „vana" kuritegeliku maailma erinevate koodide ning Stalini käsul ümber asustatud rahvakillu toimimispõhimõtete kirjeldamise kaudu suurepäraselt ühe põlvkonna elukogemust. Põlvkonna, kes kasvas üles mingis Nõukogude Liidu järgses ühiskonnas, üheksakümnendatel aastatel, mil tuli minna sinna, ei tea kuhu, kus vana hegemoonia oli tükkideks purunenud ja uut veel ei olnud. Eestis ja Transnistrias ühtemoodi. Mihkel Kunnus oma visandis raamatukogudeta Eestist[1] rõhutabki just selle põlvkonna elukogemust, kel on nii lihtne järeldada, et üldine õnn ja individuaalne paremakssaamine on sotsialistlik, humanistlik ja rahuaegne igand ning elu on lihtsalt võitlus, kus mõned kaotavad, ja see on kurb paratamatus.

Kuid erinevalt Transnistriast on Eestis praeguseks toimiv kapitalistlik demokraatia. Eestlusega pole *game over*, Eesti on lihtsalt valmis ning kasvatanud üles ühe uue põlvkonna noori, kes ei pea enam pea ees tundmatusse vette hüppama ja ise endale uusi reegleid looma. Siinset igapäeva raamistabki kõik see, mida kirjeldab nii poeetiliselt Jim Ashilevi[2]: jäise koorikuga ümbritsetud tulised südamed puhta looduse keskel, energilised, depressiivsed, pragmaatilised, vandenõuteooriate kummardajad, kõike seda inimlikes mõõtmetes, kus omasugustega saab lihtsalt koos suuri asju teha, kus Twitteris on nii president kui ka suvaline troll, kes tahab igale mustale ust näidata, venelastest rääkimata. Uus põlvkond ei ehita enam riiki, ta elab selles – ei noores, ei vanas, ei üleminekurežiimis, vaid lihtsalt ühes paljudest võimalikest normaalsustest. Ja tegeleb uute probleemidega, mitte ülesehitamisest tingitud ebakindlusega, vaid nendega, mis sünnivad paratamatult võitlejate paradigmale ehitatud struktuuris.

Uus põlvkond ei peakski ju tegelikult võitlema, vaid võiks keskenduda selle asemel oma tööle, toetuda juba ehitatule ning tegeleda omaenese elu kunstiteoseks muutmisega. Teiselt poolt ei ole individuaalne võitlus ühiskondlike reeglite muutmiseks enam ratsionaalne, kuna väljakujunenud struktuur on inertne. Üheksakümnendatel kontoris magamiskotis ööbimine ja kartulikoorte söömine oli üks osa kannatustest kättesaadava parema tuleviku nimel. Kuna keegi ei teadnud, milline see tulevik on, siis oli ratsionaalselt võimalik loota, et just sina väljud võitjana. Või siis ei olnud lihtlabaselt aega üldse midagi loota, sest ellu tuli jääda ja see oli ehk raskemgi võitlus kui too, mida peeti edu nimel. 21. sajandi Eestis ei ole päriselt enam kumbagi äärmust. Laias laastus on olemas toimimisreeglid ja kodifitseeritud käitumisnormid, sotsiaalabi ka, nende raamides on tulevik etteennustatav. Seega, kui sööd täna kartulikoori, on küllalt tõenäoline arvata, et sinu üksildastele pingutustele vaatamata jäädki sa neid sööma. Valikuteks on oludega leppimine, Eestist ärakolimine või katsumine kuidagi üheskoos positsiooni parandada, seejuures kõike eelnevat uppi löömata.

Triin Loide[3] ja Mariann Tihane[4] valutavadki südant selle pärast, et viimane nimetatutest on väga raskelt kättesaadav, sest „normaalsust" ei taheta kritiseerida. Võitlejate paradigmas on asi muidugi lihtne, järelikult on indiviidil mõned võitlused pidamata või ta sai lihtsalt lüüa – aga lüüasaanud ei loe, pole olulised, ka neile mõtlemine on rahuaegne igand. Ilma probleemidesse süüvimata ei ole aga võimalik näha seda, mis nende aluseks on, ega ka seda, kui paljusid see puudutab või kuidas saaks asja parandada. Loide ja Tihane küsivad tagasihoidlikult, et neid, kes tahavad midagi veidrat, võiks ju vähemalt ära kuulata. Muidugi, tegelikult ainult ärakuulamisest ei piisa, harjumuspäraste viiside kritiseerimist tuleks ka tõsiselt võtta ja edasi arendada, mitte ainult leppida kokku eriarvamuste eksistentsi lubatavuses.

Mõlemad autorid räägivad justkui noorema, uue põlvkonna nimel, kuid väljendavad tegelikult laiemat probleemi. Selles valmis ehitatud riigis ei ela ju ainult noored. Selles elavad kõik: võimukonformistid, moraalijüngrid, isamaalased, kommunistid, ettevõtjad, töölised, noored, vanad, keskealised, eestlased, venelased, soomlased, armeenlased ja kõik muud rahvused... Enamik nendest elab lihtsalt omaenda elu, nii hästi kui võimalik on ning parasjagu vedamist on antud. Teevad tööd, veedavad sõpradega aega ning tunnevad elust loodetavasti rõõmugi. See kõik ongi normaalne ehk harilik või tavaline, nagu selle sõna defineerib eesti keele seletav sõnaraamat. Minu Eesti visandites väljendub seesama soov, mille sõnastas hiljuti kultuurirühmitus ZA/UM: rääkida Eesti riigist normaalsuse võtmes, vaadata eksisteerivat tavalisusena ja arutada küsimusi selle tavalisuse sees. Niisugune lähenemine ei mahu muidugi võitlejate hegemooniasse, ühe murranguajastu kultuuri, kus lihtsalt tavalise elu elamises puudub „võitmise" ja seega „ärateenituse" moment. Võitlejate kultuur asetab kõik porri ja premeerib neid, kes ennast sealt küünte ja hammastega välja tirivad. Tavalisuse kultuur aga leiab, et porist väljaronimine võiks jääda üheks ning erandlikuks aktiks ja üldine ühiskondlik lähtepunkt võiks olla polsterdatud materiaalse mugavusega, mis vähendab tänavale jäämise kartust, ning vaimse mugavusega, mis pakub teadmist, et sa kuulud kuhugi ning sinu mõtted leiavad kaasarääkijaid, sõltumata su ühiskondlikust positsioonist ning valikutest elus.

Ma arvan, et Triin Loide eksib, pidades noori, kes tavalisusest välja ei taha, *hikikomori*'deks, ning eksib, vastandades oma arutelu mingile ebaselgele „riigile ja ühiskonnale", kes on tegelikult üks väike hulk võitlushegemoonia kandjaid. Tema kirjeldatud noored ongi Eesti riik ja ühiskond, tavalisus, kultuuri edasiviijad, armastavad ja muretsevad, normikohaselt käituvad inimesed. Termin *hikikomori* tähistab aga inimest, kes hoiab ebaharilikul määral kõrvale kontaktist ühiskonnaga ja seda sotsiaalsetel põhjustel, kuna ootuste ja reaalsuse vahel on liiga suur lõhe. Eesti *hikikomori*'d ei ole peitunud vanemate korterisse arvutiekraanide taha, vaid Toompea lossi kaitsvate müüride varjus olevatesse koridoridesse, soovimata või suutmata osaleda ühiskondlikus elus. Ilma igapäevast elu elamata ja sotsiaalsete suheteta endast erinevaga muutub ka seaduseloome lihtsalt üheks mänguks, mille käigus püütakse aidata objekti nimega Eesti järgmisele tasandile, parandades selle positsiooni mingis suvalises pingereas. Reaalne elu, ühiskond oma uue normaalsusega tundub nii hirmutav, et suhtlemise asemel loevad poliitilised *hikikomori*'d pigem ajakirjanikele moraali sellest, kuidas nood peaksid tööd tegema, et poliitikute mängu sobida, või valetavad ka siis, kui selleks põhjust ei ole, nagu härra minister Lang hiljuti. Tavaline ühiskondlik inimene ei karda kaitsta oma positsiooni ning kirjeldada seda, kuidas ta oma tööd enda arvates hästi teeb. Avalike ettevõtete innovatsiooni toetamine ja selle nimel tehtavad muutused on Reformierakonna ideoloogiaga kooskõlas ja valijatelt heakskiidu saanud. Aga kuna ühiskond, rahvas seal väljas, on kuri ning mõistmatu, siis on parem väita, et mind ei olegi olemas. Nii Transnistria kui ka Eesti poliitilised *hikikomori*'d on kapseldunud möödunud sajandi üheksakümnendate aastate tõmbetuultesse ning peavad kõike, mis jääb teisele poole nende isikliku toa ust, kahtlaseks.

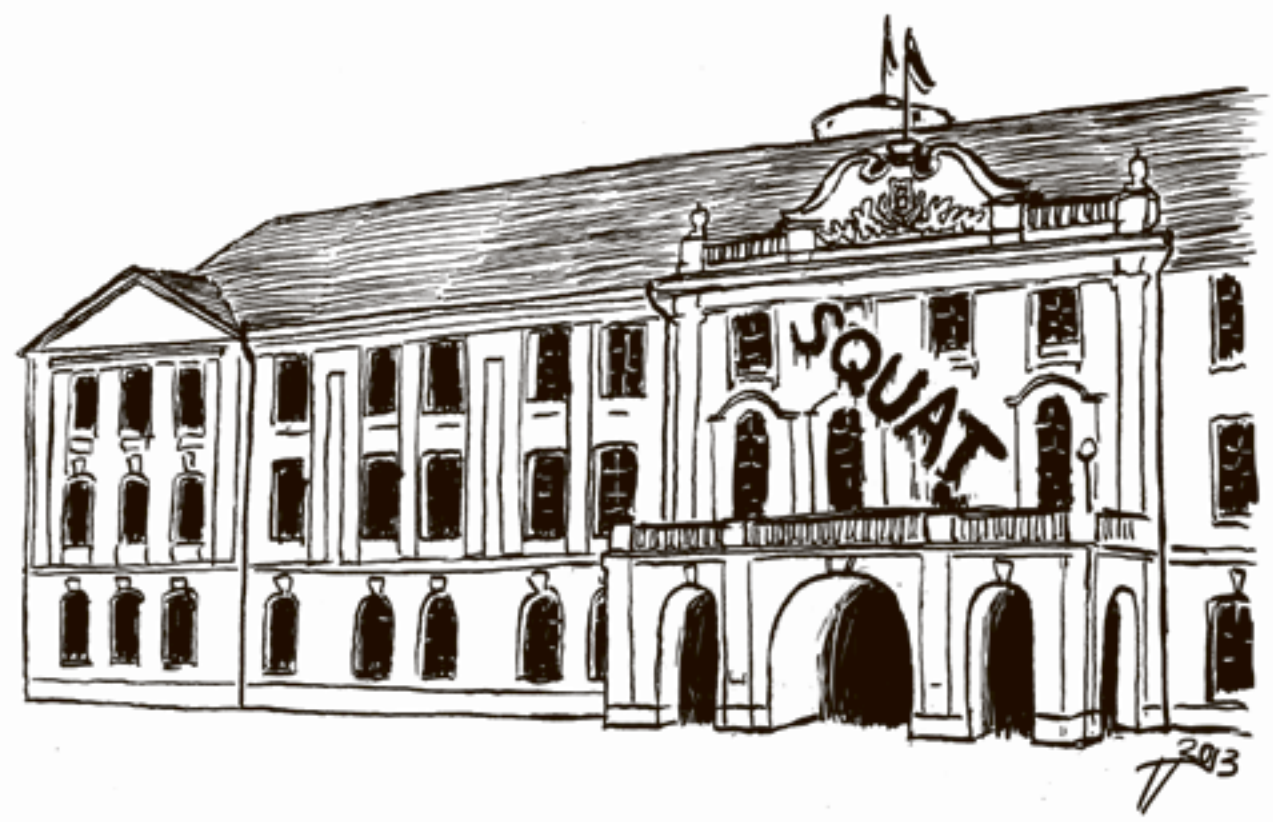

Illustratsioon: Toom Tragel

Härra Langi osas ei olnud Eesti avalikkus nii andestav kui jaapanlastest vanemad oma *hikikomori*'dest laste suhtes, sest poliitikuid ei ole põhjust armastada. Aeg, mil tavaliste põlvkond püüab poliitiliste *hikikomori*'dega läbi ukse rääkida, on otsa saamas. Tavaliste põlvkond tegeleb omaenda hegemoonia sõnastamisega, mis on üks samm lähemale võimu haaramisele. Poliitilisi *hikikomori*'sid ähvardab lihtsalt tänavale tõstmine.

Mõni neist saab loodetavasti enne aru, et äkki on mõistlikum uks lahti teha, sest seal taga on tegelikult normaalsed inimesed.

[1] *Kunnus, Mihkel 2013. Kuni su raamatukogu veel elab, elan mina ka. – Müürileht, nr 26, lk 5.*
[2] *Ashilevi, Jim 2013. Visand minu Eestist. – Müürileht, nr 28, lk 5.*
[3] *Loide, Triin 2013. Hikikomori katkine aluspesu. – Postimees (AK: Arvamus ja Kultuur), 05.10., lk 5.*
[4] *Tihane, Mariann 2013. Error. Error. Does not compute. – Müürileht, nr 29, lk 5.*

KAUBOIKAPITALISTIST SURFAJA

Küsis Henri Kõiv

Tartu Ülikooli emeriitprofessor Marju Lauristin on küll mitmekordne vanavanaema, kuid teab noortest ja nende väärtushinnangutest rohkem kui noored ise. Ometi on see vist paratamatus, et kõneldes noortest kõneldakse ka vanadest.

Miks peaks üks noortele suunatud väljaanne tegema intervjuu „Eesti ühiskonna vanaemaga"? Samal põhjusel, miks iga noor peaks leidma aega, et suhelda oma vanavanematega, kellel on aastatega hulganisti elutarkust kogunenud. Lauristini puhul lisandub elutarkusele veel sotsioloogiliste uuringute taust ehk mõtteterad on vürtsitatud statistiliste andmetega.

Laulva revolutsiooni lapsena üritasin ma selle intervjuu käigus selgeks saada, mida minu põlvkond endast õigupoolest kujutab. Vestlusest Lauristiniga koorub välja, et ma peaksin oma põlvkonnakaaslaste üle pigem uhkust tundma, sest materialistliku edukultuse foonil üles kasvanud noored hindavad üha rohkem vaimsemaid väärtusi, sooritades nõnda väärtushinnangute tasandil sümboolse isatapu. Vana mõtteviisi jätkuva domineerimise taustal tuleb noortel hakata värskete vaadete eest julgemalt seisma, kusjuures liitlasi selleks võib leida just vanavanemate hulgast.

Alustagem retoorilise küsimusega: kas noorus on hukas?
Mina pole seda kunagi väitnud. Ma puutun noortega iga päev kokku ja näen suure rõõmuga, kuidas praegused noored muutuvad iga aastaga järjest asjalikumaks.

Mida peab üks 20–25-aastaste põlvkond olema üldse saavutanud, et sotsioloogid saaksid anda hinnangu, et tegu on eduka või paljulubava generatsiooniga?
Mina ei arva, et 25-aastaselt peaks tahtma olla edukas. Kui inimene tunneb sellises vanuses nii, siis hakkab ta edust kinni hoidma ning jookseb omadega üldse kokku. Edukultuse teema hakkab Eestis vaikselt iganema. Kui ma vaatan neid tudengeid, kes praegu meie teaduskonda astuvad, siis nende jaoks pole edukus enam oluline. Veel seitse aastat tagasi valiti eriala lähtuvalt hilisematest teenimisvõimalustest, kuid nüüd tehakse otsus sisulisemate väärtuste põhjal. 20–25-aastane noor, kellest mina lugu pean, on maailma suhtes avatud ning otsib võimalusi enda oskuste maksimaalseks realiseerimiseks. Materiaalsete väärtuste asemel hindab ta kõrgelt sisemist rahulolu ja soovib ennast proovile pannes midagi ära teha. Raha asemel pakub sellisele noorele naudingut pigem mõne huvitava raamatu lugemine.

Taasiseseisvumise järel on noorte liikumistrajektoor olnud maalt linna ja sealt edasi välismaale, peegeldades sellega Eesti ühiskonna suurimaid probleeme – ääremaastumine, väljaränne. Kas noorte äravoolu tuleks nimetada põgenemiseks või maailma avastamiseks?
Kui inimene peab põgenema, siis see tähendab, et tal on kuskil väga halb olla. Mina üldiselt ei arva, et Eesti on koht, kus noortel oleks halb olla. Kui ma vestlen Soomest või teistest lääneriikidest tulnud noortega, siis nemad väidavad mulle, et Eesti on oma võimalusterohkuse poolest noorte jaoks väga põnev koht. Tee selleni, et ise midagi uut algatada, on Eestis palju lühem. Siit põgenemine näitab pigem seda, et nad ei usu iseendasse, et neil ei ole siin midagi panustada või millegi nimel tegutseda. Minu jaoks on probleemiks see, kui nad ennast Eestis ei leia. Välismaal enda täiendamine on positiivne. Kui mina oleksin praegu 20-aastane, siis ma seaksin oma sammud kohe kindlasti Cambridge'i või sarnasesse ülikooli, aga ma tuleksin seejärel oma kraadi ja saadud kogemustepagasiga tagasi Eestisse.

Miks noored tunnetavad, et neil pole siin millegi nimel tegutseda?
Igal inimesel tuleb ise avastada kodanik endas. Need noored, kes soovivad tulevikus oma lapsi Eesti riigis kasvatada, peavad paratamatult vastama järgmisele küsimusele: „Millises Eestis ma seda teha tahaksin ja kuidas ma ise siia panustada saaksin?" Arusaamal, et onud-tädid teevad mulle siin toreda riigi valmis, ei tohi lasta tekkida. Oma riiki tuleb hakata ise kujundama. Meil oli isegi nõukogude ajal tudengitena tunne, et tuleme seda maailma enda jaoks teistsuguseks muutma. Lõime üliõpilastena Tartusse sotsioloogiaringi olukorras, kus sotsioloogia oli keelatud. Me tegime ülikooli enda jaoks ümber ja maitseme praegu selle vilju. Selline peaks olema noore inimese loomulik elutunnetus. Paljudel tänapäeva noortel on tekkinud riigi suhtes aga klienditunne – kuskil on keegi, kes pakub meile riigi teenust, mille me kas võtame vastu või mitte. Kui meile ei meeldi, siis me läheme ära Soome või Inglismaale, sest seal on parem teenus. See on tarbijalik suhtumine, mis ei aita parema riigi saavutamisele kaasa.

Mismoodi tuua tagasi neid, kes on juba lahkunud? Tihti on nad saanud külge riigireeturi sildi.
Kui rääkida nende noortega, kes on olnud Soomes või Inglismaal, siis nad ütlevad, et seal peetakse neist rohkem lugu, isegi kui nad on lihtsa töö peal. Suhtumist ei saa käsuga muuta – see on kultuuri küsimus. Inimeste alavääristamine, sildistamine ja arenguvõimaluste piiramine on ühed põhjused, miks noored tunnevad, et nad saavad ennast hoopis mujal teostada. Mujal on keskkond lahedam – pakub rohkem tuge, võimaldab eksida ja otsida. Eesti kasvatuses on säilinud arusaam, et keegi ei tohi vigu teha. Sa pead olema absoluutselt korras, õige, raamides, tubli, korralikult käituma, saavutama selle, mida sinult oodatakse. Kui sa eksid, siis sa oled läbi kukkunud. Kui su firma läks pankrotti, siis on sul lõpp. Kui sa kukkusid eksamil läbi, siis on sul plekk küljes. Siin puudub eksimisruum. Professor Taagepera näiteks imestab, mismoodi siin tõlgendatakse välismaa ajakirjast tagasi lükatud artiklit läbikukkumisena. Ta tegi meile selgeks, et see on normaalne, kui artikkel 3–4 korda tagasi saadetakse, sest see aitab üliõpilasel areneda. Ameerikas öeldakse, et *give me a second chance*. Sellega antakse märku, et ükski võimalus pole oma olemuselt lõplik.

Kuidas saab riik noorele märku anda, et tema panus on oodatud?
Kui ma küsin oma tudengitelt, kas noorte arvamus Eestis maksab, siis ma kuulen umbes sama juttu, mida räägivad pensionärid: „Meid vaadatakse kui gruppi, mis tahab ainult midagi saada, samas kui vastu pole midagi pakkuda." Kogu jutt kaasamisest kõlab manipulatiivsena, sest tunnetatakse pigem, et kuskil on mingi riik koos ametimeestega, kes kaasab valikuliselt. Meil on omaalgatust vähe ja seegi on pigem protestialgatus. See on väga tore, et kodanikuühiskond on muutunud häälekamaks, aga selles on palju allasurutuse protesti, mis on sellises väikeses riigis ebaloomulik.

Mida te siis kaasamise asemel soovitate?
Vähem peab rääkima kaasamisest ja rohkem osalemisest, ideede tunnustamisest. Noor inimene peab tundma, et tal on õigus otsustusprotsessist osa võtta. Samas eeldab see ka oskust ning tahtmist kaasa rääkida ja teemasse süveneda. Mina näen kodanikuühiskonda palju asjalikumana. Vabakonna olemus ei seisne ainult selles, et tullakse korraks tänavatele, vaid tuleb suuta teemasid läbi töötades ise lahendusi pakkuda. Noortel oleks hoopis teine tunne, kui nad teaksid, et nende välja pakutud algatus lõpuks ka teostub. Kindlasti tuleks osa noori Eestisse tagasi, kui nende sõna maksaks siin rohkem.

Triin Loide võrdles hiljuti Eesti noori hikikomori'dega Jaapanis, kes on muutunud asotsiaalseks. Usaldav suhe riigi ja noore vahel on asendunud pideva võitlusega või kui võitlusest ollakse väsinud, siis tõmbutakse resigneerunult oma sisemaailma. Mida te sellest kirjeldusest arvate?
Hikikomori'deni on veel pikk tee. Ma saan lohutada noori ainult sellega, et vanad tunnevad samamoodi. Taasiseseisvunud Eestis toimunud areng viis paljud üsna lootusetu tundeni, sest pidevalt tuleb oma olemasolu õigustada. Kui sa ei suuda tõestada, et sinust sõltub majanduskasv, siis sind ei olegi siia vaja. Eesti ühiskonnas peaks toimuma nihe materiaalsuse diskursusest inimlike ja vaimsemate väärtuste poole. Nende poole, mis on seotud olemise enda rõõmuga. See on Eesti ühiskonna traagika, et meil pole olnud võimalust vanaks saada. Eesti riik oli 22 aastat vana, kui ta hävitati. Vabaduse lapsed ei saanud kasvada piisavalt suureks, et näha, mida nad suudavad vabades oludes ära teha. Nüüd me oleme jälle selles olukorras, kus riik on 22 aastat vana. Taasiseseisvunud Eestis sündinud noored peavad endalt jällegi küsima, mida Eesti riik nende jaoks tähendab. Neil pole eeskujusid, kelle poole vaadata, sest see on esmakordne kogemus, seetõttu ka pisut hirmutav. Eestist põgenetakse mõnikord hirmu ja ahistatuse pärast, mida säärase koorma kandmine nõuab. Noored tunnevad, et nad pole valmis riiki oma õlule võtma. Neil ei ole võimalik toetuda selles küsimuses vanemate või vanavanemate eeskujule, kes saavad rääkida üksnes seda lugu, kuidas nemad säilitasid okupatsiooni kiuste keele ja kultuuri. Väljakutse, mis noorema põlvkonna ees seisab, on seetõttu päris suur – neil tuleb leida omale identiteet, aga see peab olema täiskasvanud inimese identiteet täiskasvanud riigis, mille jaoks pole mustrit kuskilt võtta.

Ma saan aru, et see väärtuste konflikt pole põlvkondadepõhine.
Jah, see pole põlvkondadepõhine. Või kui on, siis on see küllaltki ebaharilik, sest tekkinud on vahepõlvkond, teie vanemad. See on põlvkond, mille liikmed tundsid ennast ajal, mil Eesti riik taastati, kauboikapitalistidena. Nende jaoks muutus maailm väga ahtaks, väga materialistlikuks. Sellel mentaliteedil on konflikt nii vanemate kui noorematega, aga ka lateraalne konflikt põlvkonnakaaslastega, kes ennast selles režiimis hästi ei tunne.

Kas materialism on asendunud noorte puhul hedonismiga?
Tänapäeval nähakse sotsiaalteadustes hedonismi natuke keerulisemalt. Räägitakse sellisest mõistest nagu isiksuse autonoomia. Instituudis konsumerismi uurides oleme näinud, et küpsemas ühiskonnas ajab see hoopis teist laadi võrseid, näiteks ökokäitumine on üks osa uustarbijalikkusest. See seisab aga väga kaugel sellest, mida peetakse silmas lihtsakoelise nii-öelda „Miki-Hiire hedonismi" all. Teisipidi sarnaneb tänapäeva hedonism mõneti ka epikuurlusele, see tähendab hõrkude vaimsete naudingute maitsmist. Eestlasele, kes on harjunud pigem läikiva auto ja kõva rahaga, on need tendentsid võõrad. Eesti inimesele on pigem omane raskemeelsus kui hedonism.

Lugesin infokildu, mis väitis, et Tallinna Vene Gümnaasiumi 2012. aasta lennust õpib 75% tänaseks välisriikides. Kas intelligentsete vene noorte side Eesti riigiga on liiga nõrk?
Uuringutest on välja tulnud, et eesti keelt oskavate noorte intelligentsete vene gümnasistide side Eesti riigiga võib olla väga tugev, aga see suhe on samas negatiivse märgiga. Vene rahvusest noorte jaoks tuleb kõik need üldisemad probleemid, millest eelnevalt rääkisime – vähene kaasatus, võimaluste nappus –, vähemalt kahega korrutada. Isegi vene rahvusest üliõpilaste hulgas, kes õpivad Tartu Ülikoolis, on säilinud subjektiivne arusaam, et nende võimalused tööturul on palju väiksemad kui nende Eesti päritolu kursusekaaslastel. Neil on vale nimi, mistõttu ei võeta neid töövestlusel võrdväärsetena. Iseenesest ei pruugi see alati tõsi olla, aga selline subjektiivne tunnetus on olemuslikult halb. Vene koolide õpetajad keelitavad aga abituriente Eesti ülikoolidesse mitte astuma, väites, et venelased ei saa seal niikuinii hakkama. Ka avalikus ruumis domineerib diskursus, milles koheldakse vene rahvusest inimesi potentsiaalse ohuna Eesti riigile. Olukorda saaks parandada, kui meedias figureeriks rohkem vene noori, kes väärivad oma tegude poolest tunnustust. Ma vaatan rõõmuga, kuidas Aljona Suržikova on hakanud endale kohalikul kultuuriväljal nime tegema. Või võtame poliitikutest Jevgeni Ossinovski ja Andrei Korobeiniku. Avalikkuses on tekkimas arusaam, et uusi ja huvitavaid

KS EHK VÄÄRTUSTE NIHE EESTI ÜHISKONNAS

Fotod: Patrik Tamm

hääli leidub ka vene kogukonnas, seega mingid muutused on toimumas, kuid need on praegu nähtavad ainult Eesti vaatenurgast. Kui me vaatame vene meediaruumi, siis seal need inimesed tunnustust ei leia. Vene kogukonnas on juhtival kohal arvamusliidrid, kellele on rahvustevahelise konflikti taastootmine kasulik. Seda aktiivsem peaks aga olema Eesti pool. Kümne aasta taguse perioodiga võrreldes oleme me natuke teises olukorras, sest siis oli lõhe keelekogukondade vahel peaaegu ületamatu.

Teadmatus ja ebakindlus on need omadused, mis meie põlvkonda ilmselt kõige paremini iseloomustavad, kuna me elame maailmas, mis muutub väga kiiresti. Mida see ebakindlus noortega teeb?

Postmodernse oleku üks põhitunnuseid on ebakindlus. Pole suuri narratiive, turvalisi stsenaariume ning igavesi õigeid valikuid. Ebakindlas situatsioonis sisemise tasakaalu saavutamine on oluline eneseidentiteedi küsimus. Mulle meeldib, kuidas Ulrich Beck on võrrelnud tänapäeva inimest surfajaga, kellel on vaja sisemist tasakaalutunnet, et ennast kogu aeg õigesti positsioneerida ja liikuda lainelt lainele sellisel viisil, mis aitab tal laual püsida. See eeldab oskust asetada iseennast olemise keskpunkti, nii et ollakse ise ka tasakaalu tekitajaks. Uus vaade individualismile väidab, et individualism on eeldus, mis aitab teistega koos olles võrku tasakaalus hoida. Võrk on dünaamiline ja suuteline ebakindlas olekus resoneerima, säilitades samas oma ühendused.

Sotsioloogid koostavad ka tulevikumudeleid. Milline võiks olla praeguste 25-aastaste tulevik, isegi näiteks nii pikas perspektiivis kui pensioniiga?

Inimene küpseb tänapäeval suhteliselt kaua. Seega ei maksa paanitseda, kui teile öeldakse, et te lähete pensionile 70-aastaselt, sest teie eluiga on ilmselt 90 eluaastat. 20 aastat pensionil olla on niigi palju. Praegu on ju nii, et 50–55-aastased on õnnetud, sest nad tunnevad, et tööle neid enam ei taheta, koolitusi ei pakuta, neid vaadatakse juba kui potentsiaalseid vanureid. Samas on inimene 55-aastaselt oma õitsengueas. Kuna meie elulõng on olnud ajaloos kogu aeg katkestustega, siis me ei oska hinnata vanema põlvkonna rolli ja elutarkuse kogumist kui väärtust. Me kardame vanaks saada. Noored kardavad vanaks saada. Kui kõik läheb normaalselt, siis tänased noored elavad kaua ja õnnelikult. Nad jõuavad proovida elu jooksul palju erinevaid elukutseid. Normaalsuseks muutub see, kui inimene vahetab 10–15 aasta tagant oma ametit ja astub uuesti ülikooli – insenerist saab kunstnik, raamatupidajast õpetaja jne. Kui inimesel on 35-aastaselt ees veel 30 aastat karjääri, siis on selge, et ühest elukutsest jääb talle väheks.

UUS EESTI DISAIN: LAIVI SUURVÄLI

Küsis Triin Loosaar

Põneva isikliku ja tunnetusliku käekirjaga Laivi Suurväli arvab, et ta on moedisainer eelkõige siis, kui keegi ta töö vastu huvi tunneb. Juba Eesti Kunstiakadeemias moedisaini eriala bakalaureuseastme lõpetamise ajaks aastal 2012 oli Laivi jõudnud esitleda oma kollektsioone nii Eestis ERKI Moeshowl kui ka Soomes (Näytös 11), Lätis (Habitus Baltija) ja Leedus (Mados Infekcija). Isikliku käekirja kujunemisel omas tähtsat rolli ka vahetusaasta Helsingis Aalto Ülikoolis. Praegu on Laivi praktikal Boris Bidjan Saberi moemajas Barcelonas.

Laivi Suurväli. Foto: Laivi Suurväli.

„Hanged dead animal". Foto: Laivi Suurväli.

Millal ja miks sind mood huvitama hakkas?
Tüdrukuna kogusin moeajakirjadest pilte, mis mulle meeldisid. Pärast gümnaasiumi lõpetamist läksin Londonisse ajakirjade kujundamist õppima. Seal sain aru, et soovin rohkem pildi sisse – tahan osata ise riideid õmmelda.

Kas sa oled mõelnud ka mõne teise eriala peale?
Mind huvitab visuaalne eneseväljendus – joonistamine, trükiste kujundus, tekstiilid, kultuurid ja kombed, tulevik... Riided iseenesest ei paelugi mind nii palju, vaid just nende tunnetus.

Sul on väga huvitavad inspiratsiooniallikad. Kuidas sa nendeni jõuad ja mis sind loominguliselt liigutab?
Paratamatult on looming täis eneseotsingut. Ma olen ise enda töö teemaks, sest püüdlen sügavama enesetundmise poole. Naudin väga ka joonistamist ja leian, et tänu selle oskuse harjutamisele olen saanud kätte väga nauditava vabaduse. Tajun mõttes keha kontuure ja neid paberile pannes langevad rõhud tihti samadesse punktidesse. Joonistuse puhul on emotsioonid tugevad. Seda tunnetust püüan kanda ka riietesse. See kõik on väga mänguline. Ma valmistan riideid iseendale ja saan neid kandes aru, mida tahan muuta. Mugavus ja meeldivad kangad on primaarne, aga läbi töö püüan mõista lähemalt ka seda, mida uus rõivas kandjale pakkuda võiks.

Kirjelda oma tööprotsessi. Millest sa alustad, kas kontseptsioonist, materjalist või mingist tehnoloogiast?
Praegu töötan igapäevaselt materjalidega. Mul pole kodus õmblusmasinat, seetõttu hoopis koon ja katsetan naha värvimist ning käsitsi õmblemist. Tulemuse puhul proovin jõuda võimalikult lähedale oma soovidele, seega on poekangastega raske rahul olla. Olen eksperimenteerinud materjalidega sestsaadik, kui oma tööd alustasin. Ühest küljest annab see lähedus objektiga ohjad maksimaalselt minu kätte, samas viivad mäng ja vabadus, mida endale luban, uute tulemusteni, mida alati ette ei näe. See sundimatus ja asjade loomulik kulg on minu jaoks aus ja võluv. Eelistan naturaalseid, villaseid ja puuvillaseid materjale. Mõnikord värvin ka lõngad ise. Põnev on töötada lähedaste toonide erinevuste ja tekstuuridega.

Mis on sulle moedisaini juures kõige tähtsam? Mis hoiab sind keskendununa?
Minu jaoks pole oluline moedisain, vaid vabadus kujundada läbi asjade oma keskkonda.

Milline on sinu keskkond?
Mu kodu on ateljee, kus ma iga päev elan. Ma kujundan ruumi enda ümber, see on pidev protsess, looming, mis pakub uusi ideid. Kohe, kui sisse kolisin, värvisin seinad valgeks, nagu olen harjunud. Hiljem lisasin mõned pildid. Olen tahtnud ammu seinale joonistada, siin toas oli julgust seda esimest korda katsetada. See meeldis mulle, nii et nüüd täiendan oma loodut pea iga päev. Joonistan juba ka lakke, sest seinad on täis. See tuba on mind täis! Ja seal veedetud aeg pakub nii palju uusi mõtteid. Hääled on ka tugevad, see on põnev – mu toa lae sees elavad nimelt nahkhiired.

Millisena näed moedisaini hetkeolukorda ja enda osa selles?
Ma ise olen sellest tsüklist täiesti väljas. Minu protsess on aeglane ja rahulik ning ma usun selle võimalikkusesse.

Praegu oled praktikal Barcelonas Boris Bidjan Saberi juures. Millist rolli on mänginud sealne elu su isiklikus loomingus ning arengus?
Nad on andnud mulle suure vabaduse teha seda, mida soovin. Ja nauditav on see, et asjad, mida pärast tööd kodus iseenda jaoks loon, sobivad ka töö juurde. Borisi loomingus tajun samu väärtusi, mida isegi hindan. Ja huvitav on olnud näha siin kohapeal arengut ta esimestest riietest kuni praeguseni. Boris on saavutanud nüüdseks selle, mida ta on soovinud, ja püsib rohkem paigal. Minu jaoks on innustav proovida edasi minna, püüda enda ideid kaugemale viia.

Kas sa lähtud oma loomingus pigem kunstilisest kui tööstuslikust protsessist?
Seisan tööstusest kaugel. Mu looming on mõeldud inimeselt inimesele. Pea sama kehtib ka siin praktikal, see on äärmiselt meeldiv. Kõik riided valmivad disaineri lähedal. Juba esimene idee, mille ma Borisile kudusin, meeldis talle ja praegu kootakse mu näidise põhjal meeste kampsunite, lühikeste pükste ja villaste sokkide seeriat. Näen esimest korda, kuidas mu loodud eset paljundatakse.

Millised on su plaanid tulevikuks?
Mu unistuseks on paremad tehnilised tingimused tööks – ruum, laud ja masinad kodus, selline lihtne soov.

Aga kui palju sa oma edasisi tegemisi praegu Eestiga seod?
Asukoht pole eraldi eesmärk, olen läinud ära siis, kui olen näinud paremaid võimalusi enese täiendamiseks. Peamiselt igatsen lähedasi.

Wilhelm. Foto: Patrik Tamm.

Alustab uus kontsertsari „Kimomo Liveroom"

18. detsembril algusega 20.00 näeb Eesti Raadio 1. stuudios esmakordselt ilmavalgust uus kontsertsari „Kimomo Liveroom", mille eestvedajaks on äsja sündinud Kimomo-nimeline agentuur ja plaadifirma.

Esimese „Liveroomi" avavad kolm eesti muusikalist kollektiivi ehk Wilhelm, State of Zoe ning Raul Sööt Deeper Sound.

Mitmetunnise kontserdi vältel võib leida kavast nii džässi, futuristlikku poppi, head gruuvi, folgisugemetega *indie*-poppi kui kauneid meloodiaid.

Kontsertsarja mõte sai alguse korraldajate soovist erinevaid žanre omavahel ühendada ning Eesti muusikamaastiku peavoolu ja kvaliteetsel nišiturul toimuvat teineteisele lähendada. Eesti parimasse ja suurimasse helistuudiosse luuakse elutoalik ja intiimne atmosfäär, olgugi et ruum ise mahutab kuni 300 külastajat.

Kui varasemalt on Eesti Raadio stuudiot kasutatud peamiselt salvestamise eesmärgil ning Klassikaraadio saateformaadi „Areaal LIVE" kontsertide tarbeks, siis nüüd on nii ERRil endal kui ka Kimomol soov tutvustada 1. stuudiot laiemale publikule esmaklassilise *live*-kontserdikohana.

Kimomolt on oodata 2013. aastal lisaks regulaarselt toimuvale „Liveroomi" sarjale ka esimest digi-reliisi, millele järgnevad uue aasta alguses juba ka teised nii digitaalsed kui füüsilised helikandjad. Ühtlasi võib saladuskatte all öelda, et 2014. aastal ootab ees ühe äsja Grammy nominendiks esitatud muusikalise kollektiivi Tallinna kontsert ning mitu suurt koostööprojekti erinevate muusikaliste ja kultuuriliste institutsioonidega.

Piletid hinnaga 7 eurot on saadaval nii kohapeal kui eelmüügist Ticketpros.

Lisateavet leiab aadressilt facebook.com/kimomomusic.

Molly Nilsson astub üles koos Lotte ja Robert Jürjendaliga

Molly Nilsson ning Lotte ja Robert Jürjendal annavad detsembris Tartus ja Tallinnas koos kaks kontserti.

Molly Nilsson on üks viimase aja tähelepanuväärsemaid rootsi päritolu naisartiste. Praegu Berliinis elav muusik on nostalgilise süntesaatoripopi trubaduur, maagiliste meloodiate majesteet ja personaalselt lähenevate poeesiate kuninganna. Tema muusika märksõnadeks on lihtsus ning isetegemise rõõm ja kurbus. Tegemist on helilise rännakuga läbi elu, surma ja armastuse, hetkelise peatumisega eikellegimaal reaalsuse ja unenägude vahepealses seisundis. Molly on ka karismaatilise laulja John Mausi koostööpartneriks, üheskoos on lindistatud pala „Hey Moon", mida kuuleb Mausi 2011. aasta albumil „We Must Become the Pitiless Censors of Ourselves". Vaatamata teatud *lo-fi* hoiakutele on Molly Nilssoni populaarsus viimastel aastatel *indie*-muusika ringkondades järjepanu kasvanud ja seda näitab ka üha tihenev tuurigraafik üle Euroopa ja USA.

Mõlemal kontserdil teevad kaasa ka isa ja tütar Robert ja Lotte Jürjendal. Kui Lotte on eelkõige tuntud nooremale muusikasõbrale *electroclash*'i orkestrist Stella ja *futupop*-duost Sequoia 7, siis Robertit teatakse kui heliloojat, kitarrivirtuoosi ning muusikaõpetajat ning ansambli Weekend Guitar Trio juhtfiguuri. Roberti ja Lotte ühislooming tõotab tulla eksperimentaalne segu folkromantikast ja psühhedeelsest džässist.

Kontserdid toimuvad 19. detsembril Tartus Genialistide Klubis ja 20. detsembril Tallinnas kohvikus Sinilind.

Sveta Grigorjeva debüütkogu esitlus

19. detsembril kell seitse õhtul esitletakse Tartus Trükimuuseumis (Kastani 38) koos Värske Rõhu 36. numbrit ja Sveta Grigorjeva luulekogu „Kes kardab Sveta Grigorjevat?". Üritusel loevad luulet Monika Bondarenko, Sveta Grigorjeva, Hanna Kangro, Sanna Kartau, Kaisa Kuslapuu ja Tõnis Vilu. Ühtlasi seatakse üheks õhtuks üles pildinäitus, mille raames saab näha Liisi Grünbergi, Maria Karolini, Heinrich Sepa, Mirjam Siimu, Maari Soekovi jt noorte kunstnike töid. Pärast kirjandusõhtut mängib muusikat Helena Läks.

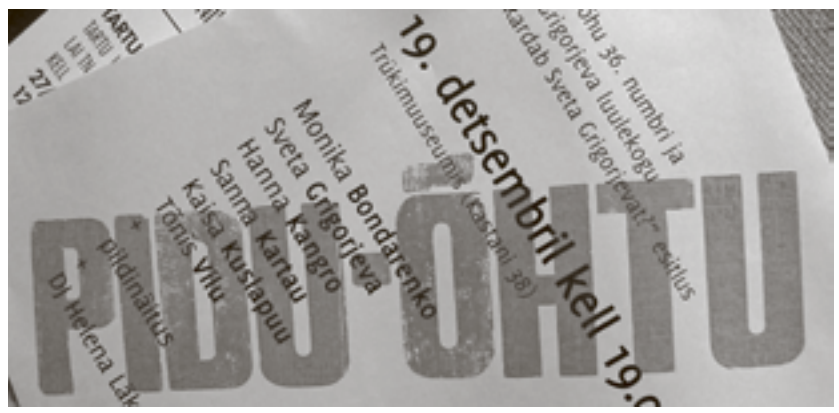

Värske Rõhu 36. numbrist leiab Hanna Kangro, Andra Teede, Kristjan Haljaku jt luulet; Nirti, Mirt Kruusmaa ja Tõnis Vilu proosat; Maria Lee päeviku; intervjuu Sveta Grigorjevaga; värskeid noppeid brasiilia ja islandi kirjandusest ning mitmeid huvitavaid arvustusi, sealhulgas retrorubriigi (Märten Rattasepp kirjutab Artur Alliksaare „Nimetust saarest").

Kohapeal on võimalik osta soodsalt VR-i ajakirju ja raamatuid, samuti kunstnike töid, Trükimuuseumis valmistatud märkmikke jms. Üritus on tasuta.

Uus kunstisaade ETV 2-s

4. detsembril startis ETV 2-s uus kunstisaade „Meie aja kunst", mis on eetris kolmapäeviti kell 21.30.

Saade pakub vastuseid näiteks järgmistele küsimustele. Mis toimub kunstnike ateljeedes enne ja pärast teose valmimist? Mis elu elatakse galeriides väljaspool näituste lahtiolekuaegu? Kuhu rändavad teosed peale nende eksponeerimist? Mida mõtlevad kaasaegsed kunstnikud elust, tööst ja loomingust?

Saatesari tutvustab kahtteist Eestis tegutsevat kaasaegset kunstnikku, kelle seas leidub saate autorite sõnul „nii romantilisi külmetajanatuure kui ka ratsionaalseid asjaajajaid, sirgjoonelistest omapead kõndijatest rääkimata". Kõige laiemas plaanis on saade püstitanud eesmärgi kaardistada kaasaegse kunstniku argipäeva tänases Eestis.

Avasaates tutvustati Merike Estna loomingut, järgnevates saadetes on fookuses Mark Raidpere, Flo Kasearu, Edith Karlson, Dénes Farkas, Tõnis Saadoja, Visible Solutions, Jaanus Samma, Marge Monko, Kris Lemsalu, Paul Kuimet ja Erki Kasemets.

Saate režissöör on **Erle Veber**, autor **Maria Arusoo**.

Eesti vanim erakapitalil väljaantav kunstipreemia

Neljapäeval, 19. detsembril tehakse teatavaks tänavune Sadolini kunstipreemia laureaat. Võitjale antakse üle 5000 euro suurune auhind. Tänavusteks nominentideks on Jass Kaselaan, Kristi Kongi ja Neeme Külm.

Tegemist on vanima erakapitalil põhineva kunstipreemiaga Eestis, mida jagatakse alates 1996. aastast. Kunstipreemia lähtub ideest „värv kui kunst" – alates möödunud aastast on Sadolini uuendusmeelse kunstipreemia saajaks lootustandev noor nüüdiskunstnik, kes on paistnud oma loomingus silma ennekõike innovaatilisuse, huvitavate teemaarenduste ja tundliku värvi- ning materjalikasutusega. Võidutöö valikuprintsiibiks on eelkõige teose kontekstitundlikkus ja ajakohasus. Ettevõtmise eesmärgiks on tunnustada kunsti avaliku ruumi loomuliku osana ning tõsta avalikkuse kunstiteadlikkust.

Konkursil osalevad kolm kandidaati valib välja oma eriala professionaalidest koosnev kolmeliikmeline žürii, mille koosseisu kuuluvad Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse juhataja Maria Arusoo, kultuurilehe Müürileht peatoimetaja Helen Tammemäe ning ajakirja KUNST.EE peatoimetaja Andreas Trossek. Meediumipõhist piirangut ei ole ja võrdselt käsitletakse fotot, videot, maali, joonistust, skulptuuri ja installatiivseid teoseid. Võitja osas teevad otsuse Akzo Nobel Baltics AS-i esindajad.

Auhinnafondi suurus on kokku 6000 eurot, millest saab 500-eurose preemia ka kumbki nominent. Kunstipreemiat antakse välja kord aastas enne jõule.

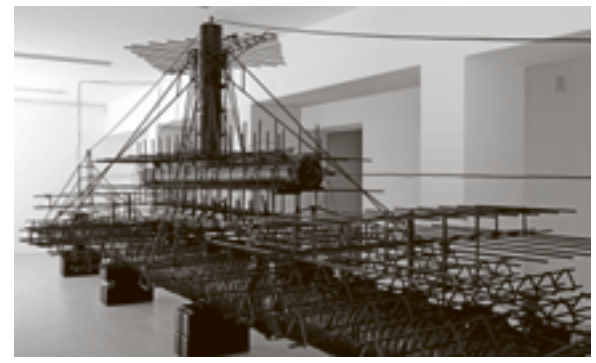

Jass Kaselaan „Jumala hääl"

Loovkonkurss ja näitus „EV 100 – Eesti helis ja pildis"

Novembri alguses käivitus Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koostööna noortele heliloojatele ja graafilistele disaineritele suunatud konkurss „EV 100 – Eesti helis ja pildis".

Eesti tähistab 2018. aastal 100. aastapäeva ja on ühtlasi Euroopa Liidu eesistujamaaks. Sellega seoses vajab Eesti enda esitlemiseks kuvandit. Riigikantselei korraldatav lõplik identiteedikonkurss toimub küll mõne aasta pärast, ent mõtete kogumise protsess on juba alanud. Sellesse panustas ka ideekonkurss „EV 100 – Eesti helis ja pildis". Konkursi raames moodustati graafilisest disainerist ja heliloojast koosnevad loovüksused, kelle ülesandeks oli luua harmooniline audiovisuaalne kuvand, mis koosneb graafilisest identiteedist ja helimotiivist. Konkursile valitud kandidaatidest moodustusid järgnevad loovüksused: Kaarel Vahtramäe ja Rein Fuks, Einike Leppik ja Miina Leesment, Martin Kallasvee ja Rainer Olbri, Sylvia Köster ja Judith Parts, Roman Lihhavtšuk ja Kadri Laanes, Moonika Maidre ja Gert-Ott Kuldpärg, Viktor Gurov ja Taavi Tulev, Katrin Nõu ja Alvin Raat.

Konkursitööde esitlus ja parimate auhindadega pärgamine toimus pidulikul galaõhtul 10. detsembril Rotermanni soolalaos. Artupcareer.net-i korraldatud konkursile laekunud tööde näitus jääb seal avatuks kuni 2013. aasta lõpuni.

TELLI MÜÜRILEHT UUEKS AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*Soovin tellida Müürilehe 2014. aastaks 18€ eest omale postkasti**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 31. jaanuariks. Müürileht ilmub 2014. aastal iga kuu esimesel täisnädalal, v.a. jaanuaris ja juulis. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

ZIGGY WILD – PÕRANDAALUNE PEAVOOLUROKK

Küsisid Kerli Kivistu, Kätlin Hallik, Kadi Hainas

Tänavuse Noortebändi konkursi võitja Ziggy Wild torkab silma suurejoonelise lava-*show*'ga ning tinaturnerliku vokalisti kaasahaarav energia sütitab noori kuulajaid, aga kutsub ka vanades rokipeerudes esile nostalgialaksu.

Talv võtab võimust ning juhatab meid Ziggy Wildi prooviruumi ukse taha. Mõne minuti pärast on uksel rõõmsameelne bassimees: „No tsauki!" Vastuvõtt on soe ja meid juhatatakse läbi rokiurkaliku ning korrapäratu ilmega koridori keldrikorrusele. Kriuksuga avaneva ukse tagant rullub meie silme ees lahti Ziggy prooviruum. Järgnevad tunnid veedame energilise noortebändi punkris.

Teate üksteist veidi üle aasta. Kuidas te tutvusite?
Laura Prits: Jämmisime ühe kitarristiga kavereid tehes ning unistasime bändist. Uurisin Facebookist, kas keegi tunneb mõnda trummarit, ja jõudsime Henri-Hannes Sellini. (*Viimased pool aastat on Ziggy Wildi trummarit Henri-Hannes Selli asendanud ajutiselt Sven Seinpere* – toim.)
Ken Einberg: Mängisime Tarviga (*Tarvi Aldur, bändi kitarrist* – toim.) eestikeelses akustilises bändis Never Mind basskitarri. Saime teada, et meie trummar Henri teeb veel üht bändi ja mõlema proovid toimusid Telliskivis. Sellest kõik alguse saigi.
L.P.: Soovisin väga laulda ja hoolimata sellest, et ma alguses õigetele nootidele pihta ei saanud ja hääl ära läks, oli motivatsioon suur. Veetsin rohkem aega Henri-Hannese, Tarvi ja Keni proovikas ning ühel hetkel tekkis olukord, mil nemad polnud oma lauljaga rahul ja mina ei tunnetanud keemiat kahe kutiga, kellega alustasime. Rääkisin isegi oma vanematele, kui väga tahaksin nende teiste poistega bändi teha. Ma ei tea, mida teised siis arvasid, aga mina mõtlesin küll, et kuidas nii nüüd lähekski.
K.E.: Tegime proovi kahe potentsiaalse lauljaga, aga Laura võimas energia jäi peale. Ta on tüüpilise laululinnukese vastand.

Ziggy Wild – kõlab metsikult. Millest selline nimi?
K.E.: See oli kolm nädalat enne meie esimest ametlikku esinemist. Istusime proovika eesruumis ja mõtlesime pingsalt. Tarvi ütles, et õiges nimes peab kindlasti *z* või *y* sees olema.
L.P.: Seina peal oli etikett Maizi pudelilt ja hakkasin tuletama: „siia", „sima", „simmai". Mõtlesime kõvasti ja järsku tuli „ziggy". Ühtäkki hakkasid kõik kordama: „Ziggy... Ziggy, ziggy... Ziggy, ziggy, ziggy. ZIGGY!" See tundus nii sobiv, et jäigi!
K.E.: Alguses pidi olema lihtsalt Ziggy, aga mõtlesime, et see on liiga lühike.
L.P.: Proovisime isegi, kuidas publik hüüaks: „Ziggy Wild!" Okei, toimib!

Kuidas te oma praeguse stiilini jõudsite?
K.E.: Enne muusikaga tegelema hakkamist kuulasin palju trummi ja bassi, mida teen loomulikult siiani, kuid hiljem lisandusid Muse ja Iron Maiden.
L.P.: Mul polnud varem rokimaailma asja, kuid ei saaks öelda, et see minu jaoks ka täiesti võõras oli. Kuulasin pigem näiteks Britneyt, Busta Rhymesi, Rihannat ja Beyonce'i ehk hea rütmiga *mainstream*'i, kuna pidin pidevalt hiphop-koreograafiat looma. Nähes aga seda, millise pühendumusega rokkmuusikutest lauljad antud stiili esitavad ning pillimehed mängivad, paneb see mälupilt žanrit rohkem hindama. Ja siis liikusingi hoogsalt selle suunas.
K.E.: Meil on Tarvi, kes on väga hingeline tüüp. Kuulab palju bluusi ja muusikat, mis tuleb südamest. Ja Henri, kellele meeldivad Guns N' Roses ja Whitesnake. Kuulame kõik vanakooli ja oleme segu kõigest.

Aga kuidas sünnivad sellises mitmekesises pundis laulud?
L.P.: Kui kuus lugu olid valmis ja esinemine tulemas, siis lihtsalt pidin sõnad välja mõtlema. Istusin proovikas ja lugesin erinevate lauljate sõnu. Keskendusin sisule, riimile, stiilile ja oma kogemustele. Tantsijana pole ma kunagi sõnu kuulanud, rohkem ikka rütmi.
K.E.: Meie kitarrist Tarvi loob meloodia. Ta mängib algse rifi, tutvustab seda ja siis hakkame kõik sellele midagi juurde lisama, et lugu üles ehitada. Ühine looming on raske, sest kui võtta arvesse kõigi nelja isiksust, oleme täiesti erinevad.

Mis teid inspireerib?
K.E.: Muusika ise inspireerib muusikategemist. Kuulame uusi artiste ja sealt tulevad ideed. Leidsin Spotify'st hämmastavalt palju *underground*-artiste, kelle looming on hea, ja neist mõjutatuna oleme loonud uusi duure ja kitarririffe.
Sven Seinpere: Mind inspireerib see, kui ma vaatan mõnda oma eeskuju trummide taga mängimas.

Milline peaks teie arvates olema üldse üks õige 21. sajandi rokkar? Ta ei saa ju olla selline nagu 60ndatel, 70ndatel, 80ndatel?
L.P.: Minu meelest on 21. sajandi rokkar see, kes suudab muusikas iseendaks jääda.
K.E.: Jaa, ma tahtsin täpselt sama asja öelda.
L.P.: No näed, mõtleme jälle ühtemoodi. Sind on maailmas ainult üks. Kui jääd iseendaks, siis oledki ainulaadne.
K.E.: Tänapäeva maailmas on palju võltsust.
S.S.: See on nii hea mõte! Iidoleid on palju, kõik üritavad olla kellegi moodi. Vahel vaatan mõnda artisti ja mõtlen, et tahaks ka niimoodi teha, aga siis tulen mõistusele, et tuleb ikkagi iseendaks jääda.

Teie kontsertidel on lisaks muusikalisele osale väga olulisel kohal ka *show*. Rääkige oma esinemistest. Kus toimus esimene neist ja kuidas sünnib kontserdi ülesehitus?
K.E.: Esimene avalik esinemine toimus meil Von Krahli baaris. Nüüdseks oleme seal nii palju üles astunud, et nad võtavad meid kui kodubändi.
L.P.: Enne kontserti mõtleme kogu esinemise läbi. Oluline on, et kõik liikmed saaksid soolosid teha. Ühtlasi jälgime seda, et tantsu oleks mõõdukalt. Visuaal on samuti tähtis ning kontserdil aitab palju kaasa valgus. Loomulikult peab ka selle peale mõtlema, et minu hääl vastu peaks, sest 40 minutit järjest täiel jõul laulda on väga raske. Publikul peab olema huvitav kuulata, esinemine peab tekitama emotsioone ning samastumishetki. Võtame kõiki neid aspekte arvesse ning selle peale hakkame kogu kontserti üles ehitama. Eesti on nii väike, et kui kogu aeg sama asja teha, siis rahvas väsib. Isegi lugude järjekorra muutmine muudab esinemise mitmekesisemaks.
S.S.: Mina olen proovikas näiteks pigem rahulik inimene, aga kui lavale trummide taha saan, teen kannapöörde.

Miks teil tantsutüdrukuid vaja on? Kas lihtsalt muusikast ei piisa?
S.S.: (*Tagasihoidlikult*) Nad on näiteks ilusad.
L.P.: Tänu tantsutüdrukutele saan ma end mugavalt tunda. Kui nüüd mõtlema hakkan, siis nad on nii loomulik osa, et kui see ära võtta, jääks midagi puudu. Kahjuks on ka selliseid kontserte, kuhu ei saa tüdrukuid kaasata, siis lähme *rock'n'roll*'i peale välja.

Millist tagasisidet te enamasti esinemiste kohta saate?
L.P.: On neid, kes tulevad ja ütlevad otse näkku, et täielik jama ja üldse ei meeldinud, aga leidub ka mõni selline, kes vaatab sügavalt silma ja räägib, et üldjuhul ei käi ta üldse kontsertidel, kuid see oli ägedaim *show*, mida ta näinud on. Piisab, kui üks inimene tuleb pärast esinemist ja hoiab värisedes käest kinni. See annab energiat ja on suur motivatsioonilaks. Me ei tee küll midagi täiesti uut – tantsijaid on Eestis bändidel varemgi olnud –, aga mulle tundub, et me oleme kuidagi omamoodi.
S.S.: Kord juhtus nii, et üks kontsakingadega blond tüdruk, täielik tibi, kelle jaoks on moes rokki vihata, nägi juhuslikult Ziggy *live*'i ja tuli pärast rääkima. Seletas, et talle üldse ei meeldi see muusika, aga meie kontsert oli vinge. Midagi sellist poleks osanud oodata.

Kuidas te sellise n-ö jalaga-näkku-kriitikaga toime tulete?
K.E.: Ma talun kriitikat väga hästi. Ma lausa armastan seda!
L.P.: See võtab kõik kokku. Ma võin öelda, et tänu Kenile olen saanud kriitikaga rohkem sina peale. Kui pärast kontserti keegi tuli ja ütles, et see oli täielik saast, ei suutnud ma mõista, mis tal viga on. Tulin just lavalt, higimull otsaesisel, ja tema teeb lihtsalt maha. Miks ma pean sellist asja kuulama? Kas on raske tulla ja öelda paar ilusat sõna? Nüüdseks võtame kuulda konstruktiivset kriitikat ja oleme õppinud seda sõimamisest eristama.
K.E.: Minu jaoks on kriitika olnud läbi aegade edasiviiv jõud. Üks asi on see, kui keegi tuleb ja ütleb, et su *live* oli meeletult halb, hoopis teine, kui oma arvamust põhjendatakse. Viimase pärast ma armastangi kriitikat! See on hea, kui inimene annab põhjendatud tagasisidet.

Mida te teete, et ideaalses vormis püsida?
(*Laura ja Ken arutlevad, et bändi algusaegadel tegid nad kõvasti proove, nii 3–4 korda nädalas. Kõik oli vaja paika saada, enne kui ennast näitama mindi.*)
L.P.: Ühel hetkel olid kõik lood selged, kuid ikka on vaja harjutada ja lihvida. Isegi kui esinemisi ei ole, tahame tööprotsessi käigus hoida. Eelkõige selleks, et mootor seisma ei jääks ja ratas kogu aeg veereks. Meil on ülesannete jaotus, mis toimib. Ma ei nõua, et poisid tantsiksid, ja loodan, et nemad ei taha, et ma trummisoolosid välja mõtlema hakkaksin.
K.E.: Piisab sellestki, kui üks liige päevas paar tundi harjutab, kas kodus või siis prooviruumis. Kui tahad, et meeskond teeks head tööd, pead pidevalt bändikaaslasi tunnustama ja neile ütlema, et nad on tublid.
L.P.: Väiksed asjad loevad. Oluline on, et sa ei too välja ainult negatiivset stiilis „miks sul jälle tegemata on". Selle asemel torgime üksteist, innustame ja uurime, kuidas läheb, ja aitame igal võimalusel.

Oletame, et teid kutsutakse hea tasu eest pulma esinema ja öeldakse, et see, mida te teete, on väga äge ja jätkake samas vaimus, aga... tehke paar süldilugu ka sekka. Kuidas käitute?
L.P.: Tegelikult on oluline, et muusik saaks esineda. Ka pulmas mängimine on okei, kuid kui see on hästi tasustatud, on väga lihtne mugavustsooni langeda. Õpid 50 lugu selgeks ja mängid neid igal nädalavahetusel. Kavereid võib teha, aga mõistlikkuse piires.

Kust läheb teie jaoks selle n-ö süldimuusika piir?
L.P.: Sült on minu jaoks selline asi, mida ma lihtsalt ei tahaks teha. Kõike annab omas võtmes esitada. Oleme samuti kavereid teinud. Kui suudad Eesti sülti nõnda esitada, et ise seda naudid, siis miks mitte, aga pigem peaks ikkagi panema rõhku enda loomingule.
S.S.: Aga kui mina kunagi abiellun, teid oma pulma mängima kutsun ja annan ette listi poplugudega, millest te peate oma versiooni looma, siis kas te teeksite seda? Raha pole probleemiks.
L.P.: Sven, me räägime sellest veel!
K.E.: (*Kõhklevalt*) Vaatab seda asja.

Kas olete nõus ka pärast Noortebändi võitu tasuta esinema?
L.P.: Kui asjal on siiras eesmärk ja muusikuid ei lüpsta, siis miks mitte. Just hiljuti tegime ühel heategevusüritusel tasuta *live*'i. Muidugi oleme rohkem valima hakanud, millal ja kus esineme, kuid tegelikult oleme seda alati teinud.
K.E.: Tasu ei ole alati oluline.

Kui te saaksite valida ükskõik millise bändi ajaloost ning anda nendega ühise kontserdi, siis mis bänd see oleks?
L.P.: Mina valiksin Nirvana, sest nende *live*'id olid jõhkrad.

Kuulan ka ise praegu sellist muusikat. Aga Ziggyt tahaksin näha ühel laval Beyonce'iga. Tean, et me ei sobiks üldse kokku, kuid ta on üks mu lemmiklauljatest. Vaatan palju ta esinemisi ja imetlen, kuidas ta astub lavale ja haarab publiku momentselt. Ta on sihikindel ja töötab kõvasti eesmärgi nimel. See on asi, mis on mulle terve elu meeldinud!
K.E.: Mina tahaksin esineda ühel laval Muse'iga. Nemad on ühtlasi põhjus, miks ma hakkasin üldse bassi mängima.
S.S.: Arvan, et Godsmackiga, sest nad lihtsalt on vinged, ja muidugi Dave Grohliga Foo Fightersist.
L.P.: (*Entusiastlikult*) Jaa! Dave on tõesti väga inspireeriv inimene.

Kas teid on püütud kuidagi survestada, raamidesse panna?
L.P.: Meile pole öeldud, et midagi oleks liiga palju või ärge laval nii tehke. Tegelikult ei saa keegi meid keelata, aga on öeldud küll kriitiliselt, et kas sa nii lauladki? Arvan, et nii kaua on kõik okei, kuni ma end mugavalt ja iseendana tunnen. See on osa minust. Aga poolpaljalt laval käies ma ju teadvustan, mille olen selga pannud ja mida teen. Vaatan end ikka enne esinemist peeglist ka. Ma pole igapäevaselt selline. Inimesed ei suuda eristada, et lavaline karakter pole see, kes ma muul ajal olen. Ozzy Osbourne praeb ka kartuleid ja tšillib ringi. Lady Gaga samuti. Nad kõik on inimesed ja käivad kodus dressipükstes. Muidugi võiksin jääda laval selleks Lauraks, kes ma tavaliselt olen – auguga retuusid jalas –, aga see on siiski *show*, meelelahutus. Kontserdile minnes tahad ikka midagi ägedat näha.
K.E.: Paljud bändid ei mõista, et laval toimuv on väga oluline. Tänapäeval ei piisa enam sellest, kui seisad ühe koha peal ja mängid hästi muusikat. Ajad on muutunud.
L.P.: Paljud artistid, ka mu enda ühe lemmiku Jessie J näitel, lükatakse justkui ühte suunda. Pannakse pakendisse ja olgugi et tegemist on erinevate brändide ja kujundustega, on sisu ühesugune.

Vasakult Anna Irene Michelson (tantsija), Ken Einberg (bassist), Tarvi Aldur (kitarrist), Sven Seinpere (ajutine trummar), Birgit Pärn (tantsija) ja keskel Laura Prits (laulja). Foto: Renee Altrov.

Sven, sa oled olnud Ziggy ridades peaaegu pool aastat. Olete saavutanud selle aja jooksul koos väga palju. Arvestades arvukaid esinemisi ning 2013. aasta Noortebändi võitu, siis kas tulid, et jääda?
S.S.: (*Kogeledes*) Ei.
L.P.: Sven on hea sõber, kes meid hädast välja aitas, ning tänu temale oleme andnud palju häid *live*'e.
S.S.: Muidugi on kahju lahkuda, kuid kindlasti kavatsen ennast bändi tegemistega võimalikult palju siduda.
L.P.: Detsembri lõpus on meil kontsert ja seal mängib juba Henri. Svenile pole miski üllatus. Ta teadis, et see on ajutine olukord.
S.S.: Noortebändi võit andis mulle hea hüppelaua. Kui keegi viitsib vähegi end Ziggy Facebooki lehega kursis hoida, siis sealtkaudu saab ülevaate ka minu tegemistest. Mul on üks suur plaan, mis seal kindlasti kajastub.

Soovisite Noortebändi finaalis tule-*show*'d teha.
L.P.: Jah, tahtsime anda finaalis endast võimalikult palju, aga naasime reaalsusse ning mõistsime, et läheme ju sinna eelkõige muusikat tegema. Tule ja tsirkuse kaasamine oleks tähendanud, et mängus on kõrvalised isikud, see ei ole osa Ziggyst. See oli võistlus ning tuli näidata, mida bänd suudab. Pidasime tähtsaimaks oma loomulikku külge.

Bänd on ühel nõul, et edaspidi ei välista nad kontsertidel tule-show'd. Saladuskatte all võib öelda, et Ziggy tahtis kasutada Noortebändi finaalis tulepuhujaid ja laest alla langevaid tüdrukuid. Ehk on lootust, et tulevikus võib sellist vaatepilti näha.

Kas võit tuli teile üllatusena?
Kõik kolm: (*Siiral ilmel*) Jaaa!
S.S.: Meile öeldi, et võidame kindlasti. Arvasime, et see on pigem selline suusoojaks jutt. Kui nägin teisi bände, siis mõistsin, et see ei pruugi nii minna, sest konkurents oli tugev ja kõik tegid oma asja hästi.
K.E.: Muusikaliselt oli kindlasti väga kõva bänd Wilhelm. Kui mõelda *show* peale, siis Her Memorial Discourse. Neil oli väga nutikalt ette planeeritud, kuidas meelde jääda. Nad ise on nii noored, aga muusikat teevad väga professionaalselt.
L.P.: Alguses mõtlesime, et mine sa tea, äkki jõuamegi finaali, aga teisi bände nähes polnud enam kindlad, kas edasigi saame. Arvan, et publikul oli kogu võistlust kindlasti väga huvitav vaadata.

Nüüd, mil parima noortebändi tiitel käes, on ilmselt sobilik küsida, kui oluline see teie jaoks üldse on?
L.P.: Väga oluline. See näitab, et suutsime end neljakesi kokku võtta ja ühise eesmärgi nimel töötada. Sven aitas meid suuresti, sest kui teda poleks olnud, ei oleks me finaali jõudnud. Mis seal salata, see oli väga raske, meil oli tõuse ja mõõnasid. Nägime selle nimel palju vaeva. Hullusime tihti prooviruumis mõtete tõttu sellest, milliseid lugusid esitada, milline riietus toimib, kuidas publikut köita. Harjutasime pidevalt kava läbi ja vahel jõudsime järelduseni, et plaanitu ei sobi üldse. Kõige rohkem oli see tõestus iseenda jaoks. Jah, me oleme õigel teel, jah, me suudame ühise eesmärgi nimel töötada. Kui tiitli kätte saime, siis oli esimene mõte, et vau, tegimegi ära.

Mainisite, et oli tõuse ja mõõnasid. Mis oli teie jaoks kõige madalam punkt?
Kõik kogelevad, tekib mõttepaus.
L.P.: Tegelikult jõudsime punkti, kus kõik olid üksteisega ausad. Ütlesime avameelselt välja, mida me oma tegemistest arvame, ja taipasime, et soovime kõik ühe asja nimel pingutada. Kui me vaidleme ning arutleme, siis see näitab, et tegemised lähevad meile korda. Jõudsimegi läbi valjuhäälse mõttevahetuse sinna, kus taipasime, et tahame bändi teha ja oleme kõik nõus selle nimel vaeva nägema. See madalaim hetk oli tegelikult ka kõrgustesse viiv. Teeme seda kõike muusika nimel. Tuntus tuleb ja läheb, aga muusika jääb. Ei saa võtta nii, et olen ainukene esineja selles bändis. Olen üks neljast, võrdsus on bänditegemise puhul väga oluline.

Teie nagu ka paljude teiste eesti bändide tulevikuplaanidesse kuulub kindlasti välismaa lavalaudade vallutamine?
K.E.: Tahaks ikka väljapoole. Välismaa publik on alati teistsugune. Huvitav oleks näha, milliseid reaktsioone meie muusika tekitab. Ma ei pea silmas ainult Soomet ja Lätit, vaid näiteks Poolat ja Saksamaad. Just selliseid kohti, kus eesti bändid pole palju käinud. Olen kuulnud, et Lätist, Leedust ja Poolast saab huvitava esinemiskogemuse.

Kas tunnete, et olete välismaa jaoks valmis?
L.P.: See paneb taaskord proovile selle, kuidas bänd omapäi hakkama saab. Huvitav olekski katsetada, kuidas välismaine publik meisse suhtub. Eestlasi peab oskama avada. Välismaalased tulevad kergemini kaasa, kuid teinekord ei puuduta neid jällegi nii sügavuti.

Kuidas suhtuvad vanemad teie loomingusse ja bänditegemisse?
Kõik koos: Vanemad elavad väga kaasa.
L.P.: Minu vanemad toetavad meid palju. Nad on väga tähtsad inimesed ning nende arvamus on mulle tohutult oluline.
S.S.: Vanemate arvamus ongi kõige tähtsam.
L.P.: Kogu bändil on vist nõnda, et pole vahet, mida me parasjagu ka ei teeks – sööme, mõtleme, õpime –, kogu aeg on see Ziggy kuskil kuklas tiksumas. Need mõtted jooksevad mu peas bussis, tänaval, kus iganes.

Lõpetuseks, kellele te siis ikkagi muusikat teete ning mida soovite Eesti publikule edasi anda?
S.S.: (*Tagasihoidlikult*) Ma vastan sellele, aga kontrollin, kas see on õige.
L.P.: (*Hõikab julgustavalt*) Ei ole õiget ega valet, ole nüüd!
S.S.: Ziggy muusika on mõeldud inimestele, kes julgevad mõelda raamidest väljas. Ühesõnaga, avatud inimestele, kes on suutelised võtma elus vastu uusi väljakutseid.
L.P.: Mulle isiklikult meeldib see, kui muusikas ollakse aus. Ma ei tunne end hästi, kui mul on kehv tuju, ma ei taha publikule valetada. Need sõnad, mille me oleme lugudele kirjutanud, tuginevad enamjaolt minu eraelule või kogemustele. Ma tahan publikule seda kõike ausalt jutustada. Ja vastu ootame sama, et meie kontserdile tuldaks lõbutsema. Kui meie täie auruga röögime, siis me ootame, et seda teeks ka publik. Tekib peegeldusefekt.

Alati on keegi, kes on parem, ja keegi, kes on halvem, ning alati saab etemini. Kõigile lihtsalt ei saa meeldida. On neid, kes ei taha põhimõtte pärast meid kuulata, kuid üritame siiski inimestes võimalikult palju emotsioone tekitada. Ka negatiivsed tunded tähendavad, et me oleme sellega hakkama saanud.

Ziggy Wild

Žanr:	vanakooli rokk
Koosseis:	Laura Prits (vokaal) Henri-Hannes Sell (trummid) Ken Einberg (bass) Tarvi Aldur (kitarr) Sven Seinpere (ajutine trummar)
Kuula:	soundcloud.com/ziggy-wild

DJ-ANKEET

Foto: Ats Luik

Raul Saaremets

Peosari Mutant Disco tähistab reedel, 13. detsembril klubis Sinilind 16. tegutsemisaastat. Pikka aega vankumatu järjekindlusega eesti tantsumuusika järelkasvu parimate paladega toitnud ja harinud Raul Saaremets on sõidutanud kohale rohkelt vingeid plaadikeerutajaid ja artiste ning tutvustanud raadiokuulajatele Raadio 2 vahendusel alates 1993. aastast iganädalase saate „Vibratsioon" eetris uusi tegijaid, aga ka vanu klassikuid. Artistinime Ajukaja alt on Raulil ilmunud kaks kauamängivat ning lisaks on ta osalenud arvukates koostööprojektides ja teinud palju remikse. Plaadifirmade Umblu ja Pudru Kuul / Porridge Bullet läbi on ta aidanud kaasa üsna mitme noore produtsendi loomeedule ja kui on olemas mingi nähtamatu kvaliteedimärk, siis on arvata, et selle võib leida kõigelt, mida Raul Saaremetsa jumalik käsi on puudutanud.

DJ-debüüt: Kui jätta kõrvale lintmakkidega tehtud algkoolipeod, siis Kodulinna Majas 31. augustil 1991. Väidetavalt sai selle peoga alguse eesti klubikultuur.
Muusikas oluline: „Repetition, repetition, repetition," nagu laulis The Fall. Ehk siis kordused. Ma olen alati arvanud, et hea loo jaoks piisab ühest käigust või luubist, kui tantsumuusika terminit kasutada. Toorus ja lõpetamatus on samuti olulised. Lihtsus.
Muusikas ebaoluline: Muusikas on kõik oluline. Küll on aga palju ebaolulist muusikat. Aga olgu, nali ei kanna muusikas eriti. Samuti pillimänguoskus. Viimane on absoluutselt kasutu, kui puuduvad ideed**.**
Mida mängin: Diipi haussi, psühhedeelset rokki, aafrika musa, teknot, bassimusa... *you name it, I play it*. Kui tahad teada, millist muusikat DJ kõige rohkem armastab, siis kuula, mida ta mängib peo alguses ja lõpus.
Mida ei mängi: Kõike seda, mida võiks iseloomustada klubikülastaja DJ-le suunatud lausega: „Kuule, pane midagi head!" Õnneks on selliste inimeste jaoks põrgus oma osakond. DJ-d tülitab oma soovidega ainult mats.
Eredamad mängumälestused: Kunagi korraldasime Aivar Tõnsoga Bel Airis peo nimega Happy Monday, mis algas esmaspäeva hommikul kell 5. Inimesed tantsisid ja siis läksid hiljem heatujulisena tööle ja kooli.
Tehnilist: Minu tööriistadeks on vinüül ja mälupulk. Kindlasti ei kasuta ma arvutit. Kuulun nende hulka, kes arvutiekraani laval ei jõllita.
Nõuanne: Ära lase pulti punasesse – heli ei lähe sellest kõvemaks, ainult halvemaks. Ära mängi kahte lugu korraga, kui miksida ei oska. Ära hüppa puldis nagu idioot. Ära poe publikule. Lood, mida mängid, õpi pähe. Ära ole rohkem purjus kui publik, aga kindlasti mitte kaine.

Viis klassikut:
Moodymann „Black Mahogany"
Cabaret Voltaire „What Is Real"
The Fall „Free Range"
A Guy Called Gerald „Black Secret Technology"
Burial „Untrue"
Viis hetkekummitajat:
Joe „Maximum Busy Muscle"
Superstar & Star „Looking at the Star & Heavens RD Edit"
Charles Manier „Bopside"
Ajukaja & Andrevski feat. Singo „Kas usud?"
Connan Mockasin ja Mykki Blanco

Lõppsõna: Mitte nüüd nii väga, aga siiski on mul pisut kahju, et DJ-amet on devalveerunud. Kui tuua näide bändimaailmast, siis see, et sa Guitar Herot mängid, ei tee sinust veel kitarristi. Aga noh, las ta olla.

Aphex Twin – Selected Ambient Works 85–92
(Apollo, 2013 [1992])

Kuulas: Andres Lõo

Aphex Twini võib-olla kõige olulisem album „Selected Ambient Works 85–92" antakse uuesti vinüülil välja. Käin poes ära, panen uue seebi kraanikaussi, kuivatan käed, vaatan korra peeglisse ja jalutan läbi korteri magamistuppa. Keeran krõks lahti Cabernet Shiraz', valan, imetlen ekraani heleduses tema punast kuma ja asetan nõela rajale. Kuigi tean, mis tulemas on, suudab ta üllatada. Järsu unkab künka tagant „Xtal". Hebefreeniliselt naeratab päikesepoiss, türkiissinine muru ja kandilised pilved. Kõikjal tolle saareriigi mägiste kurdude vahel kaherattalised traktorid, käänutavad kohapeal ringi, hõõruvad meelalt mulda. Lähme mitte kuhugi, teeme mitte midagi. Koldne pori laias kaares, katab taevalae, jumalik tarretis, päike pistab kõigi spektri värvel täie pauguga, läbi hõreda mateeria, läbi valguse murduva.

Kui ma mõtlen muusikast, siis ma mõtlen ruumist ja mõtlen konkreetsest paigast. Aphex Twini muusika koosneb peaaegu võimatutest, kohatutest komponentidest. Seal on justkui liiga pikad kajad ja liiga tobedad ridimid. Eriti nendel kogutud radadel rõõmsalt tatsuv matsakus.

Tantsuline *ambient*. Valan järgmise klaasi, issand, justkui maale vanaema juurde oleks läinud.

Ei saa olla, nad on ju ammu läinud ja... Aga peenrad on rohitud, päevalilled seal, heinapallid... hehe. Happeline lapsepõlv, kohati ärev, aga nummililleline.

Aphex Twini fänn olla tähendas kunagi teatud piiripealsust, suletud süsteemis seiklejat. Või mine tea, hoopis vabadust ehk. Kindel oli see, et Aphexist „arusaamine" oli senitundmatu kvaliteedi tunnistamine ja seni kehtinud helisüsteemist väljaspool asumine. Aphex oli selle generatsiooni kuningas, kes magamistoa *laptop*-muusikutele säravaimalt uue päikese tõusmist kuulutas.

Harmoonilises plaanis asetab Aphex Twin korraga kokku minoorse ja mažoorse, mis toob silme ette armunud inimese naeratuse. Armastuse silmad on ju korraga kurvad ja lõbusad. Õiglaselt elektroonilise muusika Mozartiks tituleeritud AFXi muusika on lihtsalt nii hea, et ka kõige suurem üldistus kõlab selle foonil ainuõige ja tõesena. Kaos ja kord, ühel ajal, näiteks. „Selected Ambient Works" on universaalne heliteos. Täiesti ületamatu ja nakkav rodu lugusid, millest vanimad pärinevad suisa 1985. aastast. No see on lausa uskumatu. Sama uskumatu võib tunduda aastal 2055 sama albumit kuulates, et sellist muusikat kunagi üldse tehti. Ja kindel see, et kuulatakse.

Need valitud *ambient*-palad redefineerivad tagantjärele *ambient*'i algset, pigem rütmitut, peaaegu seosetut helivoogu – nii nagu Brian Eno seda ette kujutas. Loomuliku muusikalise talendi jahmatavalt avar helikäsitlus ja maailma jaatav soojus on ehk see, milles kadunud James Stinson Detroidis kümbles. Võib-olla oli see mängurõõm oma puhtaimal kujul. Selline, millega on iga laps tuttav. Noore Aphex Twini *tracker*-programmiga ja rudimentaarse Rolandi bassi ja ridimimasinatega tehtud magamistoamuusika on voolanud üle selle tegemata voodi ja läbi sassis linade välja aknast, üle põldude jooniliste, üle mägede ja sealt üle vee, õhuliine pidi elektrist jõudu saades üle mere, üle suurte ja väikeste maade, üle kogu maailma.

Connan Mockasin – Caramel
(Because Music / Phantasy Sound / Mexican Summer, 2013)

Kuulas: Helmut Kool

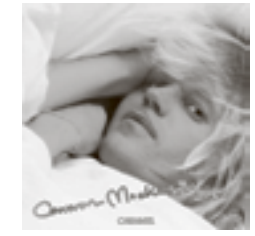

Connan Mockasin on Uus-Meremaalt pärit kitarrist-vokalist, kes on kogunud viimasel ajal ehk rohkem tuntust Charlotte Gainsbourgi kontsertbändi ninamehena. Loomulikult muutub kõik pärast teise stuudioalbumi „Caramel" maailmavallutust.

Võrreldes Mockasini debüütsooloplaadiga „Please Turn Me Into The Snat", mida hinnati aastatel 2010–2011 kõrgelt kui psühhedeelse popi meistriteost, on „Caramelile" lisatud selline ports magusaineid, et plaat võiks vallutada vabalt ka R'n'B edetabeleid.

Juba avapalas („Nothing Lasts Forever") kõlavad oiged ning loomahääled – ja samuti plaadi barrywhitelik kaanefoto – annavad aimu, et kuulatajat ootab ees reis üsna iharate tegelastega džunglisse. Justkui kevadiseks kõutsiks kehastununa on Mockasini karjed loo „I'm the Man, That Will Find You" lõpupoole muidugi (vokaal)klass omaette. Mis aga olulisemgi – seesugust popsingli kirjutamise oskust peaks hindama iga tänapäevane raadiojaam. Ja miks mitte ka need kanalid, kus Prince'i „Diamonds and Pearls" on muusikatoimetajal juba ammu üle visanud.

Kindlasti sobib „Caramel" kuulamiseks pigem õhtusel või öisel ajal. Plaadi esimese poole võtab kokku uinutav, jällegi (õrna)tundelisusega palistatud instrumentaalballaad „Why Are You Crying?". Kuidagimoodi ärkvel püsinud ja plaadi poolt vahetanud kuulajat premeerib Mockasin viieosalise süidiga „It's Your Body", mis püsib esmalt A-poolega samas vaimus. Ootamatult järgneb aga põgus kõrvalepõige. Süidi keskosas, kui kuulaja on juba unne suikunud, asub muusika džunglis ringi uitama. Fantaasiamaailmas satume autoõnnetusse ja kohtume meditsiinitöötajate, Vini Reilly ning jaapani orkestrantidega. N-ö filmimuusikast äratab kuulaja ja ahvatleb teda uutele öistele vallutustele õhuline finaal „I Wanna Roll With You".

Lihtsustatult kokku võttes on sel plaadil pandud paari seksuaalne popmuusika ja psühhedeelia. Just nagu kohtuksid Prince ja Ariel Pink. Seejuures jääb vaid imetleda Mockasini võimet pakkuda taoliste võrdkujude juures oma kunstiga originaalset, põnevat, tihti ka muigama panevat elamust. Oma panuse sellesse kompotti annavad kindlasti autori julgus liialdada ja korralik annus nartsissismi.

– *Thank you, Connan.*
– *You're very welcome-come-come...*

Faun Racket – Enter Projector
(2013)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

Kui eelmisel sügisel Kultuurikatlas toimunud Stalker Festivali kavast lugesin, et esmakordselt astuvad koos lavale Talis Paide ja Andres Lõo, olin kohe intrigeeritud. Ühest küljest oli see nii üllatav, sest mehi isiklikult lähedalt tundmata ei osanud ma sellist koostööd oodatagi. Teisalt pidin taaskord nentima, et kui on üliandekaid inimesi, siis tavaliselt leiavad nad ka tee teineteise juurde. Tollases esinemises oli minu jaoks väga sümpaatset sügavat bassi, 80ndate sündibiite, murtud rütme ja sellist vokaali, mis lihtsalt põlved nõrgaks teeb. Seda rida on mehed õnneks jätkanud ning aasta hiljem on Faun Racket saanud oma muusika lummatud fännide hooandmise kaasabil lausa vinüülplaadile.

„Enter Projector" on suurepärane album, kui sa naudid näiteks öises linnas auto või rattaga rahulikult ringisõitmist ja mööduvate tulede jälgimist. Nad on muidugi ise ka öelnud, et selleks muusikaks on linnahääled ja südamesõbralik biit. Aga täpselt nii ongi. See, et Andres ja Talis on mõlemad pikaajalise ja kirju kogemusega muusikud, on siin väga hästi tunda – nad on eelnevalt oma erinevates projektides juba kõikvõimalikke asju katsetanud ja proovinud ning teavad, mida nad teevad. Ja teevad seda enesekindlalt ja kvaliteetselt. Mõlema mehe käekiri on tugevalt tunda ja kohati tundub, et nad ajavadki täiesti iseseisvalt oma rida, aga midagi tiksub neis nii ühes rütmis, et kaks asja jooksevad kokku saades nii ideaalselt ühte. Ma olen praeguseks Faun Racketit vähemalt 4–5 korda *live*'is näinud ja need on olnud lummavad nii kõrvadele kui silmadele – tüübid ilmselgelt siiralt naudivad seda, millega nad tegelevad. Krutivad mõnuga nuppe, keeravad bassi juurde ja katsetavad kuulajate piire, improviseerivad, jämmivad, klõbistavad võidu sündiklahvidel. Just see elegantselt lohakas improvisatsioonilisus on asi, mida ma ei osanud nende albumilt oodata, aga see on ka siin täitsa olemas. Minu süda tuksub hetkel kõige rohkem „Even Rome'i" biidis ja see on nii hea.

I Wear* Experiment – Crickets Empire II
(2013)

Kuulas: Mariliis Mõttus

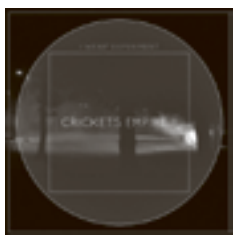

Alates selleaastasest ülesastumisest Tallinn Music Weekil, mil Hando Jaksi juhitud I Wear* Experiment saali umbes 500 inimesega täitis ning end ilmselt nii mõnegi kuulaja ajukurdude vahele pressis, tundub, et tribüünilt nad enam lahkunud polegi. Bänd oskab end pidevalt püünel hoida ning ehitab jõudsalt tugevat identiteeti ja fännibaasi – popp metsloomagraafika, esinemine Positivusel ja EP-triloogia, millelt selle aasta lõpuks täismahus kate eemaldatakse.

Novembris ilmavalgust näinud „Crickets Empire II" on selle triloogia teine osa ja nädal aega kuulamist ei ole veel päris selgust toonud, mis emotsioone ma selle bändi suhtes tunnen. Mis mulle I Wear* Experimenti juures meeldib, on see, et nad ei aja taga seda trillallaa-trullallaa liigrõõmsa naisvokaali ja *lo-fi* kombot, mille vastu mul kunagi Best Coasti ja Vivian Girlsi buumi ajal allergia tekkis ja mida siin-seal uute, end *indie*- ja alternatiivmuusika siltidega märgistavate kollektiivide seas endiselt ette tuleb. I Wear* Experimentil on aga õnneks tagataskus mõnus melanhooliapinnas ning mahe vokaal, mis on, jumal tänatud, kõike muud kui roosa närimiskumm. *Power*'it ja tegutsemisindu on siin palju, ja kui aus olla, siis lugude „If You Are War Then I'll Be All Surrender" ja „Fevering Gun" kütusega täidaks ilmselt isegi staadioneid. Teisest küljest kuulen ma siin „Push Stop & Pause Your Heartbeati" näitel üleliigset asjade üksteise otsa kuhjamist, mis erilise isikupära loomise asemel hoopis kogu torni kõikuma tahab lüüa. Heliväänutused, kajad ja liigselt keritud tempo loovad antud loo puhul rohkem kahju kui kasu.

Korralik popmuusika on see väljend, mille mina meelevaldselt I Wear* Experimentile templiga otsaette lööks. Hea kuulata, aga samas ei tea, kas nüüd nii, et kohe puudust paneb tundma. Omanäolisust ja piiride ületamist lisaks siia juurde, kuid miskipärast tekib vahepeal tunne, et see kolmik kirjutab kunagi veel uue „Sex on Fire'i". Natuke tuleb neile siiski veel aega anda.

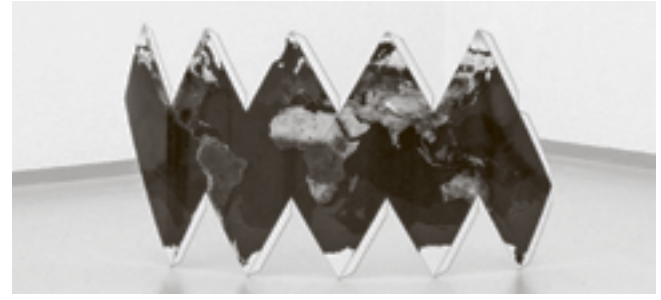

Foto: N.O.

Music For Your Plants

Kes on Music For Your Plants?
Music For Your Plants on eelkõige kontseptuaalne projekt. Oleme ebamäärane produktsioonitiim, kuhu kuulub kaks kunstnikku ja üks sotsioloog, kuid liikmed on pigem ebaolulised ning võivad lugude lõikes erineda. Muusikaga käib enamasti kaasas mingi visuaalne maailm või muu modaalsus – me pole mõelnud endist kunagi kui puhtalt muusikalisest kollektiivist.

Milline lugu inspireeris teid muusikat tegema?
N.O.: Mu elu esimeseks *Compact Disc*'iks oli umbes 95. aastal Lasnamäe naabrilt laenatud Deep Foresti „Deep Forest", mida ma ei viinud tükk aega tagasi. See plaat jättis väga sügava jälje. Umbes samal ajal tuli raadiosaatest „Vibratsioon" The Future Sound of Londoni lugu „Papua New Guinea".
R.M.: Nirvana „Unplugged" (terve album).
R.P.: Barcode Brothersi „Dooh Dooh".
Kui bändiga alustasime, siis olime... tegelikult oleme siiamaani vaimustuses progressiivsest rokist, *new age*'ist ja *muzak*'ist.

Teie muusikat kuulates tekib sageli tunne, et MFYP saadab läbi oma muusika sõnumeid maavälistele eluvormidele. Kas usute, et peale meie on veel keegi?
Voyageri sondidega saadeti ju ka heliteoseid. Samas võib praegune muusika maavälistele eluvormidele lootusetult primitiivne tunduda, sest eks ta ju ongi maakerahõimu rituaalne helilooming.

Kas kasvatate kodus taimi?
Projekti nimi on tegelikult allegooria *library*- ja *world*-muusikale või ka liftimuusikale, mis kedagi ei nühi ja võib mängida sama hästi taimedele kuskil 50ndate kaubanduskeskuses.

Taimedele muusika mängimisega on tegelikult päris palju eksperimenteeritud ja tulemused on olnud positiivsed. Oleme ka ise kontserdile ikka mõne taime kaasa vedanud.

MFYP EP „Expedition Chant Cup" ühe loo pealkirjaks on „ةيفاذقلا نوزاملأا سرحلا". Kas need naised on teie muusadeks/ideaalideks?
See lugu sündis täpselt ajal, mil Liibüas oli toimumas konflikt ning Muammar Gaddafi hukati vägivaldse inimjahi käigus paramilitaarse rühmituse poolt. Teda oleksid pidanud kaitsma ta enda palgatud ja spetsiaalselt valitud Amazonase kaunitaridest ihukaitsjad.

Gaddafi ja tema ümber toimuv moodustas omaette visuaalse keele, mis oli esteetiliselt väga peen, kuid samal ajal ka väga verine. Lugu räägib sellest absurdsest olukorrast.

Milline instrument/programm on teie jaoks asendamatu?
Sellist asja ei ole. Üldiselt juhtub nii, et kasutame igat instrumenti või *sound*'i vaid korra, et vältida mugavustsooni tekkimist. Uute instrumentide proovimises on midagi sarnast maadeavastuse, kuid ka kolonialismiga.

Kui teil oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
N.O.: Hans Zimmer, Martin Denny, Brendan Perry, Tomita, Iasos.
R.M.: Quincy Jones.
R.P.: Tahaks produtseerida – Madonna, J-Lo.

Kuidas hindate hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Maria Minerva ja Inga Copeland on parimad Eesti muusikud, kuigi sõna Eesti kõlab väga piiravalt. Hindame Shift Tidesi, Ratkillerit, Ajukaja, Vul Vulpest ja Tommy Cashi. Aga leidub ka head popmuusikat, näiteks Janne Saar ja Strippar Marco on väga alahinnatud.

Nimetage mõned hetke lemmikartistid.
N.O.: Näiteks Arca, d'Eon ja Primitive Art tegid sel aastal häid asju. Kui Night Slugsi / Fade To Mindi leibeli alt midagi tuleb, siis see ei jäta ka üldiselt külmaks.
R.M.: Skip James, Pat Metheny (1980ndate lõpu albumid).
R.P.: Kõik kaasaegsed 20ndates inglise klubimuusikud ja DJ-d.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/musicforyourplants

TOP 21

Kostja. Foto: Madis Nestor.

ENIMMÜÜDUD PLAATIDE EDETABEL

Ka käesoleva aasta kokkuvõtteks avaldame plaadipoe Biit enimmüüdud muusika-reliiside edetabeli – tänavu on ühes reas segamini nii vinüülid kui CDd. Tegemist on tõenäoliselt parima muusikamaitsega klientuuri koostatud aastaaruandega kohaliku muusikaskeene kohta.

1. Keeris „Öö ja päev" (Frotee)
2. Tornaado „Regatt" (Frotee)
3. Unknown „Benga Benga" (Porridge Bullet)
4. Mart Avi „After Hours" (Porridge Bullet)
5. Uku Kuut „Grand Hotel" (People's Potential)
6. Hypnosaurus „Untitled" (Porridge Bullet)
7. Mart Avi „Crooner Tapes" [Record Store Day] (Porridge Bullet)
8. Hot Coins „Geek Emotions" [Gerry Read / Ajukaja Remixes] (Hot Coins)
9. Mies & Elämä „Turussa" [Record Store Day] (Solina)
10. Various „Smugglers Inn Voyage 2" (Smugglers Inn)
11. Kogudus „1972" (Kogudus)
12. Dean Blunt „The Redeemer" (Hippos In Tanks)
13. Kask „Keeping Up With" (Legendary Sound Research)
14. Various „Enjoy the Experience" (Now-Again)
15. Pina Colada „LIVE!" [Record Store Day]
16./17. 5Loops „2013LP" (Superbandiit)
16./17. Wrupk Urei „Teahupoo"
18. DVPH „Mõtted on mujal" (Superbandiit)
19. Pia Fraus „Silmi Island" (Seksound)
20. Marten Kuningas „Janu"
21. 3Pead „10Tõmmet" (Eesti Pops)

NANCY NAKAMURA IDEEDERIIUL

Küsis Triin Tulgiste

Novembri algusest tegutseb Tallinnas aadressil Kopli 83 uus kunstigalerii Nancy Nakamura Ideederiiul, kus saab vaadata detsembri lõpuni Kadi Estlandi isikunäitust „Ruumi ehitamine". Kadi, kes on ka galerii eestvedaja, vastas mõnele Müürilehe küsimusele.

Nancy Nakamura ideederiiul (NNI) oli üks osa sinu installatsioonist „Shabby Chic. Krooniline *cool*'i puudus" sügisel Tartus toimunud ART IST KUKU NU UTi näitusel „PRADA PRAVDA". Kas uuel galeriil on installatsiooniga ideeliselt midagi ühist?

NNI oli tõesti üks piltaken ribikardinat kujutavast installatsioonist, millele olid kinnitatud kividega erinevate kiirlaenukontorite lepingud, mida laenaja rahahädas tõenäoliselt kunagi ei loe, ja mille kõrval seisis luukere supermarketi mütsi ja jooksubotastega. Siit võib leida mõttelise paralleeli NNI tegevusega.

Koht ise asub endise pankrotistunud juuksurisalongi ruumides Koplis, nimi peegeldab loodetavasti oma ja võõra keerulist vahekorda Eesti ühiskonnas. Guugeldada Nancy Nakamurat ei tasu, sest isegi kui veebis leidub samanimelisi isikuid, ei tähista ta kedagi konkreetset, kelle silmapaistvatest tegudest ruum inspireeritud oleks. Oma identiteet tuleb alles välja teenida. Naabrimehe jaoks seostus tootemark pigem massaažisalongiga, mitte feministliku ruumiga. Poliitiline massaažisalong ei kõla ka halvasti.

Novembris oli galeriis väljas minu teada Eesti esimene GIFidest koosnev näitus. Millest tekkis selline idee ja mida näitasite?

Tegu oli näitusega „Trammist näeb kammi", kus kuvasime nädala jooksul galerii akendel GIF-vormingus graafikat – igal õhtul uut „kammi", mille aktiivgrupp eelmisel päeval lõi. Teemadering ulatus päevapoliitikast luuleni. Kui muidu vaatasime meie trammi, siis nüüd sai tramm pilte nautida.

Millest räägib praegu galeriis avatud näitus „Ruumi ehitamine"?

See on kohaspetsiifiline projekt, näitus näituse ehitamisest, mille käigus püstitati galeriisse kümme väiksemat või suuremat abstraktset installatsiooni-skulptuuri („Театральная касса", „Demokraatia valvurid", slaidiesitlus „Haavatavad elanikkonnagrupid", „Auto portree", „Swedbank – Töötukassa juuksepikendused", „Näritud ruum", „Concrete chic", „Cafe Melange"). Skulptuurid on valmistatud igapäevastest olmeesemetest ja ehitusmaterjalidest, nagu kipsplaadid, ventilatsioonitorud, autorehv, kontoripaber jne. Neid materjale kasutavad uued elanikud vanade korterite renoveerimisel kõige rohkem, et muuta kodu oma standarditele vastavalt elamiskõlblikuks, kõrvaldades eelmiste elanike elamisharjumused, olme ja sodi. Kui kasutada metafoorina õhupuhastustorusid (nagu installatsioonis „Demokraatia valvurid"), siis tõmmatakse need, kes elukallidusega kaasas ei käi, justkui toru ühest otsast sisse ja puhutakse teisest laiali mõnda muusse linnaossa. Endisesse jaamahoonesse tuleb supermarket ja kohalik pood hakkab müüma alkoholi ja kunstlilli. Andes materjalide argifunktsioonidele teised ühiskondlikult laetud sümboolsed tähendused, püüab näitus olla heaks alguseks kunsti ja selle lähema ümbruskonna suhte kommunikeerimisel, meenutades pigem mõnda stuudiofassaadi kui kohta, kus inimesed tahaksid päriselt viibida; olla loogiliseks sammuks uue ruumi tekitamisel justkui „vales" kohas.

Tulevikuplaanid?

Konkreetsematest plaanidest rääkides on praegu kavas veel üks näitus. Samuti jätkame vestlusringidega sarjas „Väljapoole vestlused seestpoolt", mille esimesel üritusel osalesid Põhja-Tallinnas kohalikel valimistel kandideerinud naised ja arutati linnaosa rolli võrdõiguslikkuse arendamisel. Järgmisena tahaks käsitleda temaatikat „naised ja raha" – kuidas on kasinuspoliitika mõjutanud naisi, mida kujutavad endast sootundlik eelarvestamine, kiirlaenud. Samuti plaanime avada uuel aastal „rahvaste sõpruse osakonna".

Nancy Nakamura ideederiiul. Foto Kadi Estland.

Näitused on avatud neljapäevast pühapäevani kell 12–18. Lisaks toimuvad galeriis kord kuus „Kopli kolmapäevadel" vestlusringid ja loengud.
Täpsemat infot leiab NNI Facebooki lehelt www.facebook.com/nnideederiiul ja aadressilt kadiestlandismyreader.tumblr.com.

näitus	kunstnik	toimumisaeg	toimumiskoht	Mihkel Ilus – kunstnik ja galerist	Marie Vellevoog – kriitik	Marten Esko – kriitik	Liisa Kaljula – kriitik	kokku
Konspekteeritud ruum	Paul Kuimet	09.10.13–05.01.14	Kumu	5	4	5	5	**4,75**
Elujõgi	August Künnapu	01.11.13–12.01.14	Tartu Kunstimuuseum	–	4	–	5	**4,5**
Peaaegu	Kirke Kangro	13.11.–25.11.	Hobusepea galerii	5	4	4	5	**4,5**
Changing, it rests	Kristiina Hansen	11.11.–23.11.	Draakoni galerii	5	3	5	4	**4,25**
Mittekohad	Krista Mölder	22.10.–14.12.	Temnikova & Kasela galerii	5	3	5	4	**4,25**
St. Ghislaini pilved	Ivar Veermäe	07.11.–01.12.	Tallinna Linnagalerii	3	5	4	4	**4**
Aagh! Õehh!	Ulvi Haagensen	08.11.–26.11.	HOP galerii	3	2	3	5	**3,25**
Nurgatagused	Kadri Toom	06.11.–24.11.	Y galerii	–	–	–	–	**–**
–	Vahram Muradyan, Sveta Bogomolova	22.11.–15.12.	Tartu Kunstimaja	–	–	–	–	**–**
5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata								

ÜHE SKEENE KAARDISTUS: HELIKUNST

Küsis Triin Tulgiste

12. jaanuarini on Kumu kaasaegse kunsti galeriis avatud eesti helikunsti ajaloole ja kaasajale keskenduv näitus „Sünkroonist väljas. Helikunstist vaatega minevikku", mille kureerisid Kati Ilves ja Ragne Nukk.

Te tegelete mõlemad oma kuraatoritekstides helikunsti defineerimise keerukusega seotud probleemiga. Seletage palun alustuseks, kuidas erineb helikunst lihtsalt heli ühe elemendina kasutavast kunstist?

Kati Ilves: Siin võib vastata mitmeti. Esiteks see, mis oli kunagi „heli kasutav kunst" – näiteks Kaarel Kurismaa objektid, mis tegid heli, aga mida ei mõtestatud toona helikunstina –, on nüüdseks osa helikunsti (ajaloolisest) kaanonist. Teine asi on aga kaasaeg, kus saab öelda, et heli kasutav kunst ei ole ilmtingimata helikunst. Üldiselt ei loeta enam videote taustaheli, multimeediakunsti jms helikunstiks, vaid kaasaegse helikunsti eelkäijateks. Samuti tuleks teha vahet helil ja muusikal – omaette teema on muusika ja popkultuur kunstis. Kaasaegse helikunsti fookuses on heli ise, millele erinevad kunstnikud lähenevad erinevalt, jälgides kas siis heli ja ruumi suhteid või heli ja kanoonilise helikultuuri hierarhiaid.

Ragne Nukk: Kõige lihtsakoelisem vastus sellele oleks, et helikunstis on helil kui sellisel kandvam osa. Kui lähtuda hetkeseisust, siis kuuluvad helikunsti alla heliskulptuurid, heliluule, psühhoakustika, fonograafia, visuaalne muusika, valgusheli, *field recording*, raadio eksperimendid jne.

Heli on sellisel juhul subjekt ja motiiv, uurimuslikust ja eksperimentaalsest aspektist lähtuvalt esmatähtis. Helikunst tegeleb otseselt publikule väga mitmekesise helispektri vahendamisega. Heliskulptuuri, mille vanimateks esindajateks Eestis on kahtlemata Kaarel Kurismaa ja Villu Jõgeva, võib lugeda juba enam mitte „heliga seotud praktikate" hulka, vaid ikkagi helikunsti laia definitsiooni alla. Samas peab ütlema, et helikunsti pole siiani ära määratletud ega paika pandud. On esitatud üpriski kitsaid nägemusi helikunsti olemusest (seda on teinud näiteks Alan Licht), samas ma ise eelistaksin läheneda sellele eksperimentaalmuusika ja visuaalse kunsti vahealal asuvale nähtusele võimalikult laiapõhjaliselt, sest tänapäeval ei ole võimalik enam näituseformaadis selgepiirilisi kategooriaid luua. Teine oluline lähtekoht on minu jaoks helikunstist rääkimisel see, et me liigume juba vähemalt kümme aastat väga muutlike piiridega loomingulisel väljal (minu jaoks on see eelkõige positiivse märgiga asjaolu), ja ma arvan, et kustumatu soov pidevalt kategoriseerimisega tegeleda toob endaga paratamatult kaasa ka kunsti üha suurema instrumentaliseerumise ning selle kinnistamise kindlate piiridega alale.

Mille alusel te valikuid tegite ja kes jäid välja?

R.N.: Retrospektiivses osas oli lihtsam valikuid teha, kuna materjali oligi täpselt ühe näituse jagu. Õigupoolest suutsin panna oma näituseosa jaotused kirja juba poolteist aastat tagasi vähem kui tunniga ning pärast seda pole need oluliselt muutunud. Ent vaatamata materjali vähesusele ja järjepideva ajaloo puudumisele oli võimalik asetada erinevaid kunstnikke ning erinevaid helilisi praktikaid omavahel dialoogi. Nii Ilmar Laabani kõlaluule kui Raul Meele konkreetne luule tegelevad erinevate vahendite abil keeleliste väikevormidega, vastavalt foneemide ja silpidega. Samas töötavad nad vastassuunaliselt: Laaban transkribeerib teksti kõneks, heliks; Meel moondab heli visuaalse arranžeeringuga tekstiks. Semantikal on mõlema puhul suur tähtsus, siin oleks oma koht kindlasti akadeemilisel uurimusel.

Valiku printsiipe dikteeris ennekõike tugeva terviku loomise eesmärk. Materjali koondumisel sai õige pea selgeks, et lisaks tavapärasele näituseformaadile tuleb võtta kasutusele ka tänapäeva kuraatori parim metodoloogiline abivahend ehk arhiiv. Kuna ma olin otsinud juba päris algusest peale pidevalt seda õiget kohta 70ndate ja 80ndate noorte muusikakultuurile, mis ei ole helikunst ega ka kunst kui selline üldse, siis arhiiviformaat lahendas mu kimbatuse. Nii Ilmar Laabani kui ka arhiivi ajalooline osa sisaldavad näitusel üksjagu sellist materjali, mis pole varem avalikkuseni jõudnud. Loodetavasti paistavad need „arheoloogilised üleskaevamised" silma.

K.I.: Mina ütleksin pigem, et nii palju, kui on kunstnikke, on ka erinevaid kaasaja helikunsti käsitlusi. Raul Keller, Andres Lõo, Kiwa, John Grzinich – nad on kõik tööde põhjal üksteisest väga erinevad. Kui käisin eelmisel aastal Belgias residentuuris, kus kohtusin enam-vähem kõigi sealsete helikunstnike ja helile keskenduvate projektiruumide tegijatega, sai selgeks, et ühtset helikunstidiskursust pole. Eestis suhtlevad inimesed omavahel riigi väiksuse tõttu, Belgias aga ei teadnud paljud üldse teisi tegijaid ja ka arusaamu helikunstist kui sellisest oli mitmeid. Valisin Kumu näitusele kunstnikud, kes on tegelenud heliga kohalikus pildis kõige analüütilisemalt, kes on kõige rohkem süvitsi läinud ja kelle looming annab kokkuvõttes edasi kaasaegse helikultuuri problemaatikat.

Jätsin teadlikult välja autorid, kelle loomingus on heli sekundaarne või kantud kineetilise kunsti / multimeediakunsti pärandist. See oleks tänapäeval ebaadekvaatne ja lausa ülekohtune nende suhtes, kelle jaoks heli on primaarne materjal. Seisin näitust tehes väga huvitavate dilemmade ees ja mind üllatab, et kriitikud pole siiani üles korjanud näiteks puuduvate naiskunstnike aspekti. Mind huvitab väga, miks kohalikul helikunstiskeenel naisi pole, samas kui eksperimentaalsema muusika ja ka süvamuusika või kaasaegse kunstiga tegelevate inimeste hulgast leiab neid arvukalt. Minu meelest on see poliitiline küsimus. Osaliselt ka selle tühiku tõttu pidasin vajalikuks näituse juurde auditooriumi lisaprogrammi kureerimist. Selle peamiseks eesmärgiks on asetada kohalik helikunst dialoogi rahvusvahelisega, tuua publikuni see osa, mida galeriikeskkonnas näidata ei saa (me ei pidanud õigeks panna *live*-esitusi, mida saab reaalajas vaadata, dokumenteerivasse vormi), ja viidata ka puuduvatele kohalikele naisautoritele. Mujal on situatsioon ühtlasem ja Vinyl Terror & Horrori tüdrukud pole ainsad, kes lahedaid asju teevad.

Kas tellisite spetsiaalselt näituse jaoks ka uusi töid?

K.I.: Uus on Kiwa töö, selles mahus ja sellisel kujul seda varem polnud, produtseerisime töö nullist. Selle installatsiooni puhul võib öelda, et see on edasiarendus Kiwa varasemast tööst „Teile esineb ansambel Mootortüdrukud", mida ta on erinevates variatsioonides teinud.

Kelleri „Reflektor II" on ka pigem uus töö – ideed ja osaliselt vahendeid on ta kasutanud ka varem, aga konkreetne heli-loop, mis seal mängib, salvestati näituse avamisel ja on seega ruumi-, koha- ja ajaspetsiifiline.

Grzinichil on töid palju ja laiemale kunstipublikule on need pigem võõrad, seega tema osas ei tundunud, et peaks uut materjali tellima. Lõo „Miimilise partituuri" puhul olen eriti õnnelik, et selline töö eksisteerib ja sain seda näidata. See on nii mõjuv ja selge printsiibiga, et oleks piisanud ka ainult sellest Lõod esindama.

Kui *live*'idest rääkida, siis Kiwa oma põhines suurel määral uuel materjalil, Lõoga leppisime kokku, et ta teeb „The Skeletons on Rock Show" põhjal performatiivse loengu.

Mainisid juba näitusega kaasnevat programmi. Räägi sellest natuke lähemalt, kuidas senini läinud on ja mida võib oodata jaanuaris?

K.I.: Programm on olnud tihe. Sellel on kolm osa, mis kujutavad endast kahepäevaseid üritusi. Esimene üritus toimus avamispäeval ja sellele järgneval õhtul, kui esinesid Raul Keller ja Hello Upan, Mats Lindström, Kiwa, Sulev Teppart (Kaarel Kurismaa loominguga) ning Vladimir Tarasov. Teine osa toimus novembris ja keskendus peamiselt kohalikele tegijatele. Toomas Savi, kes ehitab ise oma masinaid, oli esimene esineja. Tema helist ja visuaalist läks kolleeg Eha Komissarov üsna põlema, tõmmates kiireid paralleele 1960ndate California psühhedeeliaga, millega flirtis ka rühmitus ANK '64. Kes teab, ehk leiab Savi end ükspäev Kumu püsiekspositsioonist? Järgmine üritus toimub 10.–11. jaanuaril, täpsemat teavet esinejate kohta leiab näituse kodulehelt ja Facebookist.

Kas näitusel on mõju ka muuseumi ostupoliitikale? Ehk on lootust mõnda teost varsti ka Kumu kogudest leida?

R.N.: Paljude kunstimuuseumide ostupoliitikas on tavapärane oma näitustelt teos(eid) kogudesse võtta. Kumu on seda samuti juba küllaltki pikalt praktiseerinud. Ka helikunsti näituse osas on tehtud kaalumiseks ettepanek mõne teose soetamiseks, ent sellest saame rääkida täie kindlusega alles järgmisel aastal.

Samas loodan, et meie näituselt tulnud ostud ei jää helikunsti vallas tulevikus ainsateks. Näiteks seoses meediakunstiga on selles suhtes viimastel aastatel hästi läinud ja loodetavasti see ka jätkub. Paraku on aga üksjagu teoseid, mis võiksid kunstimuuseumi kogusse kuuluda, kuid mida meil ei ole võimalik vahendite nappuse tõttu soetada. Sellele vaatamata on meie eesti kaasaegse kunsti kogu viimasel seitsmel aastal jõudsalt arenenud.

Ragne Nukk ja Kati Ilves. Foto: Renee Altrov.

Näitusel „Sünkroonist väljas. Helikunstist vaatega minevikku" osalevad kunstnikud: John Grzinich, Villu Jõgeva, Raul Keller, Kiwa, Kaarel Kurismaa, Ilmar Laaban, Mats Lindström, Alvin Lucier, Andres Lõo, Raul Meel, Rauno Remme, Mati Schönberg. Detsembris on oodata ka näitust tutvustavat kataloogi.

MARIT ILISON JA *POST-PO-MO* PÕLVKOND

Liisa Kaljula

Kontseptuaalse moekunstniku Marit Ilisoni looming on idealistlik ja kompromissitu. Kollektsioon „Teine" astub postmodernistlikust paradigmast välja julge maailmaparandusliku hoiaku ning kindlate eetiliste väärtustega.

People try to put us d-down (Talkin' 'bout my generation)
Just because we g-g-get around (Talkin' 'bout my generation)
Things they do look awful c-c-cold (Talkin' 'bout my generation)
I hope I die before I get old (Talkin' 'bout my generation)
/The Who „My Generation" 1965/

Kõigepealt, iga põlvkond peab oma anded ikka ise ajalukku kirjutama. Sest nagu laulab armsalt kokutades The Who, võib üks põlvkond teisele pinda käia juba ainuüksi oma olemasoluga, rääkimata sellest, et parasjagu valitsev tundub pealetulevale sageli külm ja karjeristlik ega pruugi tekitada soovi saada nendesarnaseks või vastupidi. Üleminekuühiskondades kannatab põlvkondadevaheline empaatia lahknevate elukogemuste tõttu muidugi eriliselt ja nii on ka minu šansid saada pihta Marit Ilisoni loomingule kordades suuremad kui, ütleme, saada pihta Malle Leisi või Mall Nukke loomingule. Sest mina ja Marit jagame põlvkondlikku kogemust – sotsiaalmeedia ja odavlennufirmade, informatsiooni ja tehnoloogia demokratiseerumise oma, milles puudub – andke ka meile andeks – automaatne aukartus kehtivate tavade ja olemasolevate struktuuride ees ajal, mil teadmised ja tehnoloogia on hõlpsamini kättesaadavad kui eales varem. Fotoaparaadid, filmikaamerad, elektrikitarrid ja süntesaatorid, teksti tõlkivad ja toimetavad, pilti ja heli töötlevad masinad, tasuta serverid, kirjakastid ja kodulehed, tasuta infovahetus üle veebi ja veebipõhised üleilmsed tutvused – kõigeks selleks ei ole enam ilmtingimata vaja vanu suuri institutsioone! Kahtlemata on see info ja tehnika kättesaadavuse eufooria ajutine, ent juhtumisi on see siin just nüüd ja praegu ning vist mitte kunagi varem ei ole enese ülestöötamine olnud oma päritolu ja etteantud võimalusi trotsides nii lihtne. Alljärgnev on minu tagasihoidlik katse panna kirja oma põlvkonnakaaslase Marit Ilisoni kuulsusrikkad teod käesoleval aastal ja kui see sissejuhatus sai pisut lennukas, siis võib see tulla sellest, et istun seda kirja pannes odavlennufirma lennukis kuskil õhtuse Kesk-Euroopa kohal.

Marit Ilison on üks eredaid näiteid meie põlvkonna hakkajatest ning end ise üles töötanud inimestest. Võttis kätte ning elas ja omandas pärast kooli lõppu kogemusi Euroopa erinevates suurlinnades. Võttis kätte ning õppis ansambli Väljasõit Rohelisse jaoks ära trummimängu. Võttis kätte ning tegi kevadel koos ema ja vennaga oma kodust pitsarestorani. Võttis kätte ning tegi sügisel väikeste vahedega ära isikunäituse, grupinäituse, uue kollektsiooni esitluse ja veebipoe. Kui see ei ole see ettevõtlikkus, mida meil loomemajanduse sildi all kunstnikes püütakse ärgitada, siis ma ei tea, mis see on. Ent seda eeskujuks seada jumala eest ei tohi, sest ükski kunstnik ei peaks tegelikult niimoodi töötama – rahuldades ajastu pööraseid nõudmisi olla üheaegselt nii turu vajadusi mõistev kui ühiskonnakriitiline, nii kahe jalaga omas ajas elav kui maailmarevolutsiooni planeeriv, nii välkkiire ja viljakas kui süvenev ja sügav ja mitmekihiline. Niisiis, olgu Marit Ilison teile hoiatavaks eeskujuks! Mida Mariti puhul aga kahtlemata esile tõsta, on seesama automaatse aukartuse puudumine kehtivate tavade suhtes, harjumus seada *status quo*'t küsimuse alla ning julgus olla sinisilmselt idealistlik ja kompromissitu. Oma loominguga ei allu Marit hästi olemasolevatele jaotustele, nagu „mood", „kunst" või „ettevõtlus", olles neid kõiki korraga ja nihutades oma töid vabalt selliste erinevate institutsionaalsete situatsioonide vahel nagu moeetendus, valge kuup või veebipood. Ning valdkondadevaheline määratlus „kontseptuaalne mood", mis jäi Maritile külge tema rahvusvahelist tähelepanu pälvinud projektiga „70 puuvillast kitlit", kinnistub sellesügiseste ettevõtmiste valgel veelgi.

Kõige olulisem selles pikas reas on vist ikkagi see, et üle nelja aasta sai sel sügisel näha Marit Ilisoni teist naistekollektsiooni. Kultuurikatla aias septembri lõpus esitletud mitmetähendusliku nimega „Teine" oli jällegi kõike muud kui see, mida me oleme harjunud daamide moega seoses ette kujutama. See oli edevuse laada vastand, üleni tume, üheaegselt pidulik ja argine, ent, mis kõige hämmastavam, peaaegu luterlikult kasin, tõstes talje, dekoltee, õlgade või säärte asemel esile hoopis kandja näo ja käed ning lastes tumeda kanga taustal tulla esile ilmetel, hoiakutel, kandja sisemisel ilul ja energial. Kollektsioon rõhutab rõivaste asemel pigem kandja isiksust. See on pühendatud päris inimestele ja vist ka andunud tegutsejatele kultuurivaldkonnas: „Uus kollektsioon on inspireeritud Mariti tegusatest sõbrannadest. Neist, kes jõuavad tolmustelt võtteplatsidelt õhtustele raamatuesitlustele ning jõuavad vahepeal veel kümme imet korda saata."[1] Rõivad ise kujutavad endast musti ja tumesiniseid lihtsalõikelisi kleite ja mugavaid toppidega seelikuid, mis on avarad istumiseks ja astumiseks, sageli varustatud taskutega, ning mille rafineeritus tuleb välja pigem peenes rätsepatöös ja erineva õhulisuse ja langevusega kangaste valikus. Miskipärast meenuvad mulle Mariti kollektsioonile mõeldes kunstiteadlase Mai Levini sõnad ühest kunstimuuseumi raamatukogu riiulite vahel toimunud vestlusest, kus ta ütles mulle peaaegu vandeseltslaslikult, et tead, häbelikkus kunstis võib olla teinekord ääretult võluv (andes noorele kolleegile justkui mõista, et otsi häbelikku!, otsi pühendunut!). Mariti kollektsioonis tähistab väline ujedus justkui igatsust sisemiste väärtuste järele ajal, mil väärtused on ühiskonnas *passé*, igavad, aegunud, tagurlikud. Ja selles on julgust öelda lahti eelmise põlvkonna arusaamadest, arvestades, et meie põlvkond on tulnud kunsti ajal, mil postmodernistlikud hoiakud, topeltiroonia ja suurte narratiivide väljanaermine olid veel aktuaalsed ning moes. Sest vaevalt oleks keegi julgenud kirjutada kümme aastat tagasi pressiteates järgmist: „Mariti riided on nagu head sõbrad, kes sind hoiavad ja kelle eest sina tahad hoolitseda. See on aeglane ja kauakestev mood."

Siiamaani jäävad minu jaoks saladuseks – ja nii ongi hea – erinevate komplektide külge lülituvad ning kollektsiooni sümbolina mõjuvad läikivad silikoonist kraed. Futuristlikuna mõjuv enigmaatiline detail, mis seob kollektsiooni üheks tervikuks ning paneb „Teise" temaatikale ufoliku punkti. Enese vabatahtlik teisestamine muutub aktuaalseks siis, kui soovitakse haakida end lahti peavoolu kultiveeritud väärtustest, Mariti puhul globaalse rõivatööstuse dikteeritud kommertsliku kiirmoe taktist, mis rajaneb ajutisel kasutamisel ja kiirel äraviskamisel põhineval küünilisel majandusmudelil. Kultuurikatla aia etendus lõppes moesõpru ilmselt tublisti raputava T-särkide komplektiga, mis koosnes taaskasutatud mustadest tagurpidi pööratud reklaamsärkidest, mida kandvad modellid laval äkitselt valju muusika ja strobo saatel tukka viskama hakkasid. Appi-appi, mustad tagurpidi T-särgid ja higised modellid moeetendusel! Kuulsin kedagi sõbrannadest moekunstnikest pärast etendust naermas, et T-särke saab *catwalk*'ile tuua küll ainult Marit, ning õieti alles hiljem ühte neist käes hoides sain aru, et särkidele olid trükitud käsitsi vaevumärgatavad mustad kolmnurgad, millest igaüks tähistas ühte soovi kaasaegsele inimesele: mõtle positiivselt, söö häid asju, maga piisavalt, osta vähem asju, selliseid, mis kestavad, jne. Häbenematu maailmaparanduslik hoiak on künis-

Uussiirus moekunstis? Marit Ilisoni projekti „Magada tahaks" (2013) saab näha järgmisena Londoni moenädalal. Foto: Maiken Staak.

mist ja sarkasmist väsinud *post-po-mo* põlvkonnale omane, ehkki nüüd usutakse pigem väikestesse sammudesse ja sellesse – nagu sisendab ka kodanikuühiskonna aktivist Daniel Vaarik –, et kui igaüks teeb natuke, on võimalik teha päris palju. Kas *post-po-mo* on käes? Ilmselt juba ammu, ehkki mõningate kunstivälja vaatlejate arvates on selle tõeliseks tõestuseks Londonis asuva kunstimaailma lipulaeva Victoria ja Alberti muuseumi ülemöödunud aastal kokku pandud suur postmodernismi retrospektiiv. Eestis viitab postmodernismi väsimusele ja tüdimusele viimastel aastatel kultuurikriitikas elevust tekitanud uussiiruse mõiste, mida on tarvitatud küll rohkem nullindate elulähedase teatri ja kirjanduse iseloomustamiseks.

Mulle meeldis selles valguses üks Mariti aastatetagune, noore ja vihasena kirjutatud artikkel Eesti Ekspressis, kus ta võrdles moetööstust Hayao Miyazaki „Vaimudest viidud" tegelase Näotuga, sest „tänapäevane moetööstus ei erine näota kujust kuidagi – masse sära ja kullaga peibutades on ta end täis söönud glamuuri, kaotanud oma hinge ja (taas) toodab end ressursist, mida tegelikult kuskil ei ole. Staarid, trendid, blogijad – suur roosa mull, mida kõrvaltvaataja vesise suuga jälgib, ajakirjast kuulekalt näpuga „uue musta" järge otsides."[2] Marit leidis toona, et vana hea *haute couture*'i tööstusliku *prêt-à-porter*'iga asendamine algatas suure hingega rõivakunsti väljasuremise ning täna ei ole tippmoel enam midagi pistmist hinge või kunstiga: „Kuigi jah, moekunstnikku kui autorit ja loojat pean siiski samasuguseks kunstnikuks nagu skulptorit või graafikutki, ent tema looming on puhas äriline objekt. Õnneks on olemas kontseptuaalseid moekunstnikke, kes vääristavad rõivaid sügavate ideede või probleemikäsitlustega ja hakkavad vastu kommertsmoele..."[3] Rääkides hundist, Kultuurikatla aia kollektsiooni esitlust saatis galeriis HOP installatsioon „Teine", mis pani küsima mitmeid küsimusi. Kui kaugele annab rõivast kontseptuaalseks muutes minna? Kas laest rippuvad tuhanded peened mustad viskoosnöörid, mis katavad installatsiooni siseneja keha nagu valatult, on käsitletavad rõivana? Marit seob end siin selgelt kontseptuaalse traditsiooniga kaasaegses kunstis, olles trükkinud näituse seinale ühtlasi sõnaraamatust pärit „teise" definitsiooni. Ent kahtlemata on siia peidetud ka visuaalseid viiteid globaalsetele probleemidele, näiteks must vihm kui ökokatastroofi sümbol, mida kunstnik kutsub tumeda tulevikuennustusena pigem hetkeks füüsiliselt kogema kui mugavalt pealt vaatama.

Ent Mariti tegemistest kõige mällusööbivam on sel sügisel vist ikkagi meile kõigile tuttavatest nõukogudeaegsetest tekkidest õmmeldud mantlikomplekt „Magada tahaks" Tanel Veenre kureeritud näitusel „Kaamos" Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis. Esimene impulss: neis vammustes on midagi ääretult sooja ja igatsevat ning Marit on suutnud anda meie põlvkonna lapsepõlvenostalgiale vormi, milles puudub täielikult viide nõukogude aja brutaalsusele, naeruväärsusele või üleideologiseeritusele, mis on kesksed postsotsialistlikus nostalgiadiskursuses. Teine impulss: villastelt tekkidelt igituttavad ja alati nii argise ja turvalisena mõjunud lilled ja mustrid on saanud siin uue uhke elu ja voogavad vaat et majesteetlikult mantlite rinnaesistel ja alläärtes, ent selle muundumise käigus on miskipärast läinud kaotsi nende lapsepõlvest pärit soojus ja pehmus, turvalisse unne vajumise võimalus, mille teevad võimatuks tekkidesse ükshaaval tikitud torkivad pärlid. Üheaegselt nii soe ja nii külm, tasaselt pahaendeline, just nagu Varka unelaul komplektile nime andnud Anton Tšehhovi novellis: „Äiu-kussu magama, unelaulu laulan ma..." Ent unenäoliselt glamuursete õhtutualettide kõrval mõjub see ületöötamise ja unevajaduse keskne kaamosekäsitlus äkki nii mittesaksikult ja ehedalt. Kas pole need kaamelivillased tekid meie perifeeria tegelik glamuur, meie ajalugu, meie *grandeur*!

* *Kirjutatud enne* force majeure'*i kultuurilehe Sirp toimetuses.*
[1] *Tsitaat näituse pressiteatest*
[2] *Ilison, Marit 2010. Hinge kaotanud mood. – Eesti Ekspress, 07.08.*
[3] *Samas*

Otsi üles luuletus
ja saada aasta lõpuks aadressile
artun@artun.ee
Loosime luuletajatele üllatuse!

VAHEND, MILLEGA OLLA – KAS KAASTEKST ÕIGUSTAB KUNSTITEOST?

Kärt Hammer

Lühike sissevaade Eesti Humanitaarinstituudis kaitstavasse magistritöösse „Kunsti tõlgendamise võimatus ja piirid".

On asju ja kogemusi, millest rääkimine on keeruline, sest iga sõna tundub ebaadekvaatne. Me kõik oleme tundnud ja kogenud midagi, mida me ei oska sõnadesse panna, ega tegelikult tahagi, sest tekst või kõne näivad üleliigsetena. Teisalt elame pidevas üleinformeerituses, tarbetu tekst ning visuaal ähmastavad nii vaatevälja kui mõttetööd. Tegemist on para- ja psühholoogilise tupikuga, kus pakkumine ja nõudlus pidevalt üksteist üle trumpavad. Viibime pidevas sundolukorras, kus meile söödetakse ette uut informatsiooni nii visuaalselt, tekstuaalselt kui ka materiaalselt, ning tagatipuks peame selle kuidagi sobivalt, vaimselt, ratsionaalselt vastu võtma. Ja nagu sellest veel vähe oleks, siis omalt poolt veel ka vastama. Kuid kas seda peab ikka tegema? Miks mitte lihtsalt tõdeda, et paljudel juhtudel on adekvaatne vastukaja võimatu? Ses ülevoolavas ebamäärasuses laenan fenomenoloogilist lahendust pakkuva mõttekäigu Maurice Merleau-Pontylt:

„Keha tuleb võrrelda pigem kunstiteosega kui füüsilise objektiga. Pildi või muusikateose ideed ei saa teisiti edasi anda kui värvis ja helis. /... / Novell, luuletus, pilt või muusikateos on kõik omaette indiviidid – olendid, mille puhul väljendatav on lahutamatu väljendatust ning nende tähendus kättesaadav ainult läbi otsese kontakti, paistes neist olenemata keha ajutistest või ruumilistest muutustest. Just nimelt selles mõttes on meie keha võrreldav kunstiteosega. See on elusate tähenduste keskus, mitte seaduspärane ning kindlaarvuline terminite kogum."[1]

Inimene on kui kunstiteos. Ta poleks see, mis ta on, kui ta poleks selline, nagu ta on. Sedavõrd on ka iga kunstiteos kui inimene. Mõlemad väljendavad täpselt seda, mis nad on. Mõlemad „teosed" pole pelgalt vormid, millele nimetusi anda, vaid tähenduste komplekssed kogumid. Kõike võib öelda ja arvata, kuid need on kõigest sõnad – loodud tähendused ja tõlgendused. Ükski tekst ei suuda inimest ega ka kunstiteost asendada. Tekst võib aidata aimata, kuid sama hästi viia ka hoopis vastupidises suunas. See võib juhatada meid eemale nii visuaalist kui subjektist. Visuaaliks on siinkohal kitsendatud tähenduses mitte kõik, mis silme ette jääb, vaid visuaal kui tekstivaba väljendus, mis esindab kujutavat kunsti. Seega visuaal kui kunstiteos, füüsiline taies ning subjekt kui persoon, füüsiline isik. Mida rohkem me millegi või kellegi lahtimõtestamiseks teisi meediume ja abivahendeid kasutame ning hübriidkehasid lisame, seda kaugemale me asjast enesest triivime.

Kaasaja kunst kipub „töötama" ja „eksisteerima" ainult koos abistava tekstiga. Ühest küljest on asi institutsioonis, mis teksti nõuab. Teisalt publikus, kes teksti olemasoluga ära on hellitatud ning ilma selgitava sõnata enam millestki aru ei saa. Ning kolmandaks, valdkond kubiseb väljaõpetatud tekstikunstnikest, kelle tööd enam iseenda eest seista ei suuda, sest need pole selle eesmärgiga loodud. Samamoodi suhtub ühiskond kaasajal inimesse. Kas inimene eksisteerib ilma tekstilise profiilita? Kui mind pole Facebookis, siis mind pole olemas. Ja kui ma seal olen, siis Ma olen See, mida Ma olen vastavatesse lahtritesse kirjutanud end olevat, olen see, kelle pildi ma üles panen. Olen selline, nagu pildil paistan, olen see, kes on mu sõbrad. Olen kõikide nende eelarvamuste ja arbitraarsete illusioonide kogum, mis iga mu tuttava ja mittetuttava peas läbi tema individuaalse tähendusloome on tekkinud. Olen suvaline mulje, teksti ja visuaali naeruväärne kompott. Niisama mittemidagiütlev kui A4-formaadis Times New Romaniga suuruses 12 välja lastud sügavamõtteline, piinlikult detailne ja võõrsõnaderohke kunstiteose kirjeldus galeriiseinal. Niisama sisutühi, sest need on kõigest sõnad, mis kirjeldavad igaühe individuaalset ja lõpuni väljendamatut maailmakogemust. Niisama mõttetu, sest publik ei viitsi seda lugeda. Kes viitsib, teeb sellest omad järeldused, millel aga niikuinii puudub päris Minaga, päris teosega tõeline kokkupuude, kuna see on võimalik vaid juhul, kui puudub tekst kui segav meedium, mis vahetu kogemuse ära nullib ning segi paiskab, lükates käiku tarbetud assotsiatsioonid.

Kui kogemus on nii või teisiti täiesti individuaalne ning intiimne nähtus, siis miks me ei võiks lasta sel rahus toimida? Eriti veel kunstis, kus nii loomisel protsessina kui loomise tulemusel objektina puuduvad selged piirid, reeglid, käsud ja kohustused. Käskida inimesel ühe kunstiteose ees midagi konkreetset mõelda on sama jabur kui nõuda psühhiaatri kabinetti tulnud inimeselt „normaalseks" hakkamist. Nii ühel kui teisel puhul on kogu protsess täiesti intuitiivne, tunnetuslik ning isiklik-assotsiatiivne. Tekst ja kõne on selgelt arusaadavad vaid inimesele, kes selle kirja pani või kes parasjagu kõneleb. Kunstiteose puhul peaks piisama vaid kogeja ning teose vahelisest suhtest. Küsimus on selles, kas suhe tekib või mitte? Kas teos kõnetab või mitte? Ja kui ei kõneta, siis mis vahet sel on? Mõne inimesega pole ka võimalik rääkida.

Keha on vahend, millega inimene on, kunstiteos on vahend, millega kunst on. Ei ühe ega teise eksisteerimist suuda tekst asendada.

[1] *Merleau-Ponty, Maurice 2002. Phenomenology of Perception. Great Britain: Routledge Classics, lk 174–175.*

„KUNSTI LÕPU" KUULUTAJA ON LAHKUNUD

Taavi Remmel

25. oktoobril lahkus meie hulgast 89-aastasena filosoof, esteetik ja kunstikriitik Arthur C. Danto. Selle sündmuse valguses ja n-ö järelhüüde asemel tuletame meelde Danto mõjukat teooriat kunsti lõpust.

Danto mõttelugu ulatub lisaks kunstifilosoofiale ka ajaloo-, vaimu- ja tegevusfilosoofiasse ning epistemoloogiasse. Võib öelda, et kõigis neis valdkondades huvitas teda „visuaalselt eristamatute paaride" nähtus (Wittgensteini näitel: mis vahe on sellel, et ma tõstan oma käe, ning sellel, et mu käsi tõuseb?). Peale Warholi näitust oli samalaadne küsimus võimalik ka kunstimaailmas. Tsiteerin James Harvey, kommertskunstniku ja Brillo kasti algse looja ütlust tema tööandja pressiteates: „What's one man's box, may be another man's art." („Ühe mehe karp võib olla teise mehe kunst.") Niisiis üritab Danto põhjendada Warholi, Fluxuse jt igapäevaelu nähtuste ning kunsti vaheliste piiride kaotajate töid ajal, mil Clement Greenbergi peamiselt abstraktset ekspressionismi toetav modernismiteooria, Morris Weitzi ja William Kennicki teooriapõlglikkus ning ka George Dickie institutsionaalne teooria seda ei võimaldanud.

Danto sooviks oli luua teooria, mis põhjendaks varasema kunstiajaloo taustale tuginedes nende nähtuste kuulumist kunstimaailma, kuid hõlmaks ka Giorgio Vasari kirjeldatud kunsti varasemat mimeetilist ajajärku ja modernismi. Üsnagi laiahaardelise definitsiooni esitab ta teoses „The Transfiguration of the Commonplace" („Tavalisuse muundamine", 1981), mille peamine mõte seisneb selles, et kunstiteosel peab olema tähendus ning see peab oma tähendust kehastama. Tähtsaim osa on tõlgendusel, mis nõuab kunstiajaloo ja selle teooria tundmist, mille põhjal võib pidada mõnda igapäevaelust tuttavat asja kunstiteoseks, kuna see esitab maailma. Puhtalt visuaalse vaatlusega polnud see eristus võimalik.

Illustratsioon: Helmi Arrak

Mõistagi ei lõppenud kunst produktsiooni mõttes. 1984. aastal, mil Danto avaldas oma artikli „The End of Art" („Kunsti lõpp"), asus ta paradoksaalsel kombel ajakirja The Nation kunstikriitikuks. „Kunsti lõpp" viitas eelkõige sellele, et lõppenud oli kunstiajalugu, mille protsessid ammendusid *ready-made*'ide ilmumisega kunstimaailma. Kunst oli saanud täielikult eneseteadlikuks. Neid protsesse ja üleminekuid kirjeldab Danto värvikalt teoses „After the End of Art" („Pärast kunsti lõppu", 1995). Dantoga samaaegselt, kuid teisel kontinendil jõudis kunsti lõpu ideeni Hans Belting, kes ühtlasi „dateerib" kunsti alguse 15. sajandi hakule (vt Belting 1994). Kuid rohkem kui poolteist sajandit varem kuulutab kunsti lõppu Hegel, keda võib näha omamoodi kaasteelisena Danto vaadete kujunemisel. On märkimisväärne, kuidas Hegel ja Danto jõuavad väga sarnastele järeldustele seoses nii kunsti lõpu kui ka kunstikriitikaga, vaatamata sellele, et Hegel räägib kunsti lõpust oma „Vaimu fenomenoloogia" ning Schellingi romantismivaadetele vastandumise kontekstis ning Danto seoses 60ndate *ready-made*'idega. Ei saa eirata tõsiasja, et Hegeli-aegne kunstimaailm on Warholi töödest veel igaviku kaugusel. Kõik see viitab Hegeli teatavale prohvetlusele seoses filosoofia „võidukäiguga".

Mõlema filosoofi „kunsti lõpu" väidetele on omistatud dramaatiline, provokatiivne foon, mis seob neid omavahel veelgi, seda enam, et kumbki ei ole seda taotlenud. Hegeli „Aufhebung" („Kunst selbst sich aufhebt"), mida on seostatud ka enesetapuga, tähendab hoopis millegi ületamist, kuid seejuures varasema säilitamist ning vajadust või püüdlust alternatiivsemate ning komplekssemate tõevormide poole võrreldes kunstiga (vt Carter 2008: 114). Danto väite „dramaatilisus" seisneb aga selles, et pärast *ready-made*'ide teket tuleb rääkida kunstist „peale kunsti lõppu", mis viitab ajajärgule, mil kõik vormid on lubatud ning kõigest võib saada kunstiteos. Kuid siiski mitte kõigest. Danto teooria järgi võib kunstiteos olla tajutavalt „mis tahes objekt", aga selle „kehastunud tähendust hõlmav" loomus ehk olemus ei saa olla „mis tahes sugune" (vt Puolakka 2005).

Danto panus esteetikasse ulatub tugevalt ka 21. sajandisse. „The Abuse of Beauty" („Ilu kuritarvitamine", vt Danto 2003) on teos, mis annab aimu Danto seniste vaadete kohandamisest kriitikale. Seal esitab ta sisemise ja välise ilu mõisted, mis selgitavad, et kunstiteose uurimine ei kaugene teosest kui materiaalsest objektist, st ei taandu teooria uurimisele.

On fenomenaalne, et ühe kunstimaailma pöörde konstitueerijana on Danto pea elu lõpuni aktiivses diskussioonis oma loomingu kriitikute ning kommentaatoritega, jättes üsnagi kavalalt ning ohtrate kunstiloo näidete abil õiguse sageli enda poolele. Lahkumise aastal ilmus Dantolt tema loomingule tagasivaatav teos „What Art Is" („Mis kunst on").

Belting, Hans 1994. Likeness and Presence: A History of the Image before the Era of Art. Chicago: University of Chicago Press.
Carter, Curtis L. 2008. Hegel and Danto on the End of Art. – Literary Review, No 5, lk 112–117.
Danto, Arthur C. 1995. After The End of Art: Contemporary Art and the Pale of History. Princeton: Princeton University Press.
Danto, Arthur C. 1995. Kunsti lõpp. – Looming, nr 11, lk 1537–1557.
Danto, Arthur C. 2003. The Abuse of Beauty: Aesthetics and the Concept of Art. Illinois: Carus Publishing Company.
Danto, Arthur C. 1981. The Transfiguration of the Commonplace. Cambridge–Massachusetts: Harvard University Press.
Puolakka, Kalle 2005. Playing the Game After the End of Art: Comments for Hans Maes. – Postgraduate Journal of Aesthetics, Vol 2, No 1.

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Luubi all on taaskord probleemid seoses kriitilisusega.

MEIE IGAPÄEVANE ARGIPÄEV

Indrek Grigor

Leppisin saate „Tartu mõliseb"[1] jaoks kokku intervjuu Tallinna Kunstihoones eksponeeritud näituse „Kahtluse varjud" kuraatori Niekolaas Johannes Lekkerkerkiga. Intervjuu pidi toimuma kell kaksteist kolmkümmend, et jõuaksin veel enne näitusest hädapäraselt ülevaatliku pildi saada. Kella kaheteistkümne ajal kunstihoone juurde saabudes leidsin aga kuraatori Moskva kohviku terrassil lõpetatud hommikueine kohal suitsetamas ja mõtlesin, et miks mitte? Vestlus kuraatoriga ilma näitust eelnevalt nägemata tundus saate kontekstis suurepärane võte.

Istusin maha ja tegimegi intervjuu. Rääkisime näituse keskset ideest, ajaloo olevikku määravast rollist – sealjuures ujus kohe pinnale Bergson. Edasi jõudsin kiiresti küsimuse juurde oleviku kaasaegsuse kohta, millele vastates viitas Lekkerkerk Groysi käsitlusele korrumpeerunud avangardist, millest ka mina loomulikult teadlik olin. Intervjuu lõppedes tõdes Lekkerkerk, et tal oli tunne, justkui oleksin näitust siiski näinud. Vastasin naerdes, et eks see kohe selgub, kas olen.

Iseenesest ei oleks kogu olukorras midagi ebatavalist või laiduväärset olnud, kui osa meie vestlusest poleks keskendunud kunstimaailma normide kritiseerimisele. Mis vestluse lõpulausetes ilmsiks tuli, oli see, et ka peavoolu kriitikas valitseb peavooluline kaanon.

Vahetult pärast kirjeldatud kogemust sattusin Riias külastama vastuolulise mainega eragaleriid Mūkusala Art Salon, kuhu läti gooti ja punkstiili viljelev kunstnik Kristians Brekte juhatas mind sõnadega, et tal on seal näitus. Galerii fassaadilt lugedes selgus, et lisaks Brektele on välja pandud veel kolm kunstnikku: Konrāds Ubāns, 1930ndatel oma parima vormi saavutanud postimpressionist, Ineta Sipunova, täiesti tundmatu videokunstnik, ja Johans Heinrihs Baumanis, 19. sajandi alguse diletantlik biidermeieri maalikunstnik. Ohkasin seda silti nähes üsna sügavalt, sest kujutasin ette kummalist grupinäitust, kus erinevaid kunstnikke üritatakse kõrvutada vähem või rohkem mõttetu parallelismi alusel. Kuid seda, mis mind galeriis ootas, ei osanud ma aimata.

Videokunstniku teose näol, mis otsis ja osalt ka lavastas Ubānsi maalidele vastavaid pargi- ja linnavaateid, ei olnud tegemist üldse millegagi, mis taotleks iseseisva kunstiteose staatust. See oli meelelahutus, mida külalised jälgisid märksa suurema huviga kui originaalmaale. Galerii teise korruse terrassil olid eksponeeritud Baumanise kolm natüürmorti surnud loomadega ja saali täitsid Brekte samuti korjuseid kujutavad võigas-kaunid assamblaažid ja akvarellid. Kui Baumanise naivismi kalduva biidermeierliku teose võrdlemine Brektega tundub isegi võimalik ja huvitav (kuigi mingist tegelikust võrdlusest me siin rääkida ei saa, mõned teosed rippusid lihtsalt sissejuhatusena galerii ukse taga), siis esimesel korrusel nähtud Ubāns ei suhestunud mänguga üldse. Kogu näitus mõjus täiesti arusaamatu kaosena ning väga lihtne oleks öelda, et tegemist oli lihtsalt kuratoorse saamatuse ja ebaõnnestumisega. Ent ebaõnnestumisega võrreldes millega?

Mūkusalas oli varem tava eksponeerida esimesel korrusel klassikalisi meistreid omaniku kogust ning teine korrus oli tänapäevaste autorite päralt. Sellest rangest rütmist loobuti aga ammu, nii et tegemist ei olnud vaid minu arusaamatusega. Seda enam, et reklaamis esitatakse kogu näitust kui tervikut, millena ma seda ka vaadata üritasin. Küsimus on selles, kas läbi on kukkunud kuraator, kes ei suutnud suhestuda minu jaoks arusaadaval viisil levinud tavaga tekitada dialooge eri aegade ja kunstnike vahel? Või olen läbi kukkunud hoopis mina, kes ma, olles küll kriitiline domineeriva peavoolu suhtes, suudan lugeda siiski vaid selle grammatikale vastava(l)t?

Enese üle kriitiliselt reflekteerides tuli meelde, kuidas ma keeldusin kategooriliselt sekkumast, kui Vene Kunstnike Ühendus Eestis korraldas näitust Tartu Kunstimajas, kuigi Reet Varblane soovitas, et see ettevõtmine saaks olla kommunikatiivne vaid läbi kureeritud võrdluse. Kahtlemata oli Varblasel õigus, ent kas ei ole ka see kommunikatiivsuse nõue peavooluline kaanon? Ning kas see ei ole mitte demagoogia, kui me üritame panna n-ö inimest tänavalt oma kunsti puudutavate piiratud seisukohtade üle järele mõtlema näiteks hiljuti EKKMis toimunud näituste „Kõrvalnähud" ja „& SO ON & SO FORTH" kontekstis kanoniseeritud kunstiajalooliste praktikate baasil, mis on tuttavad kõigile vähegi kunstimaailmas orienteeruvatele isikutele, samas kui professionaalne kunstiväli ise keeldub oma piiratud inertsust tunnistamast?

Postkaart Mūkusala Art Saloni näituselt. Foto: Indrek Grigor.

Kaasaegne kunst on hakanud sarnanema liberaaldemokraatiaga, mille eksistentsi loomulikuks osaks ja suisa tagatiseks on süsteemi kriitika. Ning nagu demokraatia kriitikutel, ei ole ka mul ühtegi paremat positiivset alternatiivprogrammi kui Slavoj Žižeki „Don't act. Just think".

[1] *Täispikk intervjuu Niekolaas Johannes Lekkerkerkiga on saadaval Artishoki blogis aadressil artishok.blogspot.com.*

MoKS esitleb:

MoKSi galerii:

2.12.2013- 5.01.2014
ULLA SAARE
joonistustenäitus Majahoidja

10.11.2013- 5.01.2014
EKU
joonistused Puud olid...

Näituste külastus on tasuta
avatud K-P 12-18
***

MoKS Tartus:

16.12, kell 18
Genialistide klubis
CAMILLA GRAFF JUNIOR
performance
Mu ema on hunt, mu isa...

17.12 kell 18
Genialistide klubis
MoKSi kohtumised:
RUDY DECELIERE
JOHN GRZINICH + X

19.12 kell 18 Y Galeriis
CAMILLA GRAFF JUNIOR
performance
Mu ema on hunt, mu isa...

kell 19.30 Y Galeriis
MoKSi kohtumised:
CAMILLA GRAFF JUNIOR,
KATI ILVES, KATJA NOVITSKOVA

LISAINFO
5 138 599
moks.ee

EESTI KULTUURKAPITAL
Kultuuriministeerium
PÕHJA- JA BALTIMAADE MOBIILSUSPROGRAMM

10 DISAINIESET KOHALIKELT AUTORITELT

Kümme head kingiideed eesti disaineritelt, kelle looming kannab endas lisaks praktilisele otstarbele ka lisaväärtust heade ideede ja muljetavaldava teostuse näol.

Müürileht ja Eesti Disainikeskus panid pead kokku, et alates käesolevast lehenumbrist eesti disainil silma peal hoida ja kohalikus meedias pea olematu disainikajastus ja -kriitika oma hõlma alla võtta. Rubriigi sissejuhatuseks pani disainikeskuse kommunikatsioonijuht Maris Takk pühade eel kokku valimi heast eesti disainist, mis võimaldab teha kingisaajale positiivse elamuse pakkumise kõrval massitarbekaubast isikupärasema valiku ning toetada kohalikke tegijaid.

Fotod: tootjad

LASERPUNK-KOTT

Need futuristlikud ja pungid naiste käekotid ei näe sugugi välja, nagu need oleksid pärit siit hallilt Eestimaalt. Ja need polegi. Need on küll Eesti disaineri Anna-Maria Montoneni loodud, aga valmistatud hoopis Jaapanis. *High tech* puudutust on kotil lisaks laserlõigatud mustrile veel – kott püsib neetide abil koos ilma ühegi õmbluseta ning seisab kinni magnetite abil. Saadaval musta, punast ja pruuni värvi.
Sellest talvest on disainer tagasi Eestis ja kotikollektsiooni võib kindlasti põnevat täiendust oodata.

annamm.com

Saadaval Sfääris
Hind: 250 €

IPADI JA SÜLEARVUTIKOTID SARJAST FIRST VIEWS ON MARS

Karta on, et tänu nendele värvilistele laserlõigatud vildist kottidele tuleb tahtmine oma iPadi ja sülearvutit igale poole kaasa võtta. Ja seda ei saa ka ette heita, sest Kärt Ojavee loodud vutlarid on tõesti pilkupüüdvad, erilised ja ilusad. Vaata ka noore disainidoktori kaubamärgi KO! samasse seeriasse kuuluvaid laserlõigatud patju!

Kärt Ojavee tegeleb tarkade tekstiilide ja interaktiivsete kangaste arendamisega ning lõi 2012. aastal brändi KO!, mis pakub erilisi tekstiilist tooteid.

Saadaval veebipoes k-o-i.ee/shop
Hind: iPadi kott 60 € ia sülearvutikott 90 €

MOKOKO RAHAKOTT

Konkurentsitult kõige ilusam rahakott, mis Eestis kunagi tehtud on. Naturaalsete parkainetega töödeldud nahast kott on pehme ja detailideni viimistletud ning omandab aja jooksul mõnusa kulunud naha ilme.

Mokoko Labsi taga seisab noor nahadisainer Mari Maripuu. Sama kaubamärgi alla kuulub veel teisigi raha- ja seljakotte ning nahast aksessuaare.

Saadaval Nu Nordikus, Misus, KEEPis ja aadressil
mokokolabs.com
Hind: 12 €

MARE KELPMANI VILLASED SALLID

Tekstiilidisainer Mare Kelpman on tõeliselt produktiivne looja, kelle käe alt tuleb nii laserlõigatud sisustusaksessuaare, vildist ehteid, pimedas helendavaid patju kui ka peeni ehteid. Sel sügisel lisandus kelpman textile'i kollektsiooni ka piiratud koguses mantleid, salle, pleede ja tekke, mis on kootud Soomes vanakooli kudumismasinatega. Materjalina on kasutatud enamasti 100% villa ning kootud paksu siidi.

marekelpman.eu

Saadaval Nu Nordikus ja Eesti Disaini Majas
Hind: ehted 36 €, sallid 50–100 € ja tekid 200 €

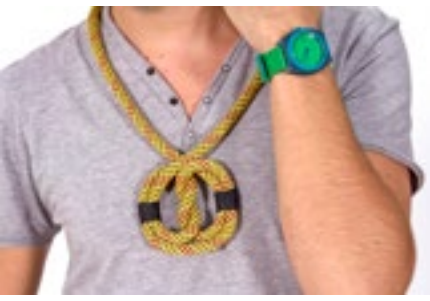

JOTI KNOTI KÄEVÕRUD JA KAELAEHTED

Vahel tundub, et igasuguste disain- ja käsitööehete turg on Eestis üleküllastunud, ent värsked tuuled puhuvad hoopis Madridi poolt, kus käis õppimas noor disainer Johanna Tammsalu. Ehtsast alpinisti köiest punutud naistele ja meestele mõeldud käevõrude ja kaelaehete disainis on tunda Madridi puudutust, aga nüüd on Johanna ringiga tagasi Eestis ning tema tegemistel tasub silma peal hoida, sest üsna pea vallutab ta Eesti lambidisainimaailma keraamiliste lambikuplitega.

johannatammsalu.com

Saadaval Nu Nordikus ja Eesti Disaini Majas
Hind: 15.50–43 €

ORIGAMIPABERITE KOMPLEKT

Juba teine origamipaberite komplekt peidab endas mustreid, mille on loonud kümme eesti noort disainerit. Komplektist leiab AKU, Grete Gutmanni, Eiko Ojala, Marit Ilisoni, Martin Rästa, Kaarel Vahtramäe, KOORe, Disainiosakonna, Pavel Sidorenko ja Joonas Rumvolti spetsiaalselt selleks puhuks loodud origamipaberid.

disainikeskus.ee

Saadaval Nu Nordikus, Eesti Disainikeskuses, Eesti Disaini Majas ja Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis
Hind: 7 €

KUIDAS LEIUTADA JALGRATAST?

„Kuidas leiutada jalgratast?" on esimene eesti disainipraktikute kirja pandud eestikeelne raamat disaini rakendamisest ettevõtluses. Raamatu autorid on erinevate disainivaldkondade esindajad, kes tegutsevad nii disainerite kui ettevõtjatena: Ruth-Helene Melioranski, Martin Pärn, Lylian Meister, Janno Siimar ja Ionel Lehari.

Saadaval Nu Nordikus, Eesti Disainikeskuses, Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis ja Rahva Raamatus
Hind: 10 €

PLAKAT „AABITSA KUKK"

Kõige esimesest säilinud aabitsast inspireeritud plakat võiks olla vabalt alternatiiv jõulukalendrile. Suurepärane kingitus koolieelikule lapsele või välismaalasele *õõü* õpetamiseks.
Warm Northi hingeks on disainer Aap Piho, kelle eesmärk on pakkuda ajatuid, lihtsaid ja kvaliteetseid tooteid, mis on inspireeritud Põhjala inimeste igapäevaelust, kus kohtuvad karm kliima ning soojad materjalid. Warm North toodab laudu, toole, riiuleid ja erinevaid sisustusaksessuaare.

Disainer: Kristiina Tuubel
Saadaval aadressil warmnorth.com
Hind: 40 €

LIISA PÄHKI LUSIKAD

Jõulude ajal (või miks mitte ka iga päev) peaks ju endale luksust lubama. Näiteks sööma hommikuputru portselanist lusikaga, millel ilutseb sinu, kallima või lapse nimetäht. Praegu saab valida endale sobiva järgmiste tähtede seast: A, B, F, G, H, J, K, L, P, R, T, U, V.
Keraamik Liisa Pähk on tuntud eelkõige oma filigraansete portselanehete poolest.

Saadaval Nu Nordikus
Hind: 42 €

KOKOMO KOHV

Need AKU disainitud KOKOMO kohvipakid on tegelikult nii ilusad, et ega väga ei raatsigi neid lahti võtta ja ära juua. Kauni kesta sees peitub ka väärt sisu – valitud kohviistanduste värskelt röstitud oad. Saadaval on nii *espresso*, *crema* kui ka hele röst.

AKU on multidistsiplinaarne disainiagentuur, kes on aidanud luua muuhulgas mitme suure kultuurifestivali ja -organisatsiooni, näiteks Tallinn Music Weeki, Tallinna Arhitektuuribiennaali ja hiljuti ka Tallinna Valgusbiennaali, identiteeti.

aku.co

Saadaval aadressil kokomo.ee
Hind: 7–15 €

JOIN THE TABLE

artupcareer.net/sign-up

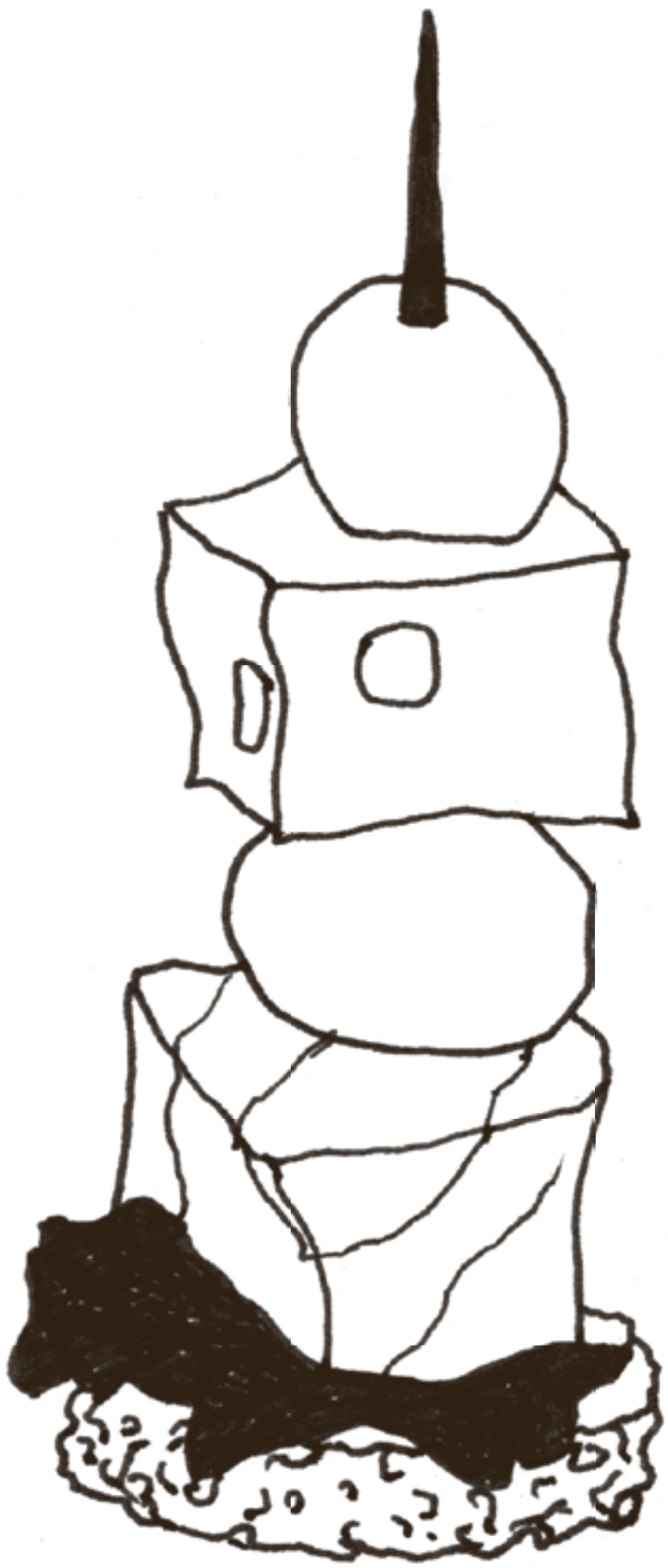

EESTI MUUSIKA-JA TEATRIAKADEEMIA

ESTONIAN ACADEMY OF ARTS

TARTU ÜLIKOOL viljandi kultuuriakadeemia

KMH

Aalto University School of Economics Small Business Center

ACCESCREATIVITY Creative Approach to Studying

EUROPEAN UNION EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND INVESTING IN YOUR FUTURE

Selles numbris alustame Müürilehe ning rohelise eluviisi portaali Bioneer koostöörubriigiga. Mõiste „bioneer" võttis kasutusele ökoaktivist Kenny Ausubel. Bioneerid on inimesed, kes otsivad koos uusi lahendusi keskkonna- ja sotsiokultuurilistele probleemidele, mille juured asuvad meie väärtushinnangutes ja maailmavaates. www.bioneer.ee on keskkonnateemadele keskenduv kodanikumeedia portaal, mis valmib tänu vabatahtlike panusele.

KOMMERTSJÕULUD LOOVAD SOTSIAALSET SURVET

Katrin Jõgisaar

Tarbimiskultuur on jõulupühade tähendust suuresti muutnud. Iga-aastasesse tarbimispalavikku langemise asemel on aga võimalik langetada õnnelikumaid ning ökoloogiliselt vastutustundlikumaid kinkimisotsuseid.

Jõuluhooaeg algab varakult. Esimesed kataloogid, mis pakuvad jõulukaupu, potsatavad tarbijate postkastidesse juba septembris. Poodides algab jõulumelu hiljemalt novembri lõpus. Isegi lasteaialapsed teavad, et jõulude ajal saab kingitusi. Täiskasvanud üritavad kõikvõimalikke jõulupidusid oma ajakavadesse ära mahutada ning murravad päid, kellele mida ja kui suure summa eest kinkida. Nüüdisaegsed jõulud võib võtta kokku sõnaga „tarbimispidu".

Detsembris kasvavat tarbimist näitavad hästi supermarketite läbimüügid, mis suurenevad pühadeperioodil peamiselt kingituste, alkoholi ja traditsiooniliste jõuluroogade arvelt. „Pühade ajal lubavad ostjad oma toidulauale tavapärasest pisut erilisemaid ja kallemaid toite," selgitas Kadri Lainas Prisma Peremarketist.

Piret Loodsalu Eesti Keskkonnateenustest lisas, et tarbimise märgatavat kasvu detsembris ja jaanuaris näitab ka peaaegu kolmandiku võrra tavapärasest suurem äravisatavate olme- ning pakendijäätmete hulk.

Rohkem uusi asju, rohkem toitu, rohkem prügi – kõik see annab kokku suurema ökojalajälje ja õhema rahakoti. Kas olete mõelnud, mida me tänapäeval jõulupühade aegu üldse tähistame? Kas jõulud on kaotanud tarbimismöllus oma tähenduse?

Meie esivanemad hindasid jõulude ajal isetegemist

Maavalla Koja vanema Ahto Kaasiku sõnul on jõulud eesti rahvakalendris jaanipäeva kõrval teiseks kõige olulisemaks pühaks, tähistades aasta vahetumist. Jõulud algavad 21. detsembril ehk toomapäeval ja kestavad kuni 6. jaanuarini. Lõuna-Eestis on nimetatud jõule taliste- ehk talsipühiks.

Meie oma põliskultuur pole mitte tarbimise, vaid elujaatava loomise kultuur. See tähendab, et nii kultuurilisi elamusi (laul, tants, muinasjutud) kui ka igapäevaseid esemeid kujundasid meie esivanemad ise, saades läbi loomeprotsessi ka suurema eneseväljendusvõimaluse. Üksteisele pühendati jõulutraditsioone järgides pigem aega. Jõulud on maarahvale perekondlik püha, inimesed on reeglina kodus, omakeskis. Jõuluvana ja asjade kinkimise kombed jõudsid meile mõisa vahendusel alles 20. sajandi alguses. See ei ole kuidagi maarahva tavadega seotud.

Ka Ahto Kaasik ise peab parimaks jõulukingiks lähedastele pühendatud aega, tähelepanu ja ühiseid ettevõtmisi. See on kõige väärtuslikum, mis meil anda on.

Kaasiku sõnul tõlgendatakse tänapäeval valesti ka esivanemate kommet 7, 9 või 12 korda jõuluõhtu jooksul süüa. Paljud inimesed söövad üle. Tegelikult piisab üheks jõuluõhtusöögi korraks vaid paarist suutäiest.

„Jõulude ajal pakutakse hoopis hingedele kinke ja süüa. Viimastel sajanditel viletsuses elanud maarahvas püüdis jõuluaegse rohke söömisega luua eelolevaks aastaks toidukõllust, tervist ja elujõudu. Toidu raiskamine on tänapäevane teema. Varem hinnati toitu äärmiselt kõrgelt, seda hoiti ja peeti pühaks," selgitab Kaasik.

Jeesuse sünnipäev kommertseesmärkide teenistuses

Kristlikus traditsioonis tähendavad jõulud Jeesuse sünnipäeva. Kristuse kui oletatavalt ajaloolise isiku täpne sündimise aeg on teadmata. Õhtumaa kirik asetas sündmuse teadlikult 25. detsembrile, mis oli tähtis paganlik püha. Vana traditsiooni kohaselt on kristlased tähistanud jõule mitme jumalateenistusega 24. ja 25. detsembril.

Vikipeedia andmetel on kristlased jõuludesse mitmeti suhtunud. Veel 200 aastat tagasi ei pidanud puritaanid jõule, kuna nende meelest oli tegemist liiga paganliku pühaga. Ameerika Ühendriikides kuulutati jõulud ametlikult pühaks alles 1870. aastal.

Kinkimine on kristluses seotud Jeesuslapse sünni müüdiga, kus kingitusi jagasid kolm Idamaa tarka.

Moodsa kommertsliku jõulutraditsiooni keskne tegelane jõuluvana on samuti kristliku taustaga. Püha Nikolaus (ingliskeelsetes maades Santa Claus) oli neljandal sajandil elanud piiskop, keda hakati hiljem pühakuks pidama. Ta oli suur heategija, neitsite, meremeeste, vangide, kaupmeeste, pagarite ja laste kaitsja, kes jagas neile jõuluajal kingitusi.

Me hindame vaevanõudvaid kinke

Sotsioloog Tuuli Toomere kirjutas artiklis „Kinkimine tarbimiskultuuri kontekstis", et kingid mõjuvad sotsiaalsete markeerijatena, mis jagavad nende tegijad-saajad tarbimisklassidesse. Kindlasse tarbimisklassi kuulujad on sotsiaalse surve all, mis paneb neid ostma oma lastele teatud hinnaklassi kuuluvaid kingitusi. Kergesti tekib tahtmine näidata ennast jõukamana.

Masstoodetud kaubast veelgi anonüümsemaks peetakse ülimat ratsionaalsust ehk raha või kinkekaarte. „Raha kinkimist võidakse tunnetada kui patroneerimist, jootraha andmist või altkäemaksu," kirjutas Toomere.

Jõuluvana ja päkapikkude roll kommertsjõulude juures ongi seotud kinkija isiku varjamisega ja kingituse personaalsemaks ja huvitavamaks tegemisega.

Nagu näha, ei soosi vanemad jõulutraditsioonid tarbimishullust. See on tänapäevane komme, mis võtab kahjuks väga paljudelt inimestelt oma kulukuse tõttu üldse isu jõule tähistada.

Bioneer soovitab enda jaoks välja mõelda, mida jõulud teile tähendavad. Kui tähistate Jeesuse sünnipäeva, siis käige kirikus või olge pereringis. Kui rõõmustate pööripäeva ja aastavahetuse üle, siis järgigegi vastavaid esivanemate kombeid. Kui jõulud ei tähenda teile midagi peale tüütute, ärritavate ja rahakotile laastavalt mõjuvate kohustuste, siis jätke nad sellisena pidamata. Võtke pühadest vaid see osa, mis teile rõõmu toob. Aktsepteerigem seda, et sugugi mitte kõik inimesed ei mõista jõule meiega sarnaselt.

Kinke tehes ja jõule tähistades saame teha ökoloogilisemaid ja eetilisemaid valikuid

Miks mitte leppida kokku, et üksteisele kinkimise asemel tehakse hoopis annetus. Loomade varjupaigale annetajad saavad hakata veebiperemeheks. Loomaaiale annetajad saavad hakata vaderiks. Näiteks kameruni kääbuskitse vaderiks saab loomale aastase toidulaua maksumuse ehk 50 euro eest, Prževalski hobuse toidulaud maksab 500 eurot jne.

Annetada võib ka kodanikuühendusele, mille väärtused sulle korda lähevad.

Minna saab ka hoopis vabatahtlikuks. Näiteks ootab Toidupank eraisikute abi toidukogumispäevade ajal (13.–15.12.). Eesti toidupankade jaoks on kõige olulisem aidata ennekõike väikeste lastega allpool toimetulekupiiri elavaid peresid.

Foto: Lyza Danger Gardner (CC)

Kõige väärtuslikumaks hindavad inimesed reeglina isetehtud kinke, kuna need on kõige isiklikumad. Unikaalseid kingitusi tehakse harva, kuna need on aeganõudvad.

Tänapäevases tarbimisühiskonnas ostavad inimesed kinke reeglina kaubanduskeskustest. Need on anonüümsed, kuna valmistajad pole teada. Need ei edasta valmistaja isikupära, neil puudub meistri nägu. Seetõttu üritatakse muuta masstoodetud anonüümseid asju isikupärasemaks, pakendades neid pakkepaberisse ja pannes kaasa õnnitluskaardi.

Liiga lihtne ost, mille nimel pole üritatud saajat mõista, ei ole ka kingitusena hinnatud. Eriti kehtib see ähmaselt igavate kinkide puhul, nagu fotoalbum, ilmetu tass, järjekordne kinkeraamat, aga ka valmis jõulukomplektid.

Kinkige midagi isetehtut, midagi, mille valmistasite just kingisaajale mõeldes. Olgu see siis kotitäis kodust müslit, paar kindaid, isetehtud jõulukräss, lambarasvast küünal, purgitäis moosi või saajale pühendatud pillilugu. Kõige olulisem on isetegemise mõte. Miks mitte kinkida kinkekaart, mis pakub võimalust tulla kinkija juurde õhtusöögile.

Võite veeta perega ka kinkideta jõulud. Panustage suhetesse, sest lähedased on olulisemad kõikidest kingitustest. Selle asemel et veeta pühade-eelset aega ihuüksi kaubanduskeskustes kinke otsides, neid pärast pakkides ja peites, veetke see hoopis koos perega piparkooke küpsetades, muinasjutte lugedes, jõuluehteid valmistades või lihtsalt vesteldes.

BIOMARKET

JAGAME TERVIST JA RÕÕMU JUBA KUUES POES TALLINNAS JA TARTUS

KAUBAMAJA BIOMARKET

Tallinna Kaubamaja
Gonsiori 2, Tallinn
E–P 9–21

ROCCA AL MARE BIOMARKET

Rocca al Mare
Kaubanduskeskus
Paldiski mnt 102, Tallinn
E–P 10–21

SOLARISE BIOMARKET

Solarise Keskus
Estonia pst 9, Tallinn
E–P 10–21

ÜLEMISTE BIOMARKET

Ülemiste
Kaubanduskeskus
Suur-Sõjamäe tee 4, Tallinn
E–P 10–21

VIIMSI BIOMARKET

Viimsi
Kaubanduskeskus
Randvere tee 6, Viimsi
E–R 10–20
L 10–18, P 10–16

TARTU BIOMARKET

Tartu Kesklinna Keskus
Küüni 7, Tartu
E–R 10–20
L 10–18, P 10–16

ARMUTU JÕULUAEG LIHA-TÖÖSTUSES

Minna Toots, Loore Emilie Raav

Pühade ajal toovad vaimule ja kehale kergendust eetilised ja tervislikud toiduvalikud.

John Lewise jõulureklaam, mis ka Eesti veebimeedias äramärkimist on leidnud, on paljude jaoks maailmas midagi nii oodatut ja hinnatut, et selle kaheminutilise teose näitamiseks korraldatakse igal aastal lausa piduliku õhtusöögiga esilinastus. Millest see reklaam räägib? Tegemist on imearmsa looga sellest, kuidas karule, kes pole talveune tõttu kunagi jõule näinud, kingitakse jõulud. Kogu animatsiooni atmosfäär on valgusküllane ja helge ning kõik metsaasukad on üksteisega harmooniliselt jõulurahu sõlminud. Jõulud ongi ju rahuaeg – aeg olla oma perega, aeg soojuse ja headuse jaoks. Aga kas kõigi jaoks ja kõigi suhtes?

Teadlikud valikud

Viimasel ajal on olnud taas palju juttu sellest, keda ja kuidas meie tarbimisvalikud mõjutavad. Bangladeshi tekstiili- ja Hiina banaanivabrikute tööliste olukord on seotud inimeste teadvuses üha selgemalt nende ostuotsustega. Kuid väga suur hulk meie tarbimisvalikute all kannatajaid elab tegelikult meile väga lähedal. Palju lähemal kui kaugete maade ja merede taga.

Neid kannatajaid me sageli ei näe ega kuule. Me ei pane neid enamasti tähele ega mõtle nende peale. Omamoodi neid lausa peidetakse, kuid samal ajal on nad kõikjal meie silme ees. Need on elusolendid, peaaegu sama komplekssed, tundevõimelised ja emotsionaalsed kui me ise. Need on loomad, keda näeme jõulude aegu oma toidulaual verivorsti või praena ning kelle elude peale enne toiduks saamist mõeldakse pühadel, mis peaks idee poolest olema rahuaeg, kahetsusväärselt vähe.

Alternatiivid

Nõudlus ja tootmine on kapitalistlikus ühiskonnas omavahel teadagi seotud. Nõudlust tekitatakse, reklaamides kohalikku ja kodumaist liha, mis peaks tulema rõõmsalt aias ringi jooksvatelt põrsastelt. Tegelikkust sai näha mõni aeg tagasi seavabrikute kampaania raames avalikustatud materjalidest, mis tõestasid, et armsatest aasapõrsastest on asi kaugel. Sama kahtlane on lugu hea alternatiivina näiva „mahelihaga". Sõna „mahe" on tegelikult eksitav. „Mahe" ei tähenda loomade kasvamist vabaduses loomuliku päikese all, nagu maheporgandid seda teevad. Mahelihaloomade elutingimused sarnanevad kõikide teiste söömiseks ette nähtud loomade omadega. Ainus erinevus nende kasvatamisel on mahesööda kasutamine – aasal ringi joosta ei lasta kellelgi.

Süües vähem liha säästame oma organismi ja mõtleme loomade ja keskkonna heaolule. Ühtlasi võiksime pidada sel aastal teadlikult lihavabu jõule, nagu kutsub meid üles tegema Eesti Vegan Selts. Facebooki lehel „Taimetoitlus" jagatakse terve detsembri vältel taimseid jõuluretsepte, nippe ja teavet. Ka eesti keeles leidub mitmeid taimetoidublogisid ja isegi kokaraamatuid, kust leiab rohkelt ka jõuluaega sobivat toitu.

Kuigi nüüdseks toetavad toitumisteadlased taimetoitlust kõnekate teaduslike argumentidega ning kinnitavad selle sobilikkust igale inimesele mis tahes eluetapis, tundub selle võimalikkus paljude jaoks siiski uskumatu, võõra või harjuma matuna. Kuid eks nii võib mõelda iga retsepti puhul, mida varem valmistanud ei ole. Kui aga esimene pikkpoiss läätsedest on valmis saanud, on head maitseelamust raske salata ja tuleb tunnistada, et sobib ahjukartuli ja hapukapsa kõrvale küll.

Eetika ja igapäevased valikud

Jõuludeaegne empaatia ei tähenda tähelepanu pööramist üksnes farmiloomade elutingimuste kesisusele ja nende võimalikele kannatustele. Mõtlemine, et viletsates tingimustes elavate loomakeste lõpp ongi etem kui kannatuste püsimine, on fundamentaalselt vale. Sedasi käitudes ei vähenda me iial nõudlust ega panusta muutustesse. Selge on aga see, et maailmas tarbitav lihakogus on laastavate mõjudega nii keskkonnale kui ka meie endi tervisele, ning sellise ületarbimise juures pole farmiloomade tingimuste paranemine võimalik.

On hea tunne saata see ühekordne rahuaeg aastas mööda eriti kaastundlikult, säästes elusid kas või ainult praegu, jõulude ajal. Elu hoidmine ja väärtustamine on ehk üks suurimaid jõulukingitusi, mida teha saab, et pühadeaegne soojus ja headus ei jääks üksnes pereringi, vaid meie valikud saadaksid liblikaefektina positiivseid mõjutusi laiali üle kogu maa. Võtkem sellest näiteks toodud reklaamklipist eeskuju ning kinkigem sel aastal jõulud nii paljudele loomadele kui võimalik. Kinkigem elu.

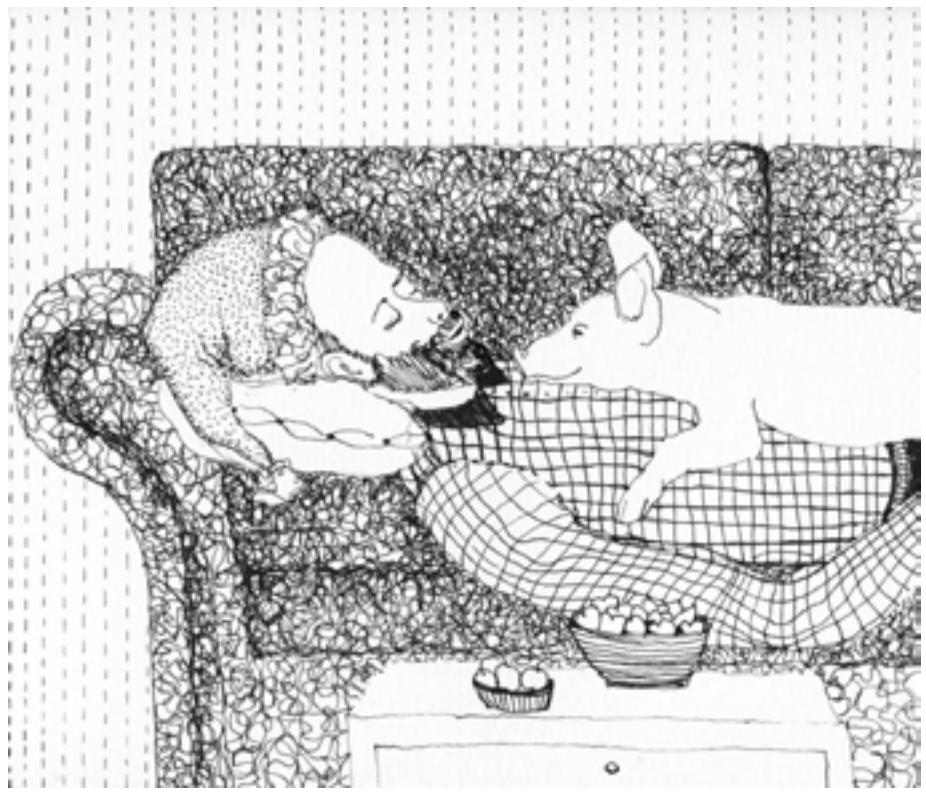

Illustratsioon: Eerika Alev

Erinevaid taimseid (jõulu)roogade retsepte leiab järgmistest allikatest:

- www.taimetoit.ee
- www.veganmaailm.com
- Mikk Mägi, Loore Emilie Raav „Toidud ainult taimedest", Pegasus, 2012
- Sandra Vungi „Kodused ja maitsvad taimetoidud. 100% taimne", Varrak 2012
- Martin Roberto „Täistaimetoidud lihasööjatele", Helios Kirjastus 2013

RIIDEKAPP

MARIE KLIIMAN

Kuidas leiavad riided oma tee sinu riidekappi?
Ka enesele üllatuseks pean nentima, et viimase aja mõnusamad ja enim kantud riideesemed on pärit hoopis õdede riidekapist. Minuni on need jõudnud sujuvalt, väga mugaval viisil. Üpris kasulik on, kui sul on nooremad õed, kes viitsivad end moetuultega kursis hoida, mööda sekkareid ja poode tuuseldada ning kraami kokku osta. Mul pruugib sellises olukorras ainult midagi laenata ja see jääbki rahulikult minu riidekapi pärisosaks. Põhilised poed, kuhu ma ise satun, on naabruskonna *second-hand*'id, mis jäävad lihtsalt teele ning mida tihti külastades leiab palju imelist (nagu ka palju hirmsat). Oleneb päevast. Vahel harva tulevad ette ka ostud pärispoest. Ja sama harva võib juhtuda, et leian laheda kanga ning lõikan ja õmblen ise midagi kokku.

Kui kaua sa oma riideid tavaliselt kannad?
Enamasti ikka seni, kuni need kestavad. Kuni hakkab juba liiga tihti neid tüütuid kommentaare kõlama, et kas sa vaenelaps päriselt nii lõhkiseid teksaseid kannadki...

Kas sa oskad nimetada oma garderoobi vanimate elanike mingi ühisosa?
Vanimad asukad on ilmselt mõned talveriided, mis otsitakse välja vaid paariks mäevallutus- või uisutamisürituseks. Kõik muu on aktiivsemas kasutuses ja väsib ning vahetub seetõttu kiiremini.

Foto: Eva Liina Kliiman

Kui suur on sinu riidekapp?
Pigem suur, seda ei saa isegi enam kapiks nimetada, see on tuba. Selline hedonistlik Carrie Bradshaw stiilis garderoob, vähemalt vormilt. Sisu ei tasu võrreldagi muidugi. Ruumi seal samuti õnneks veel on. Saab veel erinevaid kodutuid riideid julgelt koguda. Ka katkised ja ajast ning arust riided rändavad ikka kuhugi riiulinurka, sest kole julm tundub midagi jäädavalt välja visata. Mingis mõttes mõjuvad vanad riided nagu unustatud armsad mänguasjad – võib ju vabalt olla, et ka kleidid-sukad-lipsud ärkavad ehk siis, kui kedagi kodus ei ole, ellu ja toimetavad omasoodu. See fantaasia läheb nüüd pisut liiga skisofreenseks, kuid emotsioone ja mälestusi endas kandes on rõivad omandanud oma tugeva olemuse küll. Seetõttu ei raatsi iseloomu ja mälestustega laetud riideid ära visata. Ja alati jääb lootus, et ehk kunagi tuleb see väljaveninud-auguline maika jälle moodi või saab koguni uue kuue.

Kes (või mis) on su riietumisstiili inspireerinud?
Inspireerivalt mõjuvad eelkõige kangaste tekstuur ja ka siluetid. Enamasti meeldivad kontrastsed kombinatsioonid millestki suurest ja rohmakast, peenest ja heljuvast või hoopis vanaema kootud-tikitud armsusest ja venelannalikust vakstusädelusest.

Müürilehe ja Trash to Trendi koostöös sündinud rubriik „Riidekapp" räägib lugusid riidekappide sisust ja sisukusest. Miks inimesed panevad oma kappi just selliseid asju, nagu nad panevad? Kui tihti uusi asukaid kappi – ja kapist välja – kolib? Kuidas asjad kapis aja jooksul oma nägu ja tegu muudavad? Ning mis teeb mõne kapiisendi vahel nii eriliseks, et kui kõik teised lahkuvad, siis tema jääb? Riidekapi ust paotas Marie Kliiman.

FOOKUSES ON TANTSUÕPETAJA

Küsis Margot Möller

Eesti Tantsuhariduse Liit andis kolmandat aastat välja Gerd Neggo nimelise tantsuõpetaja preemia. Stipendiumi pälvis peagi Tartus 30. juubelit tähistava Just Tantsukooli erakordne tantsuõpetaja Anne Tamm-Kivimets.

Palju õnne Gerd Neggo nimelise stipendiumi võitmise puhul! Milliseid emotsioone see tunnustus tekitab?
On tunne, et nüüd peaks midagi suurt korda saatma. Ja peaks veel paremini ja rohkem läbi mõtlema, kuidas ma seda teen. Väga tore on stipendiumi saada, aga vastutus on ka suur.

Kuidas te ise tantsuni ja just moderntantsuni jõudsite?
Ema pani mind balletiringi, sest ma kõndisin varbad veidi sissepoole ega olnud eriti rühikas. Sealt pärinevad mu esimesed tantsukogemused. Põhikooli ajal elasin maal, seal oli ikka kombeks, et hakati ise midagi tegema. Meie tantsukool saigi alguse siis, kui ma veel keskkoolis käisin. Ülikooli tantsuerialale ei soovinud ma minna, tahtsin midagi muud. Moderntantsuga alustasin peaaegu alateadlikult. Olin balletti õppinud ja hakkasin seda süsteemi enda jaoks arendama. Selles mõttes olen kaasaegse moderntantsu arengu – klassikalisest balletist loomulikuma liikumiseni – ise läbi elanud. Kui üheksakümnendatel hakkasid siia välismaalt moderntantsuõpetajad tulema, olin kindel, et see on just see, mida olengi tahtnud. Palju olen omandanud koolitustelt ja töötubadest, mis on võimaldanud mul ise valida, mida õpin.

Foto: erakogu

Milliseid oskuseid peate vajalikuks oma õpilastele edasi anda?
Minu jaoks on kõige olulisem, et nad armastaksid seda, mida nad teevad – et nad leiaksid oma tee. Seda ei saa tegelikult õpetada, see peab kuidagi juhtuma, iseenesest tulema. Loomulikult õpetame ka tehnikat, pean seda väga oluliseks, kuid see on siiski vaid abivahend eneseväljenduse hõlbustamiseks. Oluline on pidevalt mõelda, miks ja kuidas me midagi teeme. Vanasti keskendusin rohkem tehnikale ja võib-olla olid lõpetajad siis füüsiliselt tugevamad, aga praegu teadvustavad õpilased oma tegevuse eesmärke endale palju rohkem. Nad on ehk loovamad. Mul on hea meel, et lapsed ei käi täpselt minu jälgedes, vaid leiavad oma tee ise. Tantsus on kõige olulisem eneseväljendus, mitte kõrgemale hüppamine või võistluse võitmine.

Siiski käite te oma tantsugruppidega ka festivalidel. Miks on oluline vahel end näitamas ja teistega võrdlemas käia?
Festivalidel käime, aga mitte kunagi võistlemas. Võistlus tähendab alati teatud mõttes enda allasurumist, igal võistlusel on raamid, millesse peab mahtuma. Lastele meeldib võita, aga meie seisukoht on see, et olulisem on endaks jääda ja tantsu nautida, sest võidu püüdmiseks tuleks ikkagi midagi ohverdada. Eks võidavad need, kellele see kõige tähtsam on. Aga paar korda aastas tuleb end näitamas siiski käia, et tagasisidet saada ja n-ö õpitut rakendada. Selleks et noortel oleks väljund, korraldame ka festivali Future. Vahel tulevad lausa 12-aastased lapsed oma tantsudega ja jutustavad seda, mis on just neile oluline. Minu jaoks on tähtis, et nad saaksid väljendada seda, mis neil hinges on. Püüan võtta oma tant-

TARTU -> RAKVERE -> TALLINN -> NUKU

Küsis Keiu Virro

NUKU teater on kriisile järgnenud muudatustega kohanenud. Teatri juht Joonas Tartu väärtustab oma töös inimlikku suhtumist, vastastikust usaldust ja oskust olukordadega ratsionaalselt toime tulla.

Kui tuleks koostada 2013. aasta Eesti kultuurielu skandaalide TOP3, siis kuuluksid sinna kindlasti NUKU teatriga toimunud jamad. Pärast Meelis Pai tagasiastumist asus kriisi leevendama senine Rakvere Teatri juht Joonas Tartu. Nüüdseks on ta ametis olnud veidi üle poole aasta, seega on sobiv aeg uurida, kuidas teatril tema juhtimisel läheb.

Mis on praeguseks teatris korda saadetud?
Kõige põhilisem, mis on saavutatud, on hea tööõhkkond. Siin on muidugi ka palju uusi probleeme tekkinud, rutiin on muutunud, inimestel on uued ülesanded.

Mida see konkreetsemalt tähendab?
Uues rollis on näiteks Taavi Tõnisson, kes on nüüd kunstiline juht. Meil on uus lavastusala juhataja ning ka uus korraldusjuht – inimene, kes haldab kogu müüki ja turundust. Ka büroojuht täidab uusi ülesandeid. Võtmekohtadel olevatel inimestel on paljuski uued kohustused. Lisaks on muutunud näiteks eelarvestus. Kui varem kuulus see kõik teatrijuhi pädevusse ja osakonnajuhid sellesse väga palju ei puutunud, siis nüüd on tegemist jagatud vastutusega. Igal osakonnal on oma eelarve, oma rahakott, mille piires nad ise tegutsevad.

Vahepeal tundub, et kui teatrid saavad majandamisega hakkama, siis võetaksegi raha järjest vähemaks, aga kui kulutatakse mõttetult palju, siis kühveldatakse ikkagi juurde.
Rahastuse alused on suuresti ikkagi kindlaksmääratud. Iseasi on kriisiolukord, mis ka NUKUs ette tuli. Mida siis sellises situatsioonis teha? Loomulikult tuleb leida üles vastutaja, kui on tekkinud pikaajalised probleemid. Võib küsida, kas teater peaks sellises olukorras üldse jätkama, aga mulle tundub, et kõiki praegu Eestis tegutsevaid teatreid on vaja. Ehk kui teater on kriisis, siis tuleb see kuidagi üle elada ja selleks on tarvis täiendavaid rahasid.

Niisiis, igal pool on mingid põhimõtted, mille järgi kõik peaks justkui toimima, aga reaalsuses kipub ikkagi nii minema, et inimesed on mõjutatavad, ja vähemalt mulle tundub, et võimupositsioon on miski, millega kipub kaasas käima teatav korrumpeerumine. See oleks nagu midagi inimesele omast. Või olen ma lihtsalt paranoiline?
Mul on raske mõista, et on olemas inimesi, kes hakkavad juurdepääsu teatud hüvedele ära kasutama. Kuigi teisalt ma saan aru, et see on inimlik.

Kas sind ei ole püüdnud keegi kõrva tagant kudistada, midagi ahvatlevat pakkuda?
Tõesti ei ole. Isegi mõista pole antud.

Aga äkki su põhimõtted püsivadki siis hoopis seetõttu, et keegi pole lihtsalt meelitavat pakkumist teinud? Kuidas sa tead, et see sind ei mõjutaks?
Mul on moraalijoon ikkagi selgelt paigas. Ka ilma kudistamiseta oleks ju võimalusi selleks, et kui tahaks võtta, küll siis saaks seda teha. Nii palju mul seda silmaringi avarust siiski on. Sellest, kuidas riigi tagant varastatakse ja varandust laiali tassitakse, saab ju ikka aeg-ajalt meediast lugeda. Mul on pigem teisipidi probleem. Olen tajunud aeg-ajalt hoiakuid, et no küllap ta ikka kuskilt midagi võtab. Isegi kui ma ei ole midagi valesti teinud, umbusaldatakse juba eos. Kontrollitakse täiesti jaburaid asju. Veidi rohkem usaldust oleks vaja. Ei saa luua situatsiooni, kus kõik inimesed käivad paranoiliselt ringi ja mõtlevad, mida keegi varastanud on. Kontrollmehhanismid peavad ikka olema, aga inimlikkust tuleb säilitada.

Oma meeskonda sa ikkagi eelkõige usaldad?
Jah, kindlasti.

Aga kuidas on nendega, kes on juba mingisuguste jamadega hakkama saanud? Näiteks suure skandaali põhjustanud „Puhhi" lavastaja Vahur Keller töötab jätkuvalt NUKUs, kuigi teatris on tulnud inimesi koondada.
Inimlik suhtumine tähendab minu poolt muu hulgas seda, et ma eelistan inimestega rääkida. Ausalt rääkida. See ei tähenda, et ma mingeid teemasid ei puudutaks või oleksin kuidagi eriti delikaatne. Vahuriga oli meil samuti jutuajamine, et ma saaksin oma küsimused ära küsida. Ma ei leidnud, et oleks tarvis hakata veel mingisugust näidispoomist korraldama. Ta on inimene, kes saab oma vigadest aru ja on valmis neid tunnistama. Ühtlasi on ta nukumaailmas väga kodus ja armastab seda valdkonda. Vahur on väga suur väärtus nii NUKUle kui üldiselt Eesti teatrile.

Aga kes need inimesed olid, kes teatrist koondati? Mille alusel need valikud tehti?
Koondamised toimusid struktuurimuudatuste tõttu.

Ehk siis mitte konkreetseid inimesi silmas pidades?
Just. Teatris oli mitmeid dubleerimisi, kus inimesed juba kas tegelesid samade ülesannetega või oli näha, et nad võiksid endale täiendavaid kohustusi võtta. Ka ma ise tajusin, et saaksin uusi funktsioone täita, näiteks selliseid, mis kuulusid varem asedirektori pädevusse. Lisaks asedirektorile läks üks koristajakoht, üks kassapidaja, juhiabi.

Kui valuliselt või valutult see läks?
Eks koondamine on ikka raske. See on väga isiklik. Mitte keegi ei tunne ennast hästi, kui talle öeldakse, et teda pole enam vaja. Aga see kõik ei toimunud ühekorraga. Ma ei tulnud oma meeskonnaga platsi puhtaks lööma, vaid olen olnud siin pool aastat ja me oleme ühiselt läbi vaadanud, millised on vajalikud ülesanded ja kes neid täita võiks. Alguses jälgisin inimesi, siis uurisin neilt, milles nad end tugevana tunnevad. Kellegi

sude jaoks võimalikult palju ideid lastelt – mulle võib näiteks kummaline tunduda, kui nad räägivad mingitest kummitustest, aga ju on tegemist millegagi, mis neid parajasti morjendab.

Nii et tantsus peab alati olema mingi lugu, ei piisa sellest, kui on lihtsalt ilus?
Kui olla harjunud tegelema asjaga, mis kannab mõtet, siis ei oskagi enam niisama liigutada. Kuid esteetika on siiski oluline. Ei piisa ainult ideest, see kõik peab ka hea välja nägema. Aga ainult ilule keskenduda on riskantne, see pimestab, eriti laste puhul.

Üheks Gerd Neggo stipendiumi statuudi osaks on, et tantsuõpetaja „omab tõsiseltvõetavat töömeetodit ja jagab seda ka kolleegidega". Milline on teie meetod?
Kõik algab sellest, et me üritame laste loomulikku liikumist edasi viia. Et laps teeks enda liigutusi, mitte neid, mida teised peale suruvad; et ta n-ö leiaks oma keha üles, oskaks seda tunda ja liigutada. Veidi hiljem, umbes esimesest klassist alates, hakkame natuke rohkem suunama. Tehnilises mõttes tähendab meetod harjutuste kogumit, mille iga osa toetab mingi oskuse arendamist. See põhineb klassikalisel süsteemil, kuid oluline on, et ei ole üht kindlat viisi, kuidas midagi teha – me ainult pakume liikumiseks võimalusi. Seda on keeruline lühidalt kirjeldada, aga ma hakkan sellest raamatut kirjutama, et kogu metoodika kokku võtta.

Millised on teie ja Just Tantsukooli tulevikuplaanid?
Aasta 2014 on Just Tantsukooli juubeliaasta, täitub kolm kümnendit. Kavatseme seda suurelt terve aasta vältel tähistada. Toome igas kuus linnapilti mõne etenduse või muu tantsuürituse ning lõpetame aasta galakontserdiga, mille jaoks tahan kutsuda kokku kõik meie kunagised liikmed, kes veel vähegi liikuda suudavad.

TEATRISÄUTS

@janarala

Lunastajat küll nähti, kuid enne veel, kui temaga jõuti kontakti astuda, oli ta kadunud lähima poe nurga taha. Temast jäid maha kaks kastrulit, teekann ja WC-puhastushari.
#TeaterNO99 #kolmapäev

@piretjaaks

Mis saab, kui briti näitekirjanduse paha poiss kohtub eesti uue ajastu lavastajaga? Raju teatrielamus inimesest kui moraalsest monstrumist.
#TeaterUgala #bassein

@ottkarulin

Mis mul teie väändu kehadest, nõuab tõlgitsev aru, kuniks helivibratsioon, prožektoripimestus ja liikumiste kordused keha troonile tõstavad.
#vonkrahl #ohmygod

@meelisoidsalu

Auh! Auh!
#TeaterNO99 #ministriviimasedpäevad

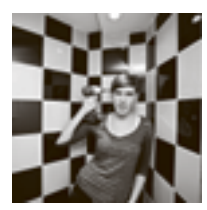

@kairiprints

yo kas ma meeldin sulle? -vbl. (@uknowwho) Alejandro666: love more easy, i like! ühesõnaga good stuff kiidan heaks. nyyd te teatrisse ma brb.
#VATteater #netissündinud

amet ei ole ilmselt selline, mille puhul 100% kõik meeldiks. Mulle näiteks küll kõik enda kohustused ei istu, aga ma pean nende asjadega tegelema.

Millised kohustused sulle näiteks ei meeldi?
Ilmselgelt ei meeldi koondamised. Olen hariduselt jurist, aga pean tunnistama, et jälestan lepingute lugemist. Ma ei viitsi seda teha, eriti kui mul on mingi 10 lk trafaretti täis klots, aga ma pean seda siiski tegema, ja seejuures korralikult, sest ma ei tea ju, mis miin kuskil olla võib. Mitte miin pahatahtlikkusest, vaid erinevatest arusaamadest.

Foto: Renee Altrov

Oled öelnud, et säästuteatrit ei tule, sama sirmi ei hakata lõputult ümber pöörama, aga kokku tuleb ikkagi tõmmata.
Tegelikult pöörame seda sirmi ikka küll. Eks see mingi ulatuseni on mõistlik, aga kuskilt enam mitte. Kui sa ikka sama pintsakut näitleja seljas nii kaua ringi keerad, et varrukad ära kuluvad, siis see ei ole ilmselgelt arukas. Rakvere Teatris näiteks jäid ühe välja läinud lavastuse seinad niisama seisma, aga järgmisel oli midagi analoogset tarvis. Need kohandati ümber ja võeti uuesti kasutusse, mitte ei visatud prügimäele. Väikestest asjadest saavad suured. Säästuteatrit me ei tee, aga mõtleme ratsionaalselt. Kui saematerjali on võimalik viiest erinevast kohast tellida, siis ei ole tarvis kõige kallimat valida.

Kas sa mujale ei taha minna? Meelis Pai kandideeris ju näiteks linnateatri juhiks.
Jah, vist isegi korduvalt. Temal oli selge visioon ja plaan, kuidas teatreid ühendada. Minul sellist mõtet ei ole. Minu praegune plaan on kuni kahe aastaga see asi siin korda teha ja hästi toimima saada.

Kuidas teatri toimima saamisega läinud on? Augustis ütlesid Linnalehes järgmiselt: „Läbi roosade prillide vaadates julgen loota, et ehk sügisel, oktoobris-novembris saabub selline olukord, kus nukuteater suudab kuu lõikes oma kulud ja tulud tasakaalu saada."
Eks ma olin optimistlik... Me oleme küll kulud-tulud üle vaadanud ja hästi toimima saanud, aga siin on üks konkreetne probleem. Enamik suuri teatreid töötab ju riigi toetusel ja see moodustab ligi 50% meie kogutulust. Kuna aasta esimene pool oli seotud niivõrd suurte miinustega, siis kulutati see juba ette ära vanade võlgade kinnimaksmiseks. Kui see oleks kuude peale võrdselt jaotatuna alles, siis töötaks teater praegu plussis, aga nii ei ole. Riigi toetusega maksti kinni seda Viktoria keskuse nalja ja „Shreki" arveid. Viimane oli ju ligi 130 000 euroga miinustes.

Aga kui sa nüüd uue optimistliku ennustuse teeksid?
No järgmisel aastal algab uus eelarveaasta ja siis hakkab uus toetus jooksma. Me püüame nüüd ikkagi võimaluse piires elada.

Kas NUKU ammu räägitud laiendus suure saali näol tuleb?
Tuleb. Praegu on arheoloogilised väljakaevamised praktiliselt lõpetatud. Peagi peaks hakkama projekteerimisprotsess, sealt edasi riigihanked, ehitus... Seda on raske arvata, kui kaua see aega võtab.

Teil on teatris päris huvitav aeg ka kunstilises mõttes. Näiteks Mati Undi „Good-bye, baby" lavastas Triin Ruumet, kes ei ole lavastamisega varem kokku puutunud.
See on asjaolude kokkusattumine. Tegelikult pidi uue lavastuse tegema Mirko Rajas, aga ta jäi haigeks. Kunstiline juht Taavi Tõnisson tuli minu juurde ja ütles, et meil on nüüd kolm varianti: kas me ei tee midagi, teeme ära ühe mõtte, mis trupi sees tekkis, või võtame sellise uue ja huvitava tegelase nagu Triin Ruumet lavastama. Mõtlesin, et kui kunstiline juht ja trupp leiavad, et seda võiks kaaluda, siis miks mitte. Ei ole lihtne päeva pealt sellist inimest leida, kes kohe põleb soovist midagi teha. Keeruline aeg oli, sest kõik algas viimasel hetkel ja lavastaja ei tundnud teatrisüsteemi, aga minu meelest läks lõppkokkuvõttes väga hästi.

Ma jagan sinuga veel üht paranoiat. Kipun kahtlustama juhte, kes poliitikaga kokku puutuvad (isegi kui nad ei ole poliitikud), selles, et nad muutuvad ühel hetkel ise peast poliitikuks ja hakkavad vastama läbi filtri. Nad räägivad seda, mida nad arvavad, et peaksid rääkima, ja ühel hetkel ei teagi enam, mida nad siis täpselt ise mõtlevad. Kuidas sellised asjad juhtuvad?
Kusjuures, ma hiljuti just mõtlesin sarnasel teemal. Et kas ma olen hakanud vastama mingitele asjadele nii, nagu ma arvan, et peaks vastama, ja see ongi juba minu enda tõeks muutunud, või suudan ma ikkagi veel mingit objektiivsust säilitada ja see, mida ma räägin, see olengi mina. Ma muidugi tahaksin ikkagi arvata, et ma olen objektiivne ja siiras. Viimase aja sündmuste taustal olen mõelnud ka poliitikutele. No vaevalt nad istuvad seal ja mõtlevad, et ma olen nüüd nii iiivõl, ja naeravad kurja naeru. Ma arvan, et nad ikkagi siiralt usuvad sellesse, mida nad teevad. Pigem on palju lihtsalt rapsimist ja rumalust ja vähe ettemõtlemist. Nagu eestlastel ikka, et tahtsin head, aga välja tuli nii nagu alati. Sa võid mulle nüüd ise öelda, kas ma tundun juba peast poliitikuna?

INTERVJUU: BRONTIS JODOROWSKY

Küsis Martin Oja

Müürilehel oli harukordne võimalus vestelda PÖFFi-hoovusega Eestisse jõudnud tšiili näitleja Brontis Jodorowskyga. Juttu tuleb mälust ja minevikust, geniaalsest isast, ammusest skandaalist ja psühhomaagiast.

Foto: Renee Altrov

Brontis Jodorowsky (51) on näitleja, kes tuli PÖFFile, et esitleda oma isa Alejandro Jodorowsky uut filmi „Tants reaalsusega" (2013), kus ta mängib peaosa. Alejandro Jodorowsky, üks maailmakino absoluutseid tippe ja suurimaid visionääre, lavastas imaginaarset, reaalset ja väga isiklikku sulandava perekonnaloo 84-aastaselt, mil tema eelmisest filmist „Santa Sangre" (1989) oli möödas 23 aastat. Nüüd Prantsusmaal elav režissöör on teinud vahepeal ilma koomiksimaailmas, avaldanud hulga raamatuid ning tegelenud psühhomaagiaks kutsutava ravi- ja arenguõpetusega. Brontist hinnatakse võrdselt nii teatri- kui filminäitlejana ning ta kehastab oma isa autobiograafilises linateoses „Tants reaalsusega" enda vanaisa.

Oled nii filmi- kui teatrinäitleja. Kuidas sa kirjeldad nende meediumite erinevust näitleja seisukohalt?
Alustasin näitlemisega kuueaastaselt oma isa filmis „El Topo" (1970). Tollal polnud ma mõistagi päris näitleja. Pärast seda tegin üsna ruttu kaasa neljas filmis, pälvides ka preemiaid. Praegu püüan olla väga teadlik teatri tehnilisest küljest; valgustusest, kostüümidest. Nii teatris kui filmis on väga oluline meeskonnatöö, aga mõnevõrra teise nurga alt. Filmis pead sa pidevalt tajuma, mida ootab sinult operaator või režissöör. Tuleb kogu aeg valmis olla. Teatris on selle poolest mugavam, et proovide ja etenduste ajad on planeeritud. Laval on sul indiviidina aga suurem koormus ja vastutus, seal oled rohkem üksi. Suurim erinevus on ehk see, et filmis pead vahetama plaane, millele mängid. Teatris on üks lava, kuid filmis oleneb väga palju sellest, kas mängid üld-, kesk- või suures plaanis. Olen tüübilt küllaltki kehaline, füüsiline näitleja.

Kui on võimalik võrrelda su esimest ja viimast näitlejakogemust just sellest lähtuvalt, siis kuidas su isa sind „lavastas"?
„Tants" on meil juba seitsmes ühine kunstiteos. Koostööd oleme teinud kolmes teatritükis ja neljas filmis. *Clapboard*'i klõpsatuse ja stopp-hüüde vahel pole me isa ja poeg, vaid lavastaja ja näitleja. Isa filmides on stseenid pingelised ja küllased. Näitleja jaoks on iga stseen täidetud, iga uus stseen aga paistab täiesti teises valguses, uue väljakutsena. Kuueaastaselt polnud ma muidugi endas toimuvatest protsessidest teadlik, ühtlasi ei mõistnud ma, millest film rääkis. Täiskasvanuna saad stsenaariumit lugeda, karakterit selle kaudu mõtestada. Isale meeldib filmida kronoloogilises järjekorras. See on hea aluspind, millelt hiljem muudatusi teha. Ta ei suhtu stsenaariumisse nagu seadusesse. Stsenaarium on lihtsalt skelett, millele tuleb lihased peale kasvatada. Tema filmid on „kirjutatud" kolm korda, kolmel tasandil: esiteks stsenaarium, teiseks võtted ja kolmandaks montaaž. Ta teab väga täpselt, mida näitlejalt tahab, ning ütleb selle selgelt välja. Samas hindab ta kõrgelt spontaansust ja ei soovi, et näitleja muutuks mehaaniliseks. „El Topo" ajal pidi ta mulle muidugi lihtsalt ütlema, et mine sinna ja tee seda. Lapsena oled niikuinii väga spontaanne, värske ja süütu. Hiljem püüad terve elu seda tagasi saada.

„El Topos" on minu jaoks väga kõnekas Lääne mentaliteedi põrkumine millegi Teisega, mida võib sõnastada zeni või üldse idamaise mõtlemise kaudu. Kuuekümnendate lõppu, mis eelnes vahetult „El Topo" tegemisele, on iseloomustatud kui murrangulist perioodi, mil Lääne kultuur võttis aktiivselt vastu Ida mõjusid...
Vaimustust Ida vastu võis märgata Lääne kunstis juba 1920–30ndatel. Üheltpoolt oli tegemist lihtsalt majanduslik-sotsiaalse protsessiga. Kui II maailmasõda poleks vahele tulnud, oleks see, mis juhtus kuuekümnendatel, toimunud juba neljakümnendail. Igal juhul tekkis rohkem võimalusi reisimiseks. Viiekümnendatel käis isa koos oma juhendaja Marcel Marceau' ja ta miimitrupiga Jaapanis. See kogemus mõjus väga sügavalt ja suunas teda zeni poole. Selles mõttes on „El Topo" zenilik film. Ühtlasi on see isa jaoks ka väga isiklik film, millega ta murdis ennast lahti, vabastas end paigalseisust. Kui „El Topo" on väga tunnetuslik indiviidi seisukohalt, siis „Püha mägi", vastupidi, tunnetab kollektiivi. Isa pani terve trupi ühes rütmis toimima, viis nad paadiga tormisele merele, sundis mäkke ronima. Ta lasi neil areneda samamoodi, nagu Alkeemik filmis oma jüngritel seda teha võimaldas. Analoogia seisnes ka selles, et ta ei öelnud näitlejaile ette filmi puänti – kui tuletada meelde filmi lõppu –, et tegelikult osutuvad kõik marionettideks. Narkootikume mõistagi nende rituaalide käigus ei tarbitud. Näitlejad peavad olema selged, sisemiselt kirgastunud.

„Tants reaalsusega" on seotud otsapidi mäluga, mälu muutmise või programmeerimisega. Räägi palun lähemalt, kuidas mälu sinu meelest toimib?
Mälu on fiktsioon, mille kallal inimene saab ise tööd teha, mida tal on võimalik kujundada. Mõnikord on sul meeles mingi väike detail – näiteks lapsepõlvest see, kuidas isa su peale karjub – ja siis sa ehitad selle ümber terve kontseptsiooni. „Tantsus" kehastan ma oma vanaisa, kes oli väga autoritaarne perepea ning mu isa Alejandro vastu väga julm, lausa koletislik. Mälu võib hoida mõnd sellist detaili pinnal ja võib-olla defineeridki terve järgneva elu inimest selle pisiasja kaudu, kuigi tegu pole lõpliku tõega. Vastukaaluks saad oma mälestusi muuta, valida teise viisi, kuidas ja milliseid lugusid endast jutustada. Mitte kõike nullist alates välja mõelda, kuid laiendada piire, näha suuremat pilti. Näha teiste motiive. Ja ka seda, mis tollal parajasti kaadrisse ei mahtunud. Võid endalt küsida, mis tegelikult kaadripiiridest välja jäi. Miks mõni inimene selline oli. Niiviisi filmi ja fiktsiooni vahendeid kasutades läheneme psühhoteraapilise teatri kogemusele. Mu isa vihkas oma isa, kuid pani teda mängima inimese, keda ta armastab. Nii sundis ta ennast imelikku olukorda, kus ta vihkas karakterit, kuid armastas näitlejat. „Tants" tähendab kindlasti minevikuga rahu sõlmimist. Filmi jooksul muutub türanni karakter inimlikumaks, lõpus pöördub ta poja poole tähelepanu ja armastusega. Päriselus seda ei juhtunud. „El Topos" on avastseen, milles ta ütleb mulle ehk El Topo pojale: „Nüüd oled sa seitse aastat vana, see tähendab, et oled mees. Mata maha oma esimene mänguasi ja ema pilt." Paljud on arvanud, et mulle kui lapsele mõjus see traumeerivalt, aga vastupidi, ei mõjunud! Kui suureks sain ja mõistsin oma isa lugu, taipasin, et see poiss ei olnud mina. See oli tegelikult tema ja El Topo oli tema isa, Jaime Jodorowsky. „Tantsu" vaadates saad paremini aru, mida mu isa „El Topos" mõtles. On huvitav vaadata, kuidas režissöör filmi käigus avaneb. Emotsionaalse protsessi tagant paljastub keerukas mõttetöö.

Pärast „Santa Sangret" oli pikk periood, mil su isa filme ei teinud. Mis olid selle tagamaad ja kuivõrd oli see seotud skandaaliga seoses produtsendi Allen Kleiniga?
Pärast „Püha mäge" (1973) tahtis Allen Klein (*biitlite ja Rolling Stonesi mänedžer* – toim.), et mu isa teeks uue filmi pealkirjaga „The Story of O". Isa sai aru, et tegemist on markiis di O-ga. Esimesel suurel nõupidamisel, kuhu olid kutsutud kokku tähtsad finantseerijad, selgus hoopis, et Klein soovis teha erootikafilmi. Isa ütles järsult, et tema *soft porn*'i ei tee, ja läks minema. Allen Klein sai väga vihaseks, kuulutades, et teeb kogu mu isa karjääri maatasa. Tema kui „El Topo" ja „Püha mäe" produtsent keelas filmide näitamise ja hävitas kõik negatiivid. Isa kohtas aga prantsuse produtsenti Michel Seydoux'd, kes on päratu rikas filmifänn ja kogub muuseas negatiive ning omas ka mu isa filmide omi. Nii said nad luua koopiad. Hiljem pöörduti mitu korda isa poole sooviga turustada „El Topot" ja „Püha mäge" piraatversioonidena, sest õigused olid endiselt Kleini käes. Isa ütles, et tehke, mida tahate. Kui Klein sellest teada sai, tekitas ta suure skandaali ja algatas kohtuasja. Isa ähvardas laostumine. Kui olukord kõige hullemaks läks, sekkusid äkki Kleini tütar ja vend, pakkudes välja, et isa ja Klein võiksid kohtuda. Kokkusaamine korraldati ühes hotellis, mis oli neutraalseks territooriumiks. Mõlemad pidid saabuma sviiti täpselt samal ajal, et kumbki ei peaks ootama ega tunneks end alandatuna. See kõik toimus

nagu maffiafilmis. Kui nad ukse avasid ja teineteist silmasid, nägid nad järsku kaht vana meest, kes olid nooruses koos suuri filme teinud, ja siis korraga embasid teineteist, leppisid ära ja otsustasid, et teevad jälle koostööd. Nii anti Kleinide produktsioonifirma alt isa filmid DVD-del uuesti välja. Nõnda muutus see väga sünge lugu korraga helgeks. Nüüd hakkavad Kleini järglased Põhja-Ameerikas „Tantsu" levitama.

Kuidas jõudis su isa käesoleva filmini?
Sellega, et isa nüüd uue filmini jõudis, on tegelikult seotud kolm sündmust. Olin näitleja väikse eelarvega mehhiko filmis „Táu" (2012), meid oli grupis kokku 13 inimest, filmisime kõrbes ja kasutasime moodsat digitehnikat. Koju tulles näitasin isale mõnda kaadrit ja ütlesin, et nii odava tehnikaga saaks ta teha filmi omaenda raha eest. Samal ajal tuli isa juurde tšiillane Xavier Guerrero, kes oli näinud tema uuesti välja antud DVD-sid. Just selle pärast ta otse Tšiilist Prantsusmaale kohale sõitiski. Ta ütles: „Sa pead kindlasti uue filmi tegema! Ma aitan sind!" Esialgu arvas isa, et tegu on hulluga, kuid Guerrero hakkas päriselt asju liigutama, organiseerides lõpuks „Tantsu" filmimise Tšiilis isa kodulinnakeses Tocopillas. Kolmas faktor oli see, et Frank Pavich tegi suurepärase doki „Jodorowsky düün" (2013), mis räägib filmist, mida mu isal ei õnnestunudki teha. See dokk viis isa uuesti kokku Michel Seydoux'ga. Nad sõid koos lõunat ja Seydoux küsis ühtäkki: „Mida sa tegelikult tahad?" „Miljon dollarit *low-budget* filmi jaoks," kostis isa, „ja täielikku vabadust. Et keegi ei valvaks mu tegemiste järele." „Olgu nii," ütles Seydoux. Kui isa „Düüni" teha ei saanud, pani ta paljud ideed koomiksitesse, eriti „The Incalisse", mida tema kirjutab ja Moebius illustreerib. Isast sai Euroopas tohutu mastaabiga koomiksilooja, tema koomikseid on tõlgitud türgi, jaapani, korea ja inglise keelde.

Su isa saab varsti 85-aastaseks. Mis on see, mis võimaldab tal nii aktiivne olla, mis on tema vitaalsuse saladus?
Üks luuletus päevas. Lisaks elab ta väga tervislikult, ei joo ega suitseta. Ta tahab oma elu maksimaalselt ära kasutada, et ka viimane vahatilk, mis küünlast pudeneb, annaks valgust. Jah, isa kirjutab iga päev ühe luuletuse. Ta on avaldanud palju luulekogusid ja mitmeid romaane, lisaks käsitlusi psühhomaagiast. Ma pole ise siiski kõiki tema tekste lugenud, sest kujuta ette – luuletus iga päev! Kirjutan ka ise.

Mida tähendab psühhomaagia ja kas sa usud sellesse?
Muidugi. Ühe india filosoofi käest küsiti kunagi, kas ta usub jumalasse. „Ei usu," vastas mees, „ma hoopis tunnen teda." Niisiis, ma ei usu psühhomaagiat, vaid oskan ja praktiseerin seda. „Tants reaalsusega" on ju psühhomaagiline aktsioon, mille tagajärgi on võimalik kohe näha. See film on muutnud mind, mu isa ning ka vaatajaid. Film on tehtud mõttega, et vaataja ei samastuks tegelastega täielikult, et sisse jääks teatud distants. Tavaliselt on režissööri eesmärk, et vaataja sulanduks filmi ajal karakteriga ja elaks tema kaudu midagi läbi. Aga see film on teatud mõttes brechtilik, andes aeg-ajalt märku, et tegemist on filmi, mitte reaalsusega. Vaatajana sa ei samastu küll täielikult tegelastega, aga tunnistad kõrvalseisjana nende muutusi, tõmbad ehk paralleele oma eluga. Seda püüabki film saavutada. Psühhomaagia toimib. Mitte alati ega kõigiga, ükski ravim ei mõju alati. Psühhomaagia ei pruugi tervendada hullumeelset, aga võib asjad korda seada, kui su isiklik elu on sassis, kui sa ei leia tööd jne. Psühhomaagia ei piirdu probleemide sõnastamisega, sest üksipäini uuest informatsioonist ei piisa. Psühhomaagia paneb su tegutsema, sooritama sümboolseid tegusid, mis muudavad fiktsiooni sinu sees. Teooria järgi ei kasuta alateadvus sõnu. Alateadvus kasutab sümboolset keelt, sellepärast ongi näiteks kirikutes ja templites väga palju sümboleid, mis kõnetavad alateadvust otse.

Kas su tegevus teatris on ka kuidagi psühhomaagiaga seotud?
Mingis mõttes on iga näitlemine seotud transformatsiooniga. Teatri päritolu on ju rituaali juures, alles pärast seda saab teater millekski muuks. Indias ja Jaapanis on need juured säilinud. Vana-Kreeka teater sündis Dionysose auks korraldatud pidustustest, avalikust rituaalist. Indias on aga klassikaline tants *Bharata Natyam*, mida ei tantsita inimestest pealtvaatajatele, vaid templis jumalatele. Indias ja Balil tantsitakse Kālī kuju ees. Alles 20. sajandil hakati seda tantsu laval esitama. Näitlemisega on samamoodi – see ei pea tabama vaatajat intellekti kaudu. Näitlemise olemus on väga kehaline ja seotud emotsioonidega. Terve kunst on saanud alles hiljem meelelahutuslikuks, algused on alati seotud rituaaliga.

MA TUNNEN KANADA ANIMATSIOONI

Vaatas: Helena Läks

Sel aastal olid Baltikumi suurima animafilmide festivali Animated Dreams keskmes kanada animatsioonid.

Tänapäeva Ontario ja Québeci aladel Saint Lawrence'i jõe kallastel elanud irokeesi indiaanlased ütlesid oma elupaiga kohta *kanata* – küla. Tulid inimesed kaugelt Euroopast, külake kasvas ja kasvas, kuni sai võimalikuks selle kohta suisa vanatestamentliku paraadlikkusega deklareerida: „A Mari Usque Ad Mare" (Kanada moto „merest mereni" – „Ta valitseb merest mereni ja Frati jõest ilmamaa otsani!", Ps 72:8).

Küllap teadsid vaid vanad irokeesid, et just sellest külast saab 21. sajandi alguseks üks maailma edukamaid animatsioonialliikaid, mis püüab praegusel ajal ka ühe kauge Läänemere-äärse rahva valendavad silmamunad kinolina suunas ega lase neid lahti enne hilisööd.

Kanada animatsioonile oli pühendatud tänavusel Animated Dreamsil kaks terviklikku programmipügalat: üks noorele Montréalist pärit animaatorile Malcolm Sutherlandile (kes õppis enne animatsiooni juurde jõudmist hoopis astronoomiat – see aine võiks olla olemas näiteks ka EKA animatsiooni õppekavas) ning teine ulatuslikum kanada animaparemikule. Viimase raames linastus kokku 11 filmi, millest pikim vältas 11 minutit, lühimad aga vaid kaks. Veidi jäi kummitama mõte sellest, milline võiks olla üks täispikk kanada animafilm, ent pikkadele animatsioonidele oli eraldi programm ja valetaksin öeldes, et anima puhul lühidus ei kõneta.

2004. aastal filmi „Ryan" eest parima animeeritud lühifilmi Oscari pälvinud Chris Landreth on Kanadas elav ja tegutsev ameeriklane, kes on loonud juba alates 1990ndate keskpaigast arvutianimatsioone (*computer-generated imagery*). Oma pisut kiiksuga teostatud filmireaalsust nimetab Landreth psühhorealismiks ja tema Animated Dreamsil linastunud „Alateadvuse salasõna" vaadates on üpris kerge selle stiilinimetusega nõustuda. Režissöör annab oma näo filmi peategelasele Charlesile, kes avastab kord peol üht vana tuttavat kohates, et ei suuda tema nime meenutada. Seepeale sukeldume Charlesi alateadvusesse, et mängida telemängu „Salasõna", kus meie peategelast aitavad õige nimeni suunavate vihjetega näiteks Yoko Ono, William S. Burroughs, suur limusk ja Salvador Dalí. „Alateadvuse salasõna" on Landrethi esimene 3D-animatsioon, kus kujutised muutuvad sügavaks just Charlesi peas toimuvat edasi andes. Lisaks ruumitajule mängib lavastaja oskuslikult ka tempo ja värvidega, luues nii värske ja vaimuka vaate paljude jaoks tuttavale piinlikule probleemile.

Elise Simardi muusikalises animatsioonis „Hommikusöök" on mingit vastupandamatult sojuzmultfilmilikku nostalgiaknihvi: pildikeel on pleekunud ja habisev ning seda saadab täiuslikult napp heli. „Sometimes I feel I know my life by heart" on üdini äratuntav mõte uude hommikusse ärgates.

Québecist pärit animaator Joël Vaudreuil on muu hulgas tegev ka trummarina folkbändis Avec pas d'casque (ee „kiivrita"). Kiivrita uljus voolab ka Vaudreuil' viimases animatsioonis „Vaikne jõgi", mis toob oma nõtkelt visandliku pildiga vaataja ette ühe jõepeeglit silmitsema jäänud vanamehe mäluseiga tema teismeeast. On suvine päev ning 13-aastane peategelane sõidab koos kooli ebapopulaarseima plikaga jalgrattal jõe äärde. Tüdrukul on jagada üks kummaline ja tume saladus: ta suudab mõttejõul kalu tappa. Poisilgi on oma salaasi: ta tahaks vabaneda jubedast painavast süütusest ning teeb seepeale jõevees supeldes korduvalt katset tüdrukut puudutada. Aga tüdruk tõrjub lähenemiskatsed ja pärast seda nad enam ei suhtle. Vanamees viskab oma suitsukoni vette ja mõtleb: „Mis naine see olekski olnud, kes niimoodi kalu tapab."

Joël Vaudreuil „Vaikne jõgi" (Kanada, 2013).

Oscari-võitjast rezissööri Chris Landrethi värskeim animatsioon „Alateadvuse salasõna" (Kanada, 2013).

Veel kangastuvad programmis teemadena sõda, pagendus, kunst ja naisekssaamine ning paari animaatori loomingust leiab ka prantslasliku *joie de vivre* värviküllast visuaali ja kulinaariaülistust (näiteks Lynn Smithi värskendava värvipaletiga „Päevasupp"). Kel huvi kanada animatsioonist üheainsa filmiga võimalikult head ülevaadet saada, siis selliseks linateoseks on Jeff Chiba Stearnsi 2007. aasta eksperimentaalfilm „Kollased märkmepaberid", kus läbi märkmepaberitele sirgeldatud igapäevakohustuste jutustavad oma loo 15 kanada animaatorit, kelle sekka on riisutud koorekiht: Malcolm Sutherland, Paul Driessen, Cordell Barker, Marv Newland, Jody Kramer jne.

Rõõmustav on see, et ehkki animafilmide veebi riputamine ei ole režissööridele teinekord festivalidele pääsemise seisukohalt kasulik, on häid kanada eriprogrammi kuuluvaid filme Vimeost ja YouTube'ist ometi leida. Soovitan vaadata, eriti kui tekib tunne, et „sometimes I feel I know my life by heart".

FILMID JA SERIAALID

BRITI DEXTER ON LÕPUNI EBAMORAALNE JA KÜLMAVERELINE

„The Fall" (2013–..., Põhja-Iirimaa, Suurbritannia, Artists Studio, BBC Northern Ireland). Looja Allan Cubitt, osades Gillian Anderson, Jamie Dornan, Niamh McGrady jt.

Vaatas: Getter Trumsi

Briti sari „The Fall" käib Ameerika sarimõrvari Dexteri edu kannul ja toob vaatajateni kõrilõikaja, kes astub veelgi julgema sammu pimeduse poole. Nagu mitmes teises värskes hittseriaalis („The Following" ja „Hannibal"), innustab „The Falli" peategelast süütute inimelude võtmine – vaatajatele tähendab see aga suhestumist tegevust edasiviiva karakteriga, kelleks on taas kurjategija. Erinevalt aga Dexter Morganist puudub „The Falli" tegelaskujul oma ohvrite osas moraalne lähenemine, mis viib sarja psühholoogiliselt julgemale tasandile.

Alates seriaali esimesest stseenist, kus vaataja kohtub Paul Spectoriga (Jamie Dornan), kes luurab parasjagu oma järgmise ohvri korteris – kelle ta hiljem ka mõrvab –, määratakse tervele loole külm toon. Tänu suurepärasele operaatori- ning kavalale režissööritööle haarab „The Fall" viivitamatult publiku tähelepanu ja kehtestab end kui tugev psühholoogiline triller. Peaosatäitja Jamie Dornan, kes valiti hiljuti ka Christian Grey ossa raamatu „Fifty Shades of Grey" ekraniseeringus, teeb veenva ja vaat et painama jääva rolli vastuolulise sarimõrvarina, kes on ühtlasi ka hooliv ja armastusväärne pereisa. Vaatamata nende sarnasustele ei ole Paul Spector aga Dexter Morgan. Ta on palju külmaverelisem tegelane, kellele ei soovi keegi kaasa elada, kuid kellelt on samas võimatu pilku eemale pöörata.

Spectori karakteri kurjuse vastukaaluks on politsei vanemohvitser Stella Gibson (Gillian Anderson), kes asub uurima Spectorist maha jäänud mõrvade jada. Anderson, keda paljud teavad kui agent Scullyt sarjast „The X Files", on teleekraanile justkui loodud – pole siis ime, et lisaks „The Fallile" astub ameeriklanna üles kurikuulsa kannibaliga sarjas „Hannibal" ja mängib ka peatselt eetrisse jõudvas põnevussarjas „Crisis". Näitlejanna andekus on silmapaistev eriti „The Fallis", kus Gibson on sama paeluv kui Spector. Ka teda iseloomustab teatav vasturääkivus: politseinikul on naise kohta vägagi maskuliinne amet ja samuti üpriski mehine arusaam inimsuhetest eraelus. Just läbi kahepalgelisuse läheneb Gibsoni roll Spectori omale.

Sarja autor Allan Cubitt on seadnud „The Fallis" kõrvuti kaks kokkupõrkuvat maailma, mõrvari omailma ja uurija reaalsuse, ning jutustab kompleksse, haarava loo. Kahtlemata on kõik eelnevalt nimetatud elemendid hea seriaali märgiks: uudne sisu kahest *jahimehest* ja intrigeerivad tegelased, kes on toodud ekraanile läbi hea näitlemise, hästi orkestreeritud stsenaariumi ning briti sarmikuse. Õhku jääb aga küsimus, kas sellise värske vaatenurga loomine võib sarjale lõppkokkuvõttes saatuslikuks osutuda? Televaataja innukus Gibsonile kaasa elada ei ole kindlasti lõputu ja oluline on see, mis saab sarjast pärast seda, kui Spector lõpuks tabatakse. Hetkel verivärskena on „The Fall" aga krimisarjade fännide jaoks ideaalilähedane vaatamiselamus.

SA OLED SEE, MIDA SA SÖÖD

„Hannibal" (2013–..., USA, NBC). Looja Bryan Fuller, osades Hugh Dancy, Mads Mikkelsen, Laurence Fishburne jt.

Vaatas: Sander-Ingemar Kasak

Mis juhtuks, kui David Lynch võtaks ette Hannibal Lecteri? Seda me ei tea ning tõenäoliselt ei saagi ses osas kunagi selgust, kuid meil on võimalus nautida nägemust, mis annab aimu, milliseks too kujutelm võiks kujuneda. Sarja loojagi on tõdenud väljaandele Reel Life With Jane antud intervjuus, et võtete käigus mõlkus tal mõtteis küsimus: „Mida teeks David Lynch?" Tulemuseks on visuaalselt nihestatud, narratiivselt närvesöövv ning gastronoomiliselt inspireeriv psühholoogiline triller „Hannibal".

Iga osa tegeleb uute mõrvade ja mõrvariga, mille taustaks on laiem lugu Hannibal Lecterist (Mads Mikkelsen), kellel on eriline huvi inimkeha kulinaarsete väärtuste vastu. Kuid Hannibal ei ole sarja ainuke peategelane, selleks on ka võrratu empaatiavõimega FBI eriagent Will Graham (Hugh Dancy), kellega doktor Lecter on kahepalgelises ning vastuolulises sõprussuhtes.

Sarimõrvarlikel kalduvustel võib olla ka esteetiline kaalutlus, mis on väljundiks inimese argipäevastele toimingutele. Kohtume näiteks keelpillimeistrist kurjamiga, kes seob enda päevatöö ööpimeduse varjus toimuvaga ning kasutab oma ohvrite soolestikke muusikainstrumentide komponentidena. Aga kannibalism!? Jah, ka seda on. Igas osas kostitab Lecter oma külalisi (nende enese teadmata) inimlihaga. Ka visuaalselt on „Hannibal" tõeline stiilipomm. Vereojad ja kunstilised kuriteopaigad on muudetud eriefektide abil tõeliseks silmailuks, tekitades nõrganärvilisemates kriipivat õõvatunnet. „Hannibal" on kogunud kurikuulsust ka sellega, et sarja autor võttis ise ühe episoodi („Œuf") eetrist maha, mille keskmes olid oma perekondi mõrvavad lapsed, kuna ta arvas, et see ei oleks sobinud USAs tol ajal õhus olnud sarnaste traagiliste päriseluliste sündmuste (Bostoni pommirünnak, Sandy Hooki koolitulistamine jne) järelvõngetega. Näitlejate kooslus on sarjas esmaklassiline, eriti õnnestunud valik on Mads Mikkelsen Hannibal Lecterina, kes trumpab üle isegi Anthony Hopkinsi esituse samas rollis. Madsist õhkub põhjamaist rahu, mis annab Hannibalile kui karakterile tema üleoleku kehtestamiseks vajalikku usutavust. Hea näitlejatöö takerdub vahel sarja kõige suurema miinuse taha, milleks on kohati võltsid ning ülepingutatud dialoogid.

„Hannibal" kätkeb endas väga kaasahaaravat lugu ning visuaalset tippklassi, mis on televisioonis üpriski haruldane nähtus. Seetõttu on kodukanal, vaatamata tagasihoidlikule vaatajate arvule, uuendanud sarja ka teiseks hooajaks, pakkudes meile uut ning julget kogemust seoses Hannibal Lecteriga. Käesolevat telesarja toodetakse ainult kolmteist episoodi ühe hooaja kohta. NBC puhul on tegemist uudse nähtusega; seda seostaks pigem selliste telekanalitega nagu HBO ja Showtime. Ilmselgelt on NBC üritanud oma piire nihutada, millega on ka õnnestunult hakkama saadud.

SEE FILM EI OLE NAGU TREILERIS

„La grande bellezza" (2013, Itaalia, Prantsusmaa, Indigo Film). Režissöör Paolo Sorrentino, stsenaristid Paolo Sorrentino ja Umberto Contarello, operaator Luca Bigazzi, osades Toni Servillo, Sabrina Ferilli, Carlo Verdone jt. 142 min.

Vaatas: Emilie Toomela

Peategelane Jep Gambardella, jõukas ajakirjanik ja *flâneur*, kes otsib, käed selja taga ristatult, elusamuse elegantsi, mida ta ei leia ka kõige nooblimatest paikadest, vaid ainult oma noorpõlvemälestuste nostalgiadekoorist. Nüüd, mil on aeg oma 65. sünnipäeva tähistada, on lihtne inimlik tunnetus mattunud tühise kära ja pidutsemise alla. Pole kahtlustki, et tuntud itaalia näo Toni Servillo tegelaskuju on Igavese Linna luust ja lihast kehastus. Vanahärra Rooma on ühtaegu aristokraatlik ja iganenud, kuid ta on ka ise sellest teadlik. Rooma muudab inimesed laisaks, paneb nad aega raiskama ja seejärel uhkeldades oma jõudeelu rikkalikku viljatust näitama. Hiljem mõtlesin, et üsna mitmegi karakteri muresid võiks kirjeldada fraasiga „mu teemantkõrvarõngad kriibivad mu nutitelefoni ekraani" ja ka kõige sümpaatsemad näitlejafiguurid mängisid igakülgseid õnnetuid keset hüvesid ja ilu. Gambardella on teiste suhtes sama karm kui endaga, ent tänu Servillo sarmikusele ei tundu tema väljaütlemised küünilised.

Öeldakse, et nauding ja esteetika erinevad ennekõike ilutunde omakasupüüdmatuse poolest, millesse sügavuti laskudes muutuvad rikkad ja vaesed võrdseks. Ilu ei tarvitse olla seotud omamissooviga ja jääb alati alles ka järgmistele. Sellegipoolest ei ole ilutunne kõigile ühtemoodi kättesaadav; reisimine, kino ja teater nõuavad kõik piisavate rahaliste vahendite olemasolu. „Kohutav ilu" räägib paljuski isetuse saavutamisest oma ihade rahuldamisel. Gambardella ei ole ainus, kes esitab endale igapäevaselt egoismi ja eetilisusega seotud mõistatusi. Märkame seda ka tema sõprade, liliputist peatoimetaja ja 40ndates striptiisitari, mõtteväljendustes.

Ambitsioonikuse, auhinnasaju ja tempo osas võib kõrvutada filmi „Elupuuga" – mõlemad mõjuvad kas täiesti igavalt, PÖFFil lahkusid nii mõnedki saalist, või vastupidi, pilgeni filmimaagiaga täidetuna. Treileri hoogsus on teose endaga üsnagi vastuolus ja otsuse langetamine ainult selle põhjal ei pruugi olla hea mõte. Rahulikku ja süüvivasse filmi sobib Arvo Pärdi komponeeritud „My Heart's in the Highlands", mida ka treileri ajal kuulda saab, haruldaselt hästi ja jääb hiljem tükiks ajaks heas mõttes painama. Filmis võib kohata samasugust täielikule dekadentsile eelnevat taltsast arutelu nagu „Melanhoolias", kuid enim sarnasusi nähakse 60ndate filmidega. Selles kontekstis on „Kohutaval ilul" ülessoojendatud maik nagu risotol, mida filmis söödi, ning isu teosest õhkuva vana kino hiilguse järele jäi lõpuni täitmata. Kui naasta tänapäeva, siis ükski aegadetagune film ei suuda pakkuda operaator Luca Bigazzi loodule sarnanevat meelepetet, mis lubab vaatajal mööda jõge otse Rooma sildade alt läbi rännata, olla „kohal" paikades, kus me pole käinud ja kuhu iial ei satugi.

Igasugune mõnu seostub harilikult kiusatusega, mis on spontaanne ja ei ole ealeski kohustus. Mida teha aga siis, kui kõik ahvatlused on üle võlli keeratud ja tuleb saada hakkama nendest tulenevate kohutavalt ilusate tagajärgedega? Tegelikult ei räägi me ainult itaallastest.

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Seekordne „Kinotripp" pakub kino ja hiiri Hollandi kastmes.

KINOTRIPP: AMSTERDAM

KAIRI LOOK

Vincent: But you know what the funniest thing about Europe is?
Jules: What?
Vincent: It's the little differences. I mean, they got the same shit over there that we got here, but it's just... it's just, there it's a little different.
Jules: Examples?
Vincent: All right. Well, you can walk into a movie theater in Amsterdam and buy a beer. And I don't mean just like in no paper cup; I'm talking about a glass of beer.
/Pulp Fiction/

Tarantino teab, millest ta räägib. Hollandi filmitööstus võib kuulsate naabrite kõrval ju tuntuse poolest kahvatuda, kuid õlu ja veini libistati Amsterdami kinosaalides mõnuga juba ammu enne prantslasi ja sakslasi. Vabameelsele linnale on vastav ka kohalik produktsioon. Igas tõupuhtas hollandi filmis lipsab varem või hiljem ekraanil üle kahiseva aasa paar porgandpaljast daami – ilma pistelise ülekaalulis-keskealise alastuseta ei saada kohalikus kinos lihtsalt läbi. See kõik on täiesti normaalne. Ehmatamise asemel noogutab popkorni näkitsev publik rahulolevalt pead ja rüüpab järgmise lonksu õlut. Mingit õilmitsemist ja ilutsemist ei toimu – hollandi film on sama otsekohene ja kompleksivaba kui selle vaataja.

Seda muidugi siis, kui ta kodust üldse kinno jõuab. Mugavust armastavate hollandlaste seas on kodune filmivaatamine populaarne ajaveetmisvorm. Mida teeb töönädalast väsinud kodanik reede õhtul? Kutsub sõbrad külla, pakub krõpse ja õlut ning istutab seltskonna teleka ette filme uudistama. *Gezellig*! Kinos käiakse pigem uut kraami, kõva pauku ja *action*'it tankimas. Ning muidugi ka siis, kui on tarvis sooja ja hämarat kohta armastusväärsete preilide patsutamiseks. Kinokohting on Amsterdamis kõvasti popim kui mujal. Ekraanil plinkivate paljaste preilide vahele pole pisteline musitamine mingi tabu. Kino on elu!

Ja kinosid on palju. Peavoolu kinoketi Pathé kõrval toimetab Amsterdamis edukalt ka nõudlikumale publikule suunatud Cineville, mis ühendab sadu sõltumatuid kinosid üle Euroopa. Cineville'i alla kuulub arvukalt väikeste lahedate saalidega urkaid, kus toimetavad sõbralikult üheskoos nii filmihuvilised, kinoentusiastid kui ka kena hulk tegusaid hiiri. Ma olen iseenesest suur hiiresõber, kuid pärast mitmeid lähedasi kohtumisi pimedavõitu saalis ma kinos enam lahtiste varvastega kingi ei kanna. Hiirtele pole muidugi absoluutselt mitte midagi ette heita. Kui ma oleksin hiir, kaevaksin ka oma uru jalamaid snäkirikka kinoeldoraado keldrisse ja naudiksin taustaks ohtrasti mõnusaid filme – kaeblemiseks poleks põhjust.

Hiired ei paista heidutavat ka teisi kinolisi ja nende kaudne toitmine käib kõikjal täie rauaga. Õlut ja veini võib ju kinobaarist osta, kuid oma toidupoolise kaasatoomine pole mingi häbiasi. Kinode kõrval toimetavad poekesed annavad hagu, nagu jaksavad, ja müüvad kõigile filmihuvilistele lahkesti komme ja *take-away* võikusid. Tõtt-öelda, et olen ka ise lugematuil kordadel poest soetatud noosiga ausa näoga kinosaali marssinud. Numbrit ei tee sellisest asjast keegi, kinos söömine pole häbiasi. No mis sa teed, kui kõht kõige põnevama koha peal tühjaks läheb... Pealegi kaotati Amsterdamis mõni aasta tagasi filme poolitavad suitsu- ja pissipausid, millega kadus ka harjumus vaheajal puhvetist komme hankida. Vaid kümme aastat tagasi oli selline asi täiesti tavaline. Esimeste „Sõrmuste isanda" filmide aegu kimusid kõik päkapiku- ja kääbikusõbrad vaheajal kino ees nikotiini ja manustasid Haribo karusid. Teine neist filmidest poolitati minu mäletamist mööda lausa kolmeks.

Kui hiired, paljad korpulentsed filminäitlejad ja mantlihõlma varjus saali toodud juustuburksid kõrvale jätta, võib Amsterdami kinoelamus olla ka absoluutselt luksuslik ettevõtmine. Näiteks viib *art deco* stiilis Tuschinski interjöör kinohuvilise otsemaid 1920. aastate hiilgusesse. Ekraani ees avanevad rasked sametkardinad loovad hõrgu kadunud aegade meeleolu, kägistagu siis ämblikmees parajasti ekraanil mõnd järjekordset kolli või mitte. Isikupärased on ka linna lääneosas asuv ajalooline The Movies ja IJ jõe põhjakaldal uhkeldav ultramoodsa arhitektuuriga EYE filmiinstituut. Viimases saab kinosõber filmivaatamise kõrval ka näitusi väisata ja korruste kaupa kinematograafilises ajaloohiilguses tuhnida. Filmimuuseum pole sugugi mingi tolmuahvide urg, vaid põnev kogunemispaik kõigile neile, kel hinges kinoalane uudishimu.

Ja et hollandlaste kino mitte ainult kohalikuks meelelahutuseks pidada, tuleb mainida, et 1970. aastatel jõudis Amsterdami romantika ka laia maailma. Hollandi edukaim film „Turks fruit" võitis 1973. aastal võõrkeelse filmi Oscari ja erootilise alatooniga armastuslugu leidis tee kinodesse üle kogu maailma. Kodus käis seda keskealist alastust ja seksi tulvil lugu vaatamas iga kolmas hollandlane, kes hääletasid selle lõpuks ka 20. sajandi parimaks hollandi filmiks. Eks ta ole – kohalikku identiteeti paremini kajastavat lugu on tõepoolest raske leida. Tabuvabadus ja otsekohesus peegelduvad selle elust, armastusest ja surmast kõneleva filmi igas kaadris. Asjust räägitakse nii, nagu need on, kaine meele ja huumoriga. Ilustada ja riidesse panna jõuab ka järgmises elus. Järgmises ameerika filmis kohe kindlasti (pilet 9 eurot).

Pathé Tuschinski kinoteater. Foto: Fabio Bruna (CC)

Üks suur pluss on Amsterdami kinodel veel: need pakuvad kiindunud kinoinimesele otseteed filmiparadiisi ehk kuukaarti, mis võimaldab vaadata paarikümne euro eest nii palju filme, kui kulub. Olen kuulnud, et nii mõnedki kodukinofanatid on seeläbi raskekujulisteks kinosõltlasteks pöördunud. Hiired on häid diile jumaldavatele hollandlastele omaselt muidugi mõista hinna sees. Ei saa salata, langesin ka ise häbitusse filmiahnitsemise võrku ja ravin nüüd Tallinnas rasket sõltuvust.

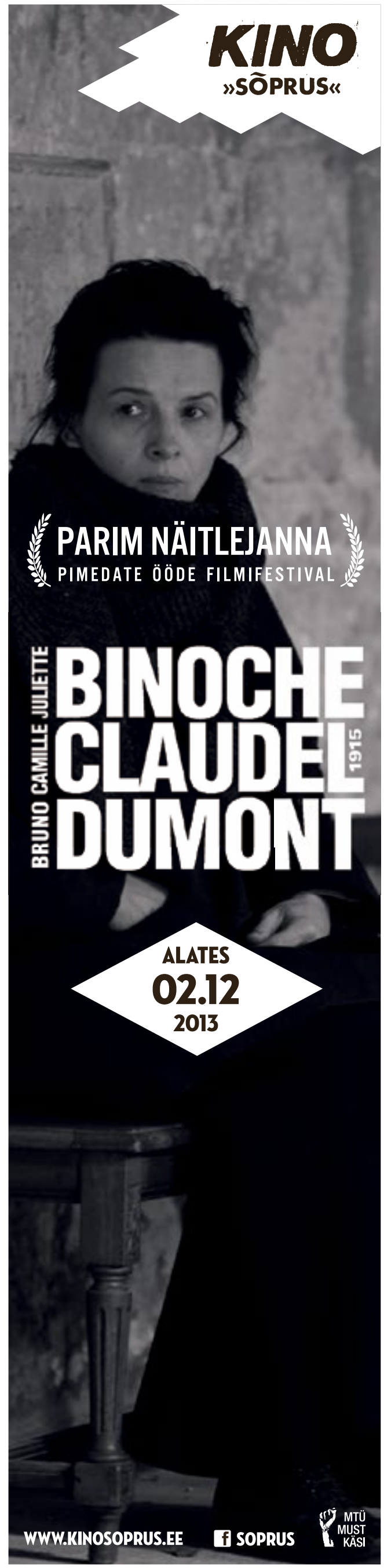

VABA AINE

Küsis Anna-Liisa Unt

Eesti Kunstiakadeemias sündis sügissemestril valikaine nimega Vaba Aine, mis ühendab avaliku ja digitaalse ruumi näitajad, protsessid, mustrid ja vastastikmõjud. Mikk Meelak, üks aine koordinaatoritest, rääkis õppeprotsessi ideest, sisust ja tulemustest.

Aine eellooks on tulevasel Veneetsia arhitektuuribiennaalil Eestit esindav töö „Vaba ruum". Kuidas see õppeaineks sai? Kes selle välja pakkus, kes kaasa tuli, kas (konkursi)töö ja õppeaine lõpptulemus on lõpuks kuidagi seotud?

Vaba Aine on osa XIV Veneetsia arhitektuuribiennaali Eesti paviljoni uurimistööst. „Vaba ruumi" kuraatorid Johanna Jõekalda, Johan Tali ja Siim Tuksam pakkusid minule ja Ülar Markile kunstiakadeemias juhendamiseks valikainet, mille eesmärk on vaadelda tehnoloogiliste arengute valguses andmepõhise avaliku ruumi muutunud arusaamu isiklikust ja kollektiivsest vabadusest. Vaba Aine raames huvitas meid, millised ideoloogilised, poliitilised, sotsiaalsed, eetilised ja esteetilised küsimused digitaliseerumisprotsesside rakendudes esile kerkivad. Püüdsime mõista algoritmipõhise ühiskonna toimemehhanisme ja proovisime järele, kuidas on meil võimalik õpitut kajastada või kasutada seda avaliku ruumi loomisel.

Virtuaalne/digitaalne ruum on nagu tumeaine, mida pole näha, ent mis mõjutab reaalset ruumi väga kaalukalt. Ühest küljest jätame me ruumis viibides endast pidevalt jälgi maha, teisalt laseme end digifoonil tahtlikult või tahtmatult juhtida ja suunata. Mis sind selle teema juurde tõi? Mis selle huvitavaks ja oluliseks teeb?

Arhitektina huvitab mind, kuidas see reaalselt meie ruumi mõjutama hakkab. Kaitsesin 2011. aastal Eesti Kunstiakadeemias oma magistritöö „Mis juhtub ruumiga, kui informatsioon digitaliseerub?". Tol ajal tundus, et digitaliseerumine tuleb kõige agressiivsemalt peale raamatutele ning seeläbi ruumiliselt ka raamatukogudele. Tegelesin Eesti raamatukoguvõrgustikuga ja minu eesmärk oli keskenduda füüsiliste raamatute tähtsuse kadumise hirmu kõrval just digitaalsusest tekkinud võimalustele. Püsima jäi suhteliselt loogiline idee raamatukogudest kui infoühiskonna füüsilistest tugipunktidest, mis toimiksid Eesti kontekstis ka piirkondlike virtuaalsildade tekitajatena.

Mida aeg edasi, seda enam tundub, et raamatukogude positsioon tolles virtuaalses tumeaines orienteerumisel ei olegi kõige hullem, informatsiooni filtreerimise ning kureerimise roll ei ole kuidagi vähenemas. Reaalse inimese subjektiivsed otsused selles on üha enam hinda tõusmas. Kui jätta uute raamatukogude planeerimisel piisavalt ruumi universaalsuseks, on võimalik tekkivate vajadustega hõlpsalt kohanduda.

Ärevaks teevad aga hoopis need arengud, mis avalikkuse eest nähtamatuks jäävad. Hiljutised NSA-ga seotud paljastused on kinnituseks sellele, mida kõik nagunii juba teadsid – digitaalsfääris ei ole privaatsust. Minuga koos Vaba Ainet juhendanud arhitekti Ülar Marki arvates ei ole meil mõtet raisata aega, arutades, mis info meist on teada ja mis mitte, vaid KÕIK on avalik – nii digitaalses kui füüsilises ruumis. Kus me käime, kellega suhtleme, kellega tahaksime suhelda, kas me suunatuld näitasime, kaua me elame...

Mis selles valdkonnas maailmas praegu toimub? Kas mõne projekti võiks eriliselt esile tõsta? Kas info kogumine või kogutu millegi lahendamiseks rakendamine paistab kusagil eriliselt silma?

Maailmas, kus otsuste tegemisel on edu aluseks olemasoleva info hulk ning värskus, langetab neid inimeste eest üha enam tarkvara. Igasugune tänavaküsitlus on lootusetult aeglane, kuna inimesed on väljendanud oma meelsust juba ammu digitaalses suhtluses või füüsilises käitumises. Olgu see siis teadlik protsess või mitte.

Hiiglaslikele andmebaasidele – *big data*'le – põhinevate otsuste hulk on alles hoogu sisse saamas. Google suudab otsingutermineid ja internetikasutuse mustreid võrreldes viirushaiguste puhanguid ennustada ning peagi jälgida nende levikut reaalajas ja kirjeldada sümptomeid nii otseselt (nohu ja peavalu) kui kaudselt (jätab filmivaatamise pooleli, melanhoolne muusika).

Peavoolufilmide aluseks ei ole kuuldavasti enam ammu autori inspiratsioonipursked, vaid kaalutletud arvutus Netflixist ja YouTube'ist hangitud parameetritest – *zombi*'de liikumiskiirus, tapmissagedus, lõpustseeni koloriit ja Ryan Goslingu näojooned. Lennufirmad arvutavad piletihinna vastavalt meie tarbimis- ja internetikasutusharjumustele ning börsimaailmas on inimotsus suuremast mängust juba ammu kadunud.

Selline algoritmimaailm tekitab muidugi palju küsimusi. Kas „eriline" taandatakse selles *average Joe*'ks? Kui andmed põhinevad minevikul, siis kuidas on võimalik uuendus? Kes kontrollib tarkvara? Milliseks kujuneb inimese ja tehisintellekti suhe?

Vaba Aine raames huvitas meid eelkõige, kuidas selline maailm ruumi mõjutama hakkab. Loogilised lahendused on linnade infrastruktuuri pidev ja reaalajas optimeerimine – ühistranspordi sagedus, energia ümberjagamine, ennetav veetorude parandamine.

Kui ühelt poolt on probleemiks kõikidele sobiv ning reaalselt mitteeksisteerivale keskmisele kohandatud linnaruum, siis teisalt on olemas üleisikustamise oht. Kuna digitaalkeskkondade eesmärgiks on olla võimalikult meie nägu, kuvada meid huvitavat ning peita seda, mida me tõenäoliselt ei tarbiks, siis kuidas mõjutab inimese ruumitaju linnakaart, mis on kohandatud spetsiaalselt tema tõenäoliseid soove arvestades?

Mobiilpositsioneerimise teema on Eestis hästi kajasta-

LIIKUMINE

Projekti eesmärk oli kaardistada ööpäevaringselt nii inimeste kui digitaalse info liikumist avalikus ruumis. Fotosalvestuste abil koguti kokku Tallinnas Vabaduse väljakut läbinud inimeste teekonnad ning need visualiseeriti diagrammideks, mis väljendavad väljaku tavapärast ruumikasutust. Linnaruumi kasutuseelistuste kindlakstegemiseks mõjutati väljakujunenud teekondi omapoolsete sekkumistega, et uurida, mis suudab rutiini mõjutada ja kui paljud üldse soovivad oma teele ootamatusi. Vasakpoolsel diagrammil on näha sekkumist, kus väljaku aktiivseimale trajektoorile asetati takistus, millest vasakult mööudes sai liikleja väljendada oma head tuju, paremalt halba. Parempoolsel diagrammil on kujutatud väljaku keskele lahti lastud 39 kollast õhupalli, mille lõhkus kõik järgneva seitsme minuti jooksul juhuslik mööduja, kes palle mööda väljakut jalgrattal taga ajas. Keskmine diagramm on võrdluseks sekkumisteta trajektooridest.

Autorid: Eva-Liisa Lepik, Annika Aasmaa, Liina-Liis Pihu, Meri-Kris Jaama

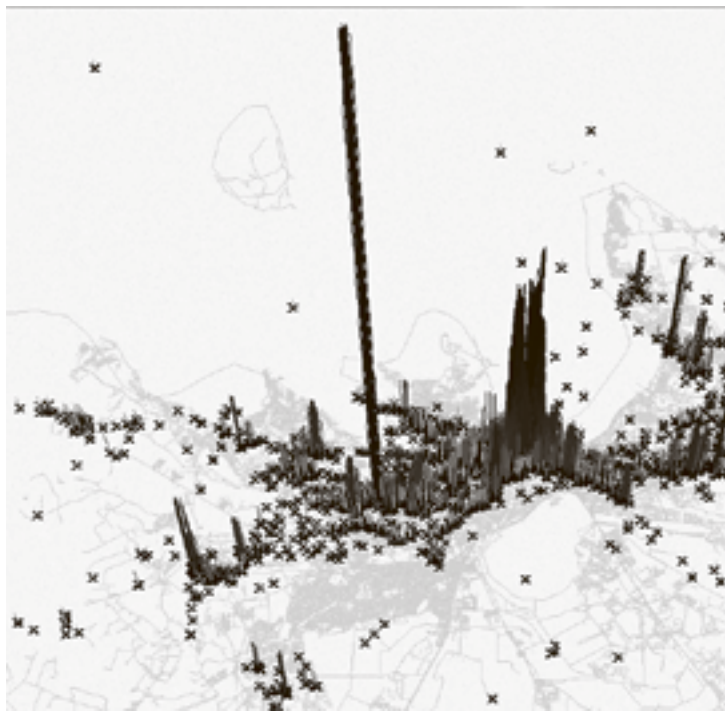

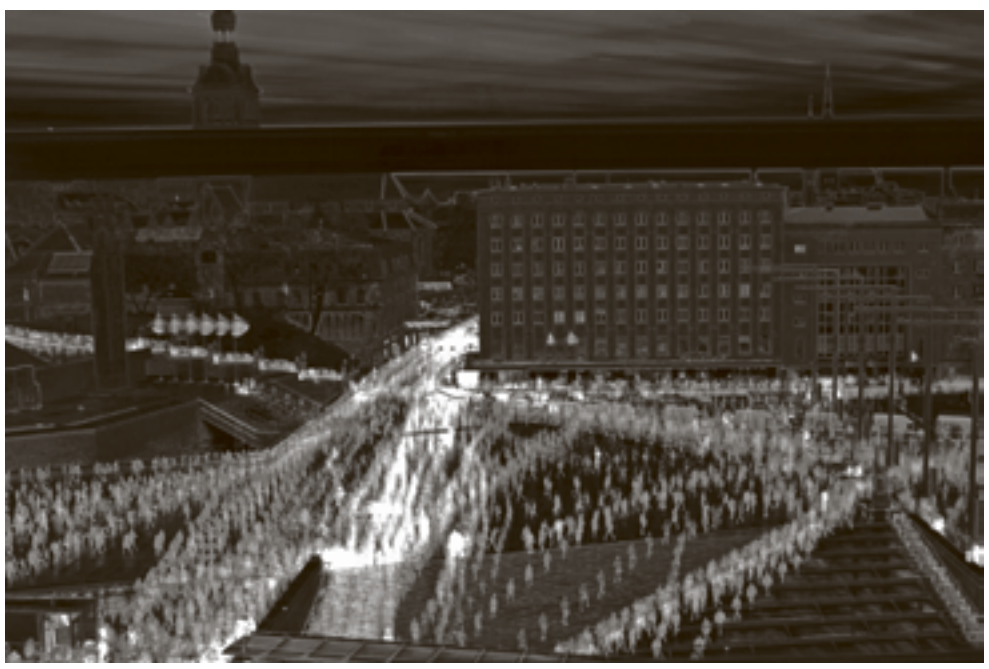

tud ja seega üsna laialt tuntud. Eesti digiedu põhjal eeldame teisigi silmapaistvaid ja kõrgel tasemel projekte.
Eesti annab õnneks võimaluse rääkida digitaliseerumise positiivsetest külgedest. Visiitkaartideks on saanud riigiportaal, küberkaitse ning *#estonianmafia*'ks tituleeritud iduettevõtlus.

Vaba Aine kaardistas ning võttis aluseks kõikvõimalikud olemasolevad funktsioonid, mille saaks koondada e-riigi mõiste alla – elektroonilisest hääletamisest kiiruskaamerateni. Kui praegu nähakse e-riiki valdavalt katsena vabastada bürokraatia eelkõige ruumilistest piirangutest, siis meie ülesanne on vaadelda arengut laiema arhitektuurse keskkonna seisukohast.

Millised andmed ja andmekogumisviisid uurimiseks välja valiti?
Vaba Aine eesmärk oli sõnastada e-riigi avaliku ruumi võimalikud tulevikustsenaariumid. Selleks et meie visioonid ei põhineks ainult loetul-kuuldul või elaval fantaasial, otsustasime läheneda n-ö käed-külge-meetodil.

Eksperimenteerisime füüsilise ja digitaalse ruumi ühendustega, otsides vastust järgmistele küsimustele. Mis toimub ruumi ühes punktis samaaegselt nii füüsiliselt kui digitaalselt ning kuidas neid suhteid vaadelda, salvestada ja reageerima panna? Milliseid andmeid on meil võimalik salvestada avalikust ruumist näotuvastus-, liikumis- või värvianalüüsiga? Millise jälje jätavad võrgus olevad seadmed WiFi-ühendusele või millise pildi loovad linnast sotsiaalmeedia ja otsingumootorid?

Paralleelselt praktiliste ülesannetega toimusid kohtumised külalistega, et arutada tulevikustsenaariumitega seotud küsimusi ning teha ühiseid järeldusi kogutud andmetest. Oma seisukohti tutvustasid Andres Kurg, Henri Laupmaa, Renee Puusepp, Michael Hensel ja Walter Nicolino.

Kas digitemaatika uurimine eeldab tänasel päeval programmeerimisoskust ning IT-alaseid teadmisi?
Õnneks on programmeerimisega alustamine aja jooksul aina lihtsamaks muutunud. MITst välja kasvanud platvorm processing.org pakub lihtsustatud programmeerimiskeelt ning kiiret visuaalset tagasisidet. See võimaldab saada lühikese õppimisaja ja mõne reaga juba arusaadavaid tulemusi, millega edasi töötada. Kasutasime oma uurimistegevuse käigus *computer vision*'i algoritme, erinevaid helitöötlustarkvarasid ja WiFi andmeid „kuulata" suutvat tarkvara. Meil oli olemas ka IT-tugi Toomas Savi ja Marti Kaljuve näol.

Mis on selle õppeaine ulatus? Mis teemad te osalejatele vajaliku tausta ja tarvilike oskuste omandamiseks välja valisite?
Kuna tehniliste oskuste poolest viskasime osalejad tundmatusse vette, siis nende taustast ja kogemustest lähtuvalt lootsime, et moodustub võimalikult lai spekter subjektiivsetest vaatepunktidest. Osalesid valdavalt arhitektid, aga ka kunstiteadlased, infotehnoloogid, graafilised disainerid, sisearhitektid ning tekstiilikunstnikud.

Teemavaliku ja gruppide loomise jätsime iseorganiseerumise hooleks. Esile kerkisid küsimused avalikus ruumis toimuvatest tahtlikest ning tahtmatutest pausidest, linnamürast tähenduste otsimisest, inimeste profiilide loomisest, linnaruumi katsutavusest ning digitaalsete keskkondade füüsilisest projitseerimisest.

Tegemist oli eksperimentidega, mille puhul eksimine oli rõhutatult lubatud. Eesmärk oli koguda ja vaadata andmeid, mis on avalikus ruumis võrdlemisi lihtsate vahenditega kättesaadavad. Oli ka lahendusi, mis kuidagi tööle ei hakanud. Kõnetuvastusega suutsime linnaruumist kinni püüda näiteks ainult sõnad „*põllö*" ja „Facebook", kuigi kumbagi neist ei olnud kõrvaga kuulda.

Kohati üsna privaatse info kogumisel võib sattuda oma objektidele liiga lähedale. Kas te seadsite endale selles küsimuses mingid piirid?
Eesmärk oligi vaadata, kui kiiresti suudab grupp kunstitudengeid ilma eelneva põhjaliku programmeerimis- ja jälgimiskogemuseta oma süsteemid püsti seada. Kui meil kulus nullist loetava ning edasist analüüsi võimaldava andmekoguseni jõudmiseks mõni nädal, siis võime vaid ette kujutada, kui kaugele on sellega jõudnud asutused, kes suudavad selle info reaalseteks kommerts- või kontrollühikuteks teisendada.

Ma olen ise üks neist, kelle jaoks digitaalse teabe graafiline kuju väga suurt elamust võib pakkuda. Oskuslikult edasi antud diagrammide kenaduse kõrval kannab see ühte väga erilist omadust – aeg ja ruum on enamasti korraga kaadris. Kuidas selline ajamõõtme mahamärkimine meid aidata saab?
Andmete visualiseerimine annab meie aine kontekstis võimaluse avastada kasutusmustreid, mis jääksid muidu hoomamatuks. Jälgides avalikku ruumi, torkavad esimesena silma rutiinsed üheksast viieni liikumissagedused. Üks anomaaliatest oli internetikasutuse järsk kasv reede õhtul 20–21 vahel – ehk on see märk YouTube'i-diskodest enne edasistele pidudele suundumist.

Aine üheks eesmärgiks oli mitte liiga ette muretseda, kas kogutud andmetest ikka tuleb midagi tähelepanuväärset välja. Vastasel juhul oleks see hüpoteesi kinnitamise püüdlus ning sellisel juhul ei jäta me endale võimalust midagi uut avastada.

Sekkumised?
Vaba Aine viimane ülesanne oli teha kogutud andmete põhjal esialgsed järeldused kasutusmustrite kohta ning planeerida nendesse tunniajane sekkumine. Viimane võis olla nii soov leitut parandada, katse muuta linnaruumis triviaalsete tegevuste tähendusi või lihtsalt püüe igapäevast rutiini murda.

Kuna valikaine meetodi puhul olid esikohal andmed, siis pidi planeeritav sekkumine olema loetav eelkõige kasutusmustrite diagrammidelt. Reaalne ruumiline ja visuaalne lahendus avalikus ruumis oli teisejärguline.

Lõpptulemused räägivad enda eest. Kas te plaanite sellele kõigele lisaks ka mingeid järeltegevusi?
Jaanuaris toimub Eesti Kunstiakadeemias uurimistööd kokkuvõttev töötuba. Seal tegeletakse alustatud töödega edasi, eesmärgiks on luua nn hüperdigitaalse avaliku ruumi mudel, mis oleks samm lähemale algoritmipõhise ühiskonna ruumilise kehastuse leidmisele.

Kursusel osalesid ja finišisse jõudsid:
Annika Aasmaa, Hannes Aava, Inke-Brett Eek, Marten Esko, Meri-Kris Jaama, Annika Kangur, Harri Kaplan, Merilin Kaup, Helmi Langsepp, Eva-Liisa Lepik, Sander Paling, Kirke Päss, Liina-Liis Pihu, Mihkel Räni Raev, Kristian Taaksalu, Anne Vetik, Hendrik Väli

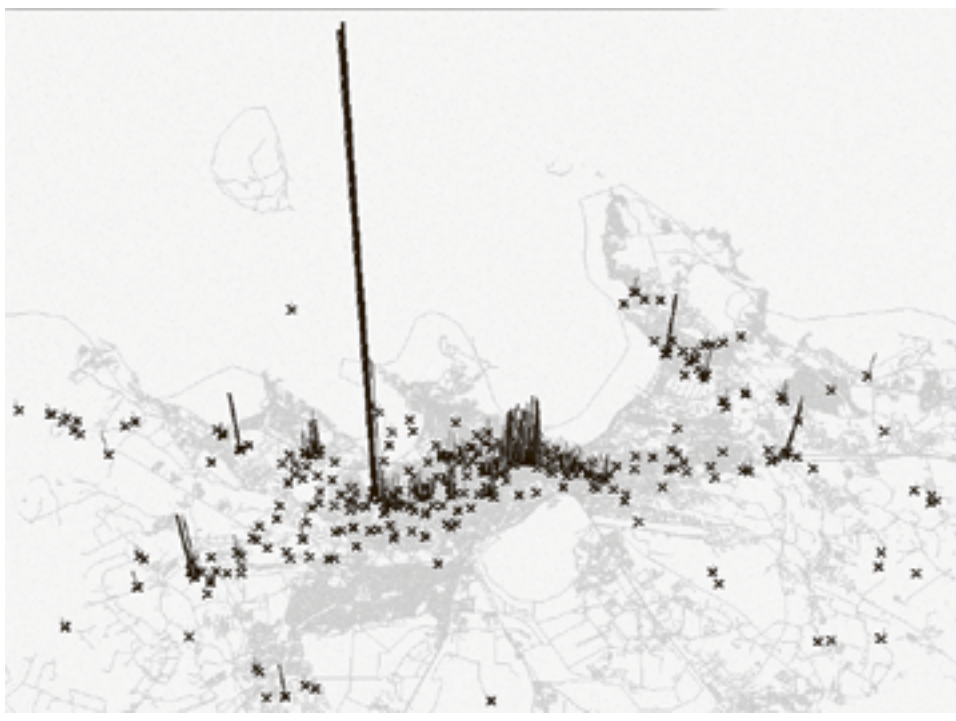

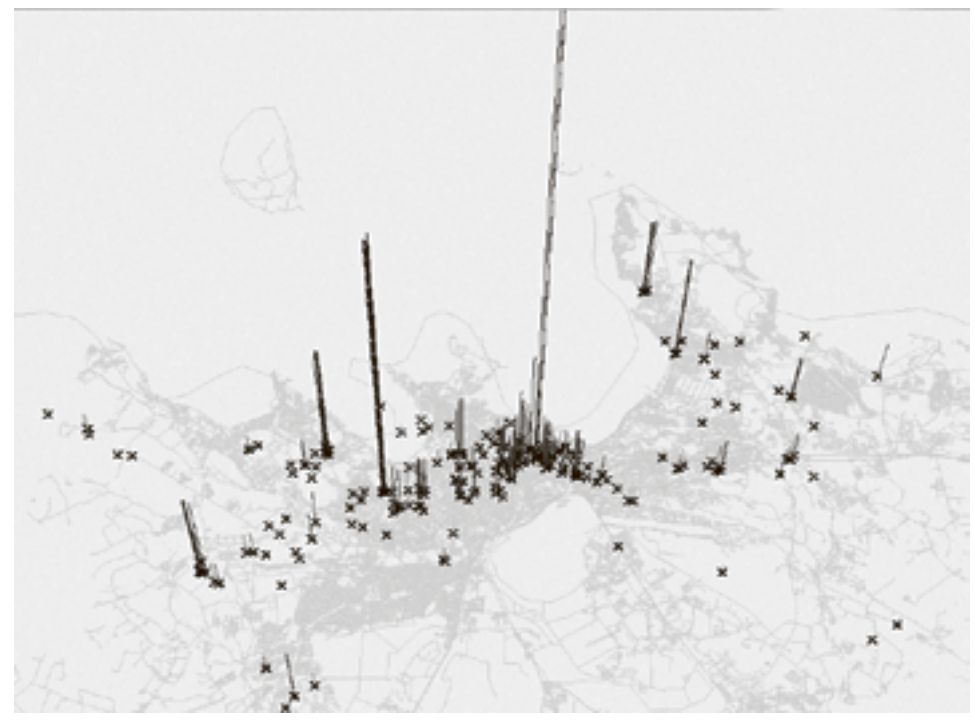

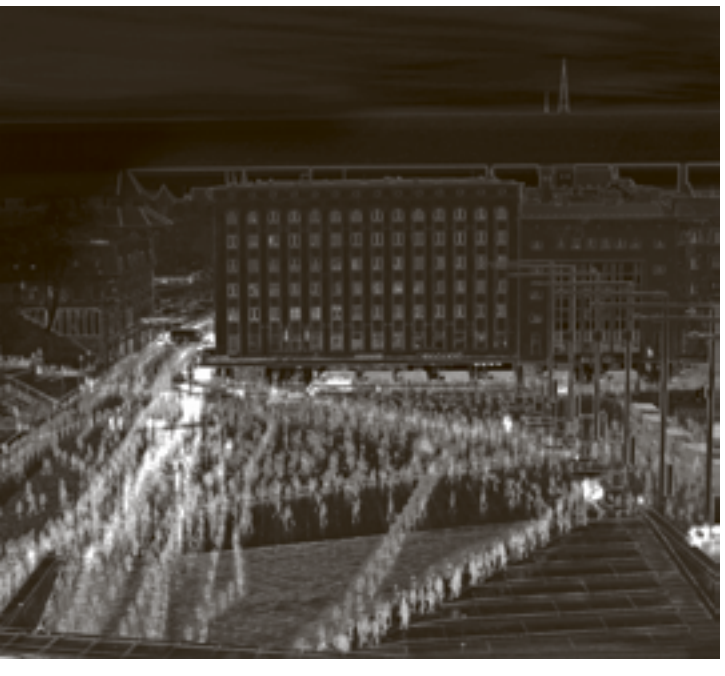

SOTSIAALMEEDIA

Projekt tegeles Tallinna vaimse seisundi kaardistamisega, kasutades selleks sotsiaalmeedias pillutud spontaanseid kommentaare, millele oli lisatud geograafiline silt. 11 000 novembrikuus Tallinnas postitatud säutsu põhjal selgitati välja need kohad linnas, mis olid digitaalsetest sõnumitest kõige rohkem küllastunud.

Erinevate tekstides esinevate sõnade alusel jaotati eneseväljendused vastavatesse kategooriatesse. Diagrammidel on toodud lisaks kõigile kogutud asukohtadele (vasakul) välja ka armastust (keskel) ning viha (paremal) väljendavate sõnumite paiknemine.

Autor: Merilin Kaup

HEDONIST ON KÜLAS BAARIS NAIIV

Küsis Markus Toompere

Ettevõtluse riskidest ja positiivsetest külgedest ning eesti õllekultuurist vestlevad Tartu kultuuribaari Naiiv asutajad Silver Koppel, Kristjan Kask ja Martin Maatee.

Alustagem teist endist. Kes te olete, kust te tulete?
Silver Koppel: Oleme kõik Pärnust pärit. Tartusse tõid meid esialgu õpingumõtted. Mina lõpetasin kooli ära. Õppisin kutsehariduskeskuses veebispetsialistiks. Umbes samal ajal tuli ka mõte see koht teha – ja nii me tegimegi.
Kristjan Kask: Mina olen lõpetamas õpinguid ajaloo bakalaureuseastmes. Silver mainis, et oleme Pärnust, aga ma ise tunnen end rohkem tartlasena. Kui on olemas mingi Tartu vaim, siis mina olen sellest nakatunud.

Pildil vasakult: Martin Maatee, Kristjan Kask ja Silver Koppel. Foto: Patrik Tamm.

Martin Maatee: Mina läksin kõigepealt Tallinnasse, pidasin seal aastakese vastu, siis tulin Tartusse.

Aga kust tuli teil idee teha oma baar? Kas te ei olnud rahul sellega, mis pubimaastikul juba olemas oli, või sai millestki villand?
M.M.: Meil kõigil oli see mõte juba päris pikalt. Algselt tahtsin hoopis restorani avada, aga siis läks see baari asi rohkem hinge. Üritasin kunagi Maailma asemele midagi teha. Mis pubimaastikku puutub, siis mulle andis kindlustunnet see, et mul ei olnud endal kuhugi minna. Igatahes, ükskord istusime Kristjani sünnipäevalauas maha ja hakkasime baarist heietama...
S.K.: Kristjanil oli see järgmisel päeval meeles, tegi Facebooki grupi ja seal hakkasime vaikselt põhiasju paika panema.

Kas see, et omanikud on leti taga, oli juba algselt nii planeeritud või on tegu kulude optimeerimisega?
M.M.: Nii ja naa. Et koht oma nägu oleks, peaks ikka ise kohal olema. Kõik sai enda poolt mängu pandud.

Te avasite Naiivi mai lõpus – kõik teavad, et siis hakkab Tartu välja surema. Kas see oli teadlik valik või saite lihtsalt selleks ajaks valmis?
K.K.: Sellega oli küll nii, et sai lihtsalt valmis. Kuna ööri pidi niikuinii maksma, siis oli mõttekas lahti teha, et midagi ka tagasi teenida.
S.K.: Kõik sõbrad ütlesid ka, et kas te ei karda avada, kõik tudengid on ju ära läinud. Aga suvi läks üllatuslikult väga hästi. Meil oli hooviala, mis tõi inimesed kohale, kuna ei pidanud kusagil tänaval istuma.

Naiivile on lisandunud kultuuribaari tiitel: siin toimuvad näitused, mälumäng, muusikaviktoriin, teemaõhtud... Kas see on taotluslik – et aitab lausjoomisest?
K.K.: See oli algusest peale plaanis, et anda kogu asjale lisaväärtust.
S.K.: Näitused annavad interjöörile juurde, nende vahetumine võimaldab pidevalt midagi uut vaadata.

Asute Rüütli tänavast eemal, kas see on teie jaoks pluss või miinus?
Korraga: Pluss kindlasti!
K.K.: Sellel asukohal on rohkelt miinuseid ka, aga palju rääkis ühtlasi just selle kasuks. Mulle meeldivad mõned baarid, mis asuvad Rüütli tänaval, aga mul on täiesti villand umbjoobes välistudengite seltskonnas viibimisest.
S.K.: Küsimus pole ehk ka ainult välistudengites, vaid selles tohutus massis, mis seal on, mis seal trügib.
M.M: See Bermuda õueala on hakanud kuidagi alla käima. Seal liigub viimasel ajal kuidagi teistsugune kontingent.

Kuidas suhtute sellesse, et teie uueks naabriks on Shooters?
M.M.: Ma ei ole seal kunagi käinud, ei oska midagi öelda.
S.K.: Mina külastasin seda korra. Alguses oli tunne, et hakkab käima rohkem klubirahvast või dressikandjaid. Tänu Shootersile saame me sulgemisel näiteks kiiremini inimesed välja, sest neil on lähedal koht, kuhu edasi minna.
K.K.: Ühel õhtul toimus Shootersis rebaste pidu ja inimesed ei tahtnud sinna minna, sealne rahvas tuli siia ning ma tajusin kohe ka teatavat ebameeldivust. Sel õhtul panin baari varem kinni. Tunne peab siin ikka õige olema. Meie eesmärgiks ei ole müüa rummi koolaga nii palju kui võimalik.
M.M.: Tänu neile ei ole me enam selle tänava murelapsed.

Naiiv pakub ka käsitööõllesid. Keda te joogikultuuri mõttes sihtgrupina nägite?
K.K.: Sind (*osutab küsija suunas*) ja sind (*osutab vestlust salvestava Indrek Grigori suunas*).
M.M.: Kui ma veel Crepis ja Trepis töötasin, käisin iga päev Gambrinuse õllepoes, ostsin jootraha eest erinevaid õllesid ning muudkui proovisin. Baari puhul sai rihitud nii, et meil ei oleks mitte suur, vaid hea õllevalik. Algselt lootsin, et meil müüdavad käsitööõlled moodustavad 20% pakutavast.

Kust tuli veendumus, et Tartus on piisav hulk inimesi, kes tarbiksid käsitööõllesid?
M.M.: See oli selline näpud ristis otsus. Olin enda jaoks just käsitööõlled avastanud ja pakkusin siin ka poistele. Lõpuks lootus õigustas end, suvel läks importõllesid isegi rohkem.
S.K.: Eesti õllesid hakkas rohkem minema siis, kui tudengid sügisel tagasi tulid. Mõni tudeng võtab esimeseks õlleks importõlle, proovib ära ja ülejäänud õhtu joob siis Sakut või Sassi. Ja ma ei ütle, et need on halvad.

Kuidas te algse sortimendi üldse kokku panite, kuivõrd põrkusite tarneprobleemidega? Kui tahad ühte sorti asju, kas siis peab lisaks ka midagi muud tellima?
M.M.: Pigem on nii, et kui tahad tarnijalt midagi hea hinnaga saada, siis ei või teistelt tellida. See oli hull kombineerimine ja mul läks sellega päris kaua aega. Silver tegeles kujundusega, Kristjan paberimajandusega, mina üritasin müügiesindajatega kakelda, kes üksteist üle püüdsid pakkuda. See on paras sõjatander.

Samas võiks teha väikese etteheite, et Lätist on teil vaid Valmiermuižas. Miks te toote tuhandete kilomeetrite kauguselt pagan teab mis asju, samas kui sada kilomeetrit eemal Lätis tehakse täiesti imelisi õllesid?
K.K.: Ma olen täiesti nõus. Aga see on raske. Ise maaletoomine on väga tülikas juriidiline probleem. See peab toimuma läbi aktsiisilao või siis nagu meie toitlustusasutusena teeme, et saad kolm korda aastas väikese koguse tuua. Aga see on tobe, kuna tuua saab vaid ühte sorti ja siis pead seda kusagil veel ladustama. Me oleme ise proovinud täiesti imelisi Läti õllesid.

Eesti õllekultuur justkui areneks, kuid samas, olgem ausad, on suur osa käsitööõlledest ikkagi suhteliselt halvad. Ega meil vist enne lootust pole, kui mingid vennad hakkavad pooltööstuslikult õllesid valmistama nagu Lätis. Kuidas teile tundub?
M.M.: Ma võin saladuskatte all öelda, et varsti hakkab Saaremaalt päris head õlut tulema.
Tehumardit?
K.K.: Tegelikult on need Saaremaa poisid, kes teevad Tartus.
M.M.: Varsti hakkab siis kahte liini pidi Saaremaalt tulema. Juba suve keskpaigast saati ootame, et aktsiisilaost antaks oma allkiri. Ei teagi, kui kaugel asjad on. Aga sealt hakkavad tulema ühed parimad õlled, mida ma elus joonud olen. Ausalt.

Kas Eestis oleks kümne aasta perspektiivis väga optimistlik pakkuda, et kui lähed restorani, siis saad nii veini- kui ka õllekaardi ja sommeljee oskab söögi kõrvale ka õlut soovitada?
K.K.: Ma arvan, et see on vägagi realistlik. Ühtlasi ei nõustu ma sinu väitega, nagu sobiksid Eesti käsitööõlled vaid proovimiseks. Üks Amber *ale*, mida me siin katsetasime, oli ikka väga hea. See näitab, et sul ei ole vaja sajanditepikkust traditsiooni, et teha suurepärast õlut. Iga pühendunud vend võib ise suurepärase õlle valmistada. Veiniga seda vist ei juhtu.

Nad teevadki mõned aastad kusagil garaažis, aga ilma tarnekindluseta ei jõua sellega kuhugi.
K.K.: Mulle tundub, et selliseid pruulijaid, kes seisavad lävepakul, on praegu umbes kümne kandis. Neil on mingid maitsed, aga nad peavad leidma koha, kus suuremalt tegema hakata. See algab siin lihtsalt teistmoodi kui Lätis.

Kas lahenduseks võiks olla see, kui suured tootjad sukelduksid ise käsitööõllede maailma?
K.K.: Ma arvan, et suured tootjad ei tee enne midagi, kui umbes 20 protsendil baaridest pole samasugust valikut nagu meil.

Kuidas te Rüütli tänavasse suhtute? Põlise tartlasena võin ma teile kirjeldada aastatetagust suvist Rüütlit, kus tuules lendles kolmandat päeva maha visatud jäätisepaber ja ei olnud isegi inimest, kes selle üles korjaks. Nüüdseks on tänav ellu ärganud. Mina näen praegust olukorda probleemi lahendusena, samas on hulk inimesi, kes on minuga väga erineval arvamusel.
M.M.: Ma olen kaks ja pool aastat Trepi kõrval elanud, minu jaoks on see nagu igaõhtune merekohin, kui keegi just pooleteiseks tunniks mingit totakat laulujorinat üles ei võta. Ma ei näe selles nii suurt probleemi. Las nad olla seal, inimestele meeldib ja linna ettevõtlusosakond kraabib sealt ka oma tulu.
K.K.: Mind ajab see teema natuke närvi. Tartlased ei saa üldse aru, mida tähendab kesklinnas elamine. Kui sa elad kesklinnas, siis sa ei saa eeldada äärelinna mõnusid. Probleemiks on tegelikult ju ka see, et peale Kink Konki kinnipanekut ei ole enam ühtegi normaalset klubi. Kesklinna pole võimalik uut kohta teha, ilma et keegi tuleks kaebama. Ühtlasi ei saa kesklinnas ka päevasel ajal kusagil pargis kontserti teha, kuna see häirib alati kedagi. Minge vaadake ükskõik millises maailma kultuurilinnas ringi. Loomulikult tuleb alati mingi kompromiss leida.

Milline on teie positsioon Tartu baarikultuuris?
K.K.: Me oleme tipp.
M.M.: Kõik on tehtud täpselt nii, nagu endale meeldib. Kui midagi pähe tuleb, siis vaikselt arendame.

Aga lõpetaks mõttekäiguga, et kui inimene tingimata peab alkoholi tarvitama, siis tarbigu pigem kvaliteeti kui kvantiteeti.

„KOGUTUD HETKED", EHEDAD JA KÜPSED

Brita Melts

Alveri debüüdipreemia laureaadi Helen Kallaste luulekogu „Kogutud hetked" tõusis tänavusest valikust säravalt esile. Žüriiliige Brita Melts kommenteerib otsust ning heidab ühtlasi subjektiivse pilgu möödunud aasta debüüdisaagile.

Tänavuse Betti Alveri nimelise debüüdiauhinna pälvis žürii üksmeelse otsuse põhjal Helen Kallaste luulekogu „Kogutud hetked" (Verb 2012), tähelepanuväärselt küps teos, mis ei jää kuidagi kaugele Betti Alveri loomingusse kätketud mentaliteedist. Alljärgnevalt lisan mõned kommentaarid.

2012. aasta hingedepäevast 2013. aasta hingedepäevani ilmus teadaolevalt 33 debüütteost, millest valdav enamik olid luulekogud, proosat esindas vaid 10 nimetust. Sellest hulgast aga sõelale jääjaid eriti ei paistnud – vaid üksikud olid nimetamisväärsed ja pretensioonikad. Mulle tundub, et tänavused debütandid olid sattunud mingis mõttes ebavõrdsesse taustsüsteemi, sest laureaat oli teistest lihtsalt suure kaarega üle. „Kogutud hetkedesse" on koondatud niivõrd ehe ja küps lüürika, millega üksi teine debüütteos ei olnud samadel alustel võrreldav. Kuna auhinna statuut ei näe ette nominentide avalikustamist, siis sel aastal jättiski žürii võimalikud nominendid üksmeelselt välja kuulutamata. Muidugi mitte sel põhjusel, et laureaadi kõrval polnukski kedagi esile tõsta, seekordne stiil lihtsalt kujunes selliseks – žürii otsustuskäik jäägu saladuseks. Vikergallup või kirjandusaasta ülevaated pakuvad debüüdiaasta üldistuseks kindlasti polüfoonilisemat platvormi. Omalt poolt leian, et teinekord tuleb kasuks, kui vältida mõne debütandi põhjendamatut puhevile ajamist üksnes lihtsa nominatsiooniga.

Ometi ei arva ma, et debüüdiaastaga seoses polnudki rohkem kõneväärseid märke. Seetõttu tahaksin puhtalt isiklikust lugemiselamusest lähtuvalt tõsta esile üht-teist, mis pakkusid midagi enamat klišeekuhjadest, sotsiaalmeedia säutsudest või autori põhjatust enesekesksest edevusest. Viitaksin siinkohal Maarja Pärtnale, kes on öelnud, et luuletamisele annab mõtte miski muu kui lihtsalt iseendast rääkimine või keerlemine üdini enesekeskses tupikus, „pendeldamine iseenesena olemise vaeva ja edevuse vahel"[1], ja see mõttekäik laieneb enesestmõistetavalt ilukirjandusele üldiselt.

Seda „miskit muud" leidus siiski paaris teiseski debüütteoses lisaks premeeritule. Järgnevates subjektiivsete lugemiselamuste põhistes esiletõstudes olen loomulikult erapoolik ega esinda žürii hinnangute üksmeelsust. Sestap olgu siinkohal esimeseks nimetamisväärseks debütandiks Tõnis Vilu, kelle „Oh seda päikest" pakkus paljude põnevate allusioonidega tihedat vaadet ökokriitiliselt positsioonilt. Tegemist on peavoolulise „hea poisi" luulega, mis esitab usaldusväärselt ja usutavalt maailmamure siirust. Kindlasti asub Vilu kaugel põhjendamatust enesekesksest lahmimisest – võiks isegi öelda, et tegemist on programmilise ja keskkonnateadliku intellektuaalse luulega, mis, tõsi küll, võib olla suurtes kogustes tegelikult natuke üksluine ja igavgi.

Päris kindlasti ei mõjunud igavana Pille Õnnepalu „Õde", mis kujunes minu jaoks mingis mõttes üheks kütkestavamaks debüüdiks. Esiteks on tegu väga mahuka koguga ja teiseks on see erakordselt mitmeplaaniline teos, millesse on mahtunud puhta luule kõrvale veel pihtimused, luulekogu kommenteerivad kirjad (milles visatakse õhku allusioon Ristikivi „Hingede ööle"), elukroonikad, lüürilised mälestused jne. Tundub õnnestunud kombinatsioonina, kus luuletused keerutatakse mingite isikliku elu tähtsündmuste ümber, kuhu on haaratud ka kultuurilised retseptsioonid, vaimsed kohtumised, lisaks meeleliselt läbi tunnetatud maastikud jne. Kogu tervikuna annab kireva pildi luuletaja mentaalsest ruumist või koguni ühest lüürilisest autobiograafiast. Loomulikult puudub siin alusetu enesekeskne edevus.

Proosast kõlab Pille Õnnepalu luulega hästi kokku etenduskunstniku Kaja Kanni esikraamat „Eratee". Tegelikult on selle teosega asjalood veidi keerulised, sest vältimatult tekib küsimus, mil määral on tegemist ilukirjandusega (tundub pigem blogimärkmete trükiversioonina või millena tahes, kes neid kunstnikke teab). Samas on raamatusse raiutud elu olmelise külje detailseid ülestähendusi võetud teistelgi puhkudel ausa ilukirjandusena, kuigi näiteks Tõnu Õnnepalu „Mandalaga" võrreldes pole Kaja Kann vaevunud üldse fiktsioonilisuse efekti loomise suunas pingutama. Taotluslik ehedus? Kuidagi on autor saavutanud selle, et tema argielu lihtne ja hästi olmekeskne, suhteliselt ilukõneta registreerimine on kukkunud välja ideeliselt sihikindla ja küpsena.

Mitte nii küps, aga siiski enam-vähem väärikalt omapärane on ka Robert Kurvitza romaanilaadne teos „Püha ja õudne lõhn", mille aegruumilised trillerdused ja stilistilised väänded juhivad aga lugeja kaugele süžee lineaarsest hoomatavusest, kruvides alternatiivsuse külge keevitatud pinget üle lünkade ja läbipaistmatute lahenduste.

Siin mainitud teosed on kõik isemoodi huvitavad nähtused, mida tasub lähemalt vaadelda. Ent kuivõrd debüüdiauhind tunnistab raamatut, mitte autorit (*Kallaste on avaldanud varasemalt pseudonüümi Siuts all 2000. aastal ka luulekogu „Öö"* – toim.), siis žürii heauskses tõlgenduses ja ühisel kokkuleppel oli „Kogutud hetked" Helen Kallaste esimene ilukirjanduslik raamat, mis vääris debüüdiaasta parimaks nimetamist.

[1] *Pärtna, Maarja 2013. Äär on kokkupuutepunkt. – Looming, nr 9, lk 1278.*

nädal pärast suvist pööripäeva
näen juba kuidas öö on pikem
ja pimedam
ma tahan küll minna
augustiööde poole
aga ma ei taha
jaanuari külma rõskust
ja pimedat

pilved seisavad taevas
ja puulehtedes sahiseb tuul

kõik see on selge ja rahulik
aga tean juba praegu
et pimedus murrab
ained plahvatuseks on
segatud

meeleheide valmissaamisest
tühjus tehtust
nukrus innukusest

ja teadmine et mitte midagi
mitte kui midagi pole suutnud
ma kinni püüda
et see üritamine
on olnud tühi kulin
mis kiliseb koliseb
(lonkab ja mõliseb)

teel vaikuse poole
mittetegemise

ma ei taha praegu
keegi olla
aga ometi olen
esindan „iseennast"

see tundub
nii mõttetu

•

Siis oli mul tunne,
et tahan kirjutada luuletust –
selles vanas
„noorele kunstnikule sobivas"
üüritoas,
kus üks kujutluse poole
koolutav vaim
oli tuhat korda murdunud,
silme ees lihtne,
arusaamatu maailm.

Siis oli mul tunne,
et olen luuletaja –
vaadates välja
üle rohelise katuse
valge maja poole,
mis tundus mulle
valge laev õhtupäikses,
mis murdub ja upub ikka
suurde nukrusetaevasse.

Siis oli mul tunne,
et olen armastaja –
see õnnis
lihtsameelne,
kes tunneb igas liigutuses
või kõrvale heidetud pilgus
su keha,
su tunnet,
su lubadust,
mille sina
lõpuks murdsid
või mina lõhkusin.

Siis oli mul tunne
ja selle tunde nimi
oli armastus.
Pole olemas midagi
nii tarka ja läbistavat,
nii pimedat ja häbistavat.

Üks tüdruk ses maailmas.
Terav õhtu
ükskord tagasi toob kõik,
mis pudenes
või olemas ei olnudki.

< *Mihkel Kaevatsi luuletused algavad lk 3*

RAAMATUSSE PÜÜTUD JUMALIK HULLUS

Lauri Leet

Festivali kogumik koondab ühiste kaante vahele sõna ja pildi.

,,Pilt ja sõna: Hullunud Tartu 2010–2012''
Luul, 2013

„Hullunud Tartu" kõlab kui lubadus, et interdistsiplinaarse festivali ajal on Tartu linn see, kus valitseb vaba ja loov energia ning lõhutakse võimalikud piirid ja müürid meie peas. 19. sajandi india müstik Ramakrishnagi on öelnud, et kui pead hull olema, siis pigem mitte maiste asjade tõttu, vaid hull tasub olla jumalike väärtuste pärast.

Nüüd on asutud pakutud rikkusi ka talletama. Hullunud Tartu festivalil esinenud kirjameeste ning kunstnike looming on koondatud kogumikuks, mille vahendusel saab festivali korraldaja ja toimetaja Jaan Malini kinnitusel tutvuda esimesel kolmel aastal festivalil osalenud kirjanike teostega (lk 5). Neile lisanduvad värvilised reprod kunstnike töödest.

Tegin oma lähikondlaste seas väikese katse: andsin kogumiku tutvumiseks vanemas keskeas kirjanduskaugele tehnikahuvilisele meesterahvale, nelja-aastasele lapsele ning kolmekümnendates humanitaarsete huvidega poolharitlasele.

Kaunite kunstide ja ilukirjanduskauge härra leidis raamatust üles autoreid tutvustava osa. See pigem tavalistest tasuta jagatavatest festivalikataloogidest tuttav element ei tundunud mulle esmalt kõige õnnestunum. Tõtt-öelda toetab säärast tundmust ka kogumiku taskuformaati meenutav küljendus. Oma õhukeste kaante, pretensioonitu kaanekujunduse ning sissejuhatava tekstiga jätab raamat esmalt mõne kultuuriprojekti raames välja antud „ärge mind kultuurilooliselt eriti tõsiselt võtke" brošüüri mulje. Samas ei pruugi see olla lõpuni negatiivne – lugejale jääb alles tunne, et tõeline kultuur ja elu sündisidki just festivalil kohapeal, kogumik on vaid sündmuse kahvatum vari koopaseinal. Muidugi tuleb aru saada, et kuna tegemist on rahvusvahelise festivaliga, on autorite tutvustused ja sissejuhatused ka reaalselt vajalikud.

Nelja-aastast köitsid raamatu lõpuosas leiduvad pildid. Aga oh häda, kogumikku keerutades ja uurides selgus, et see oli tagurpidi kätte sattunud ja pildid on hoopis raamatu alguses. Pooleldi kogemata tuli välja, miks võib kogumikku tõesti ja tõega interdistsiplinaarseks nimetada – seda saab lugeda soovi korral tagant ette ja rõhuga just kujutaval kunstil, mille täienduseks on luuletused ja proosapalad, mitte vastupidi. Interdistsiplinaarsus võimaldab lugejatel luua ka oma valdkonnapõhise hierarhia, mis mõjub lugemiskogemuse puhul kindlasti positiivselt.

Minu põlvkonnakaaslase tähelepanu köitsid aga eelkõige raamatus leiduvad tekstid. Esmalt räägiksin sellest, millest kirjandus paljude kirjanike ja kriitikute arvates koosnebki ehk armastusest. Ilmselt mitte juhuslikult ei ole toimetaja valinud kogumiku sissejuhatavaks tekstiks Hanane Aadi „Hümni armastusele" (lk 8–9). Selle siirale ja sümpaatsele, õhkavale loitsimisele pakub kontrasti Fjortoni provotseeriv ning lõikav, mõningate lavaliste suunistega tekst „Ma ei armasta sind" (lk 40–41). Kahte kirjutist, see tähendab nii siirust, ehedust kui ka mänglevat (enese)pilget, ühendab Andres Ehini suurepärane „Dr. Lü-Ming ja saatus V" (lk 30). Armastusest on juttu ka Triin Soometsa, Peter Sragheri ja mitmete teiste tekstides, ent mainitud kolm annavad minu hinnangul kätte põhilised võimalused, kuidas poeet saab armastust käsitleda: kas seda ülistades, välja naerdes või siis fenomeni küll poeetiliselt kirjeldades, kuid jättes siiski muige suunurka.

Tartu endaga ei ole kogumiku tekstides ülemäära palju tegeletud. Märkida saab Timo Marani melanhoolset ja näiliselt sihitut, ent tihedat ning tähendust loovat „Varjatud Tartut" (lk 126) ning samuti Fjortoni teksti „Sõites läbi Eesti" (lk 38), mille lõpus seisab: „Mõelda vaid: / see luuletaja sõidab läbi Eestimaa / otse Tartusse. / Hullumeelsus." Taas kord sõnatüved „hull" ja „Tartu" kokku pandud – kas tahtlikult ja veidi provotseerivalt? Tõsi, Tartut mainib ka Aime Hansen luuletuses „Creativity" (lk 48–49), mis eristub koos Karl Martin Sinijärve kirjutisega „Hello" (lk 191–193) ülejäänuist selle poolest, et need kaks on jäetud erinevalt teistest võõrkeelsetest tekstidest eesti keelde tõlkimata. Kuigi toimetaja sõnul on põhjus lihtne – ka autorid ise ei pidanud mahu kokkuhoiu mõttes nende teoste tõlkimist vajalikuks –, hakkavad tekstid

VÄRSKED KIRJAD IIDSEST LINNAST

Lea Eermann

Noore luuletaja debüütkogu räägib kirjade kaudu lihtsatest väärtustest.

Indrek Lõbus
,,Kirjad Hebronist''
Värske raamat, 2013

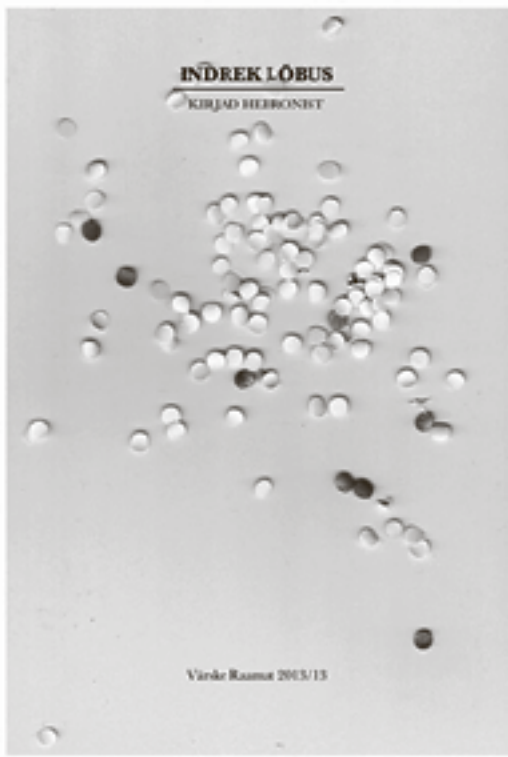

Indrek Lõbusa paljutähendusliku pealkirjaga luulekogu „Kirjad Hebronist" ilmus noorte autorite loomingut avaldava raamatusarja „Värske raamat" 13. raamatuna. Eesti kirjanduses on ilmunud varemgi mitmeid ilukirjanduslikke teoseid, mille pealkirjas esineb sõna „kirjad". Tuntuimad neist on Henrik Visnapuu armastuslüürika tsükkel „Kirjad Ingile", Oskar Lutsu novell „Kirjad Maariale" ja Juhan Smuuli jutustus „Kirjad Sõgedate külast".

Raamatul tervikuna ainsat adressaati, nagu Ingi või Maaria, ei leidu, kuid see, kellele teksti luuakse, on luulekogu autorile siiski väga oluline. Tsiteerin siinkohal luuletustele eelnevat motot: „Lõpuks / ei reeda sind / mitte see, mida, / vaid see, kellele / sa kirjutad" (lk 4). Selle põhjal võib öelda, et adressaat ongi see impulss, millest luuletamine alguse saab. Erinevate isikute poole pöördumisi leidub Indrek Lõbusa luules nii otseselt kui ka kaudselt. Kolme luuletuse pealkirjas on kasutatud tüdruku nime: Sandra (lk 16), Paula (lk 28) ja Kärt (lk 38). Mitmeski tekstis esineb aga nimetu „sina", kellele mõeldakse („midagi meile kõigile" lk 10, „mul on kahju, aga ma jälle näen" lk 12), on „sõbrad", kelle poole pöördutakse („inimloom" lk 8), „nendest" ja „teisest" tüdinenult võib suhelda sisemonoloogi kaudu ka iseendaga („on vist väga suur patt" lk 14).

Lugemishimuline luuletaja[1] suhestub aktiivselt ja liigset aukartust ilmutamata mitmete talle oluliste autorite ja tekstidega. Näiteks leidub viiteid kirjandusklassikutele, nagu J. D. Salinger, Stefan Zweig, Juhan Viiding jt, filosoofidele („noh, härra Nozick" lk 59, „Marx 1883" lk 29). Luulekogus esineb ka anonüümne kirjanik samanimelises luuletuses, kus sõnakunsti valdaja on asetatud lausa jumalikku positsiooni: „Kui ma oleksin kirjanik, ma kirjutaks / mehest, kes Jumalast jagu sai" (lk 9). Kirjaniku vägi, tema võimalus maailmas toimuvas aktiivselt osaleda, peitub sõna kasutamise oskuses. Indrek Lõbus teab seda, suhtub sõnadesse tõsiselt ja valib neid hoolega.

Seega pagas, millega Lõbus luuletamist on alustanud, on mitmekesine ja kindlasti juba praegu piisav selleks, et kujuneks luuletaja enda ainukordne maailmapilt. Paljutõotavat potentsiaali selleks näitavad mõned Lõbusa tekstid juba praegugi, sest huvitaval moel kerkib kohati ehk liigagi raskest kultuurikihist esile kirjaniku enda loodud kangelane ja väärtussüsteem, millega tutvumine teeb palju rõõmu. Õieti võis seda kohata ka autori kahes varasemas proosatekstis „Antonio" ja „Enn", millest on olemas ka salvestus Vikerraadio arhiivis saate „Järjejutt"[2] raames, ning seetõttu võib rääkida juba mingist järjepidevusest.

Raamatus „Kirjad Hebronist" on see omanäoline „miski" olemas mitmes luuletuses. Tõsi, mõnes rohkem ja otsesemal viisil, teises jälle vähem ning veidi varjatumal kujul. Luulekogu esimene tekst, mida usun olevat hoolega valitud, osutab sellele selgelt juba oma pealkirjaga „meie aja kangelane" (lk 7), kõige võimsamalt avaldub see aga jutustava stiiliga luuletuses „onu Arvu" (lk 41). Antud luuletustes leidub tundlikku vaatlejasilma ja mõistmist, kui palju kangelaslikkust võib vaja minna selleks, et pealtnäha lihtsaid väärtusi sirge seljaga kanda. Onu Arvut on kirjeldatud järgnevalt: „Ta oli vana, aga mitte küürus" (lk 42). Sellised inimesed on sageli üksikud, kusjuures üksindus on nende teadlik valik. Luuletuses „meie aja kangelane" on öeldud: „Ta ei oska inimestega suhelda / Ta kardab uksekella / ja tänaval liigelda" (lk 7). Teisest luuletusest võib leida kirjaniku, kes suudab luua kirjutades endale pelgupaiga: „ja väiksest hullumajast, // kuhu ennast sisse kirjutaks – // kus ma oleksin pehmete seinte vahel" (lk 9). Sotsiaalsest suhtlemisest eemalolek on võimalik, elades onu Arvu moel üksiklasena looduse keskel: „Ta elas üksi keset metsa / ja pidas mesilasi / tarudes, mis olid tikukarpidest / ja tõrvapapist" (lk 41). Viimases ei ole dramaatilist pinget inimese ja tema keskkonna

sellise lahenduse juures olemasolevast stiilist väljalangemise tõttu ebamõistlikult silma.

Tasub ka tähele panna, et kogumikus esindatud teosed ei pruugi olla kõik ette kantud Hullunud Tartu festivalil. Autorid on kindlasti samad, ent nad võisid, nagu Jaan Malin mulle eravestluses ütles, pakkuda raamatusse soovi korral ka teisi tekste. Siiski, kogumikku lugedes jääb silma suuliselt hästi ettekantavate luuletuste kerge ülekaal: sellistega on esindatud näiteks Bob Beagrie, Esa Hirvonen, Igor Kotjuh, Zygimantas Mesijus Kudirka, Tobias Kunze, Jaan Malin ja mitmed teised. Tahtmata arutleda teemal, kas ülemäärane kõnekeelne-retooriline, tihti ka provokatiivne vorm, mis soosib teose suulist ettekandmist, võib hakata suretama selle sisulist väärtust, tahan tuua kaks näidet, mille puhul tekstide potentsiaal lubab neid kindlasti veenvalt esitada, ent mis on ka kirjalikult lugedes vähemalt sama head: Esa Hirvoneni „Ayah Leh" (lk 57–58) ning Jaan Malini „Julgus" (lk 114). Esimese, intertekstuaalse ja mitmest keelest koosneva teksti eestikeelse versiooni tugevust rõhutab muidugi Eva Parki tehtud tõlge eesti keelde.

Siiski on hea meel tõdeda, et ekspressiivse, väljendusrikka ja värvika materjali kõrval võib säärasest raamatust leida alati näiliselt tasaseid, ent peenepingelisi ja sügavaid tekste, näiteks Timo Maranilt, Maarja Pärtnalt, Hasso Krullilt ja Carolina Pihelgaselt. On suurepärane, et uute ja sotsiaalselt särisevate ning enesekehtestamistahtest tiinete tegijate kõrval on festivalil ja raamatus ruumi ka taolisele küpsele ning noortele heaks eeskujuks olevale, filosoofilise alatooniga rütmilis-riimilisele luulele, mida pakub Helvi Jürisson.

Lõpetuseks – huvitava tähelepanekuna –, luuletajate ja teiste kirjameeste sünniaastad jäävad lõviosas 1970–1990ndate vahele, kunstnikest moodustavad suurema osa aga kuuekümnendatel, sajandi keskpaigas või isegi selle esimeses pooles sündinud. Võiks küsida, kus on peale Kristina Viina, Rauno Thomas Mossi ja Nadežda Tšernobai teised noored (kujutavad) kunstnikud? Või teistpidi – on's vanad tegijad lihtsalt nii head, et nende tasemeni tõusmine ei ole paljudele noorematele jõukohane? Või on see lihtsalt juhus? Kes teaks vastust?

vahel, pigem vastupidi, vana mees elab loodusega harmoonias ning edastab selle reeglid oma isiklikku ruumi sisenenutele. „Ja ta kasvatas metskitsedele kapsaid / ja keelas oma maja juures / tapmise rangelt ära. Ja kõik tegid nii nagu tema ütles" (lk 42).

Lõbusa luuletuste kangelane on palju lugenud: „Ta loeb raamatust muusikat, / räägib esperanto keelt" (lk 7), „Tal oli palju raamatuid, / enamus neist vene keeles" (lk 41). Luuletuses esineva heerose tarkus on külluslik. Temas leidub jooni nii Jeesusest kui ka Buddhast, mida on veel omakorda vürtsitatud paraja annuse raamatu- ja talupojatarkusega. Kas sellest piisab, et olla kangelane meie ajal, või siiski mitte? Näib, et maailm ei hinda meest, „kes mõtles välja masina, mis oleks toonud õigluse maailma" (lk 7), kuna ei hinnata ei õiglust ega tarkust ehk väärtusi, mis näivad olevat pärit mingist teisest ajast ja ruumist. Luulekogu pealkirja järgi otsustades ongi kirjad saadetud kaugest Hebronist, maalt, mida osa lugejatest teab ehk vaid vanade piiblitekstide kaudu ja teine osa pigem piirkonnana, kus peetakse tänapäevani verist võitlust oma usu ja õiguse kehtestamise pärast.

Hebronist kaugelt kodusem paik on aga õdus Valge Varese trahter, mis põgenejale samuti pelgupaigaks on sobinud: „tol hommikul olin teel / kodunt ära, et sinna / mitte kunagi enam tagasi jõuda" (lk 46). Trahteris „sai maksta tarkusega", kuna seal töötas tüdruk, kes väärtustas põgeneja lugemishuvi: „Palusin lihapirukat ja suppi ja kohvi, ja ma ei pidanud maksma, // sest ettekandja oli // Bulgakovi austaja ja minul oli // kaasas „Meister ja Margarita"" (lk 46). Valge Varese trahter, onu Arvu elu (murdes elamu) ja väike roheline maja („midagi meile kõigile" lk 11) on need paigad, milles autori tekstid kõige kindlamalt kõlavad. See on Indrek Lõbusa „Sõgedate küla".

Lahkumine pelgupaigast, Hebronist kui raamatumaailmast, on vältimatu, sest see annab võimaluse uutele kogemustele, mida siis tundliku sulega üles tähendada. Neid kirju tahaks lugeda küll!

[1] *Väide pärineb Indrek Lõbusa intervjuust Siim Lillega, mis ilmus 2013. aasta sügisel Värskes Rõhus nr 35.*

[2] *http://arhiiv.err.ee/vaata/jarjejutt-jarjejutt-indrek-lobus-antonio-enn*

tere Joosep*

ja tere kõik
tere linnud ja loomad

tere tere vana kere
nagu mu vanaisa mulle ükskord ütles
kui olin laps
mulle meeldis pikutada vanaisa kõrval ta rääkis
siis hoopis teistsugust juttu kui muidu imelikku ja naljakat
see jutt polnud päris
aga vanaisa oli, ja kuu
kes vanasti ikka olevat vastanud: tere tere noor kere

vanaisa rääkis vahel ühte lugu
kuidas talle kuskilt tähtsast ametkonnast helistati
„tervist siin räägib Hunt"
„tere seltsimees Hunt, Susi kuuleb"
vastanud vanaisa ja pärast lühikest vaikust
pandi teisel pool toru ära
aga vanaisa nimi oligi ju Susi

üks hommikune ringutus

üks hommikune ringitus kiringitus varavalgene unenägu
silma postkasti pistetud kiri teispoolsuse kingitus
postiljoni puudutus
puuokstes haruldane rahu peaaegu tuuletus

muidugi luuletamine on valetamine
luuletamine on valetamine ruudus
ja luule on selle
valetamise tõde
valetamise ruudutus

niisugune luuletus

aga kiri on midagi muud kiri pole sama mis kirjutamine
kiri on kirju kuuvalgus kirjatud linal
kiri on kogunemine kiri on kirg

kiri on see mida kunagi ei saa päriselt kirja panna
ja mida pole kuskil kirjas
mujal kui muusikas

ma ei saa aru, ma ütlen, mina ei saa aru
miks kogu aeg räägitakse minakesksest luulest
see olevat halb
õige luule olevat minatu
see on sama mis öelda: õige nägu on ninatu

mõnede meelest peab luules olema riim
aga minu meelest
riim on paljas kiim
või mõnikord mäluridasid liitev liim
ometi riim ei ole luule tunnus
isegi kui nõnda arvaks Mihkel Kunnus

tõsi küll ega Mihkel ei arvanud nii
aga ta arvas siiski et mingid tunnused peavad olema
ja mulle jäi see kripeldama
sest luule
pole ju žanr
ta ei ole isegi arhižanr nagu eepika lüürika dramaatika
ja tal ei saa olla tunnuseid

luule on see
mis toimib teataval viisil
nii nagu toit või ravim
vesi leib õun sool aspiriin
neil pole toidu tunnuseid
aga nad kosutavad
iga toit võib olla janu või nälja ravim

kui luule ja proosa on kokku ilukirjandus
ilusad kirjad, *belles lettres*
siis nende vahe on selles
et luule on valetatud tõde
aga proosa tõeline valetamine
proosa on fiktsioon
kõigist prototüüpidest hoolimata
aga luule ei tohi olla
isegi kui luuletaja mõtleb välja
terve maailma ja kõige selle keskele veel iseenda

Walt Whitman laulis kunagi iseendast
Pühitsen ennast ja laulan endast,
ja mida tõeks pean, pead sinagi tõeks pidama,
sest iga osake minus on võrdselt ka sinu
läks aega mis läks
ja teda koguneti kuulama
nii et ta laulis lõpuks ikkagi tervest maailmast

mina on auk
mille kaudu
uuritakse maailma

meil Eestis on ka üks tuntud minakeskne laul
kui mina hakkan laulemaie
siis jääb küla kuulamaie
seitse valda vaatamaie
seitse on siin muidugi maagiline arv
koos minaga kokku kaheksakand

muidugi pole minatamine luuletaja kohustus
näiteks Francis Ponge võttis sõna asjade poolt
ja kirjutaski siis ainult asjadest
Pablo Neruda kirjutas terve eepose Ameerikast
ja selle lõpus natuke ka iseendast
Yo soy, mina olen olemas
kes seda ei usu võib viimase peatüki lugemata jätta

Sina, Joosep, tsiteerisid André Bretoni
mina tsiteerin ka
Breton ütleb lahti romaanikirjanikest
kes väidavad end lugeja ette seadvat neist endist
erinevaid tegelaskujusid, kelle nad panevad paika
füüsiliselt ja moraalselt, omal moel ja ajenditel,
mille vastu on targem mitte huvi tunda
minagi pole kunagi uskunud
et romaanikirjanik võiks pugeda tegelase sisse
kelle ta ise on välja mõelnud
ei, ta laulab ikkagi laulu iseendast

ja seda tegi ka Marcel Proust
kelle mürgimädalõhnalised Madelaine'i koogid
Sa oma kirjaga teele saatsid

nii, Joosep, nüüd võid küll ära süüa Krulli
nii nagu tootem sõi ära oma tabu
või puhuda ta tuulde
nagu seebimulli
kuigi mulle tundub et oled seda juba teinud
kui homme on kolmapäev
seisab Sul vist ees vanadekodusse minek
sinna võid viia tervisi teisest ilmast
kus minagi tõtt-öelda mõnikord käin

ps. näe, suits tõuseb tõepoolest üles
ja suu läheb suures linnas suuremaks
teeme valetamise võistluse

* *Vaata ka kirja Hasso Krullile, Müürileht nr 29, lk 38.*

LÕTK KOLME MÜÜRI VAHEL

SIMON CRITCHLEY: Fragmentide ansambel võib käsitleda potentsiaalselt lõpmatul hulgal teemasid, mis ei pea omama mingit omavahelist nõusolekut ega konstitueerima mis tahes koherentset argumenti peale selle, et nad annavad lihtsalt tunnistust mõtete lakkamatust vaheldumisest ja eristumisest. Fragmendid on jäljed intensiivsest ja südist aforistlikust energiast, absoluutselt piiramatu laienemise ja intensiivsuse võimust.
FRIEDRICH SCHLEGEL: Fragment peab olema miniatuurse kunstiteose kombel isoleeritud täielikult ümbritsevast maailmast ja olema tervik iseeneses. Salapärane nagu siil. Also, *projekt* on areneva objekti subjektiivne embrüo. Täiuslik projekt peaks olema samaaegselt täielikult subjektiivne ja täielikult objektiivne. See peaks olema jagamatu ja elav indiviid. Samas saab projekt ollagi tegelikult muidugi ainult *embrüo* arenevale või saamises olevale objektile, seega on projekt see, *mida pole olemas*. Või noh, teisalt ma tegelikult ütlen, et kui ta üldse miski on, siis mitmuses – ta'n „tuleviku fragmendid". Ses mõttes, et projekti hõlma all visatakse nad kildudena tuleviku suunas, sest neil puudub võimalus realiseeruda olevikus, muidu poleks projekte nagu väga tarvis. Daa.
CRITCHLEY: Edasi selgub, et Schlegel, kes kaitseb niimoodi romantikute fragmendilembust, on sunnitud tunnistama, et kuigi kogu keeletegevus koosnebki pelgalt fragmentidest – olgu nad siis rõivastatud dialoogi, kirjavahetuse, müürivestluse, mälestuste või mõne ilukirjanduž anri kangasse –, ei ole olemas sellist fragmenti, mis suudaks vormi ja sisu vahelise vastuolu lepitada. Seega pole ka romantikute fragmendid midagi muud kui ainult alles tulevate fragmentide eessõnad[1] või viiped või lubaduslikud tähnid lõpmatule tööle, mida on tuleva tarvis alati alles vaja kirjutada.
MAURICE BLANCHOT: Seepärast ma pidevalt korrutangi, et romantikud olid rikkad projektide, aga vaesed tööde poolest.
SCHLEGEL: Ükski kirjandusmääratlus ei saa olla deskriptiivne, alati on see preskriptiivne. Lubada saab ainult seda, mis kirjandus olla *v/õ/i/k/s* või milleks ta onGI?! sAAMaS, mitte kunagi aga ei saa öelda seda, mis ta tegelikult või praegu *on*. *Verstehste*?
CRITCHLEY: Seega, romantiline fragment või projekt, mida määratletakse vormi ja sisu või subjekti ja objekti sünteesina, pole muu kui *eneseteadlikkus selle lõpliku sünteesi alalisest puuduolekust*.
SLAVOJ ŽIŽEK: Critchley? Kesse Critchley veel on? *Never heard of him*.
LESLIE HILL: Khm. Teisisõnu, fragmendi-aeg pole kunagi täidunud olevik. See on vahepeal-aegade aeg – mäletamise ja unustamise, järjepidevuse ja selle katkemise, kuuletumise ja vastuhaku vaheline aeg. Ja see, mis fragmendis kõige võimsamalt kõneleb, on kahtlemata seesama lepitamata pinge kunstiteose ja selle vallalaotumise, selle kogunemise ja selle hajumise vaheline pinge; pinge, mis on möödaniku aja ja endiselt tuleva aja vahel. Aga samas on midagi sügavalt mitmemõttelist selles fragmendile truuksjäämises, mis modernset ja kaasaegset inimkogemust iseloomustab. Ses mõttes, et isegi kõige entusiastlikumadki uurijad on fragmenti harva mõnel muul viisil kui lahutustehtelisena kirjeldanud. Olgu fragmendis nähtud siis sedasama väge, mis killustumise või transgressiivse vägivallana publikule mõju avaldab – ütleme, et plahvatab –, või pigem melanhoolset nõidusunest ärkamist, mis järgnes unenägude purunemisele – igal juhul kirjeldatakse fragmenti tavapäraselt mitte selle kaudu, mis see on või olla võiks, vaid selle kaudu, mis see *juba ei ole*. Teisisõnu selle järjepidevuse mõistetes, millesse ta sekkub, ühtsuse mõistetes, mille ta juba laiali lammutab, autoriteedi mõistetes, millele paneb vastu, normi mõistetes, mida juba ületab. Jäin nüüd pikalt lobisema, kirjutasin sel teemal terve raamatu.
MARIANN TIHANE: See fragmendivõrgustik on nagu Pandivere kõrgustik. Nancy kirjutab ühel teisel seinal, et vaatamine on puudutamine ja kui keha paikneb maal / maas / maa küljes, siis silm saab minna sinna, kus keel tegutseb, kus *stik*-liide elustab. Maastikuvaade ei ole nagu jumalale otsavaatamine, pigem vastupidi, jumalad on maa peal, nad on asjades ja kivides, neid on loendamatu hulk – maastikus avaneb *ei-ole-Üht-tunnetus*.

```
[Check: count-as-one. Fragment complete.]
```

Ja et maastik, kuna ta pole mingi troon, millele silm istuma asub, on püsiv ainult ümbritseva püsimatuse tõttu, siis *rändab silm ringi* fragmentaariumis, mis on pilgule otsekui tagasipeegeldus eikusagilt, asja enese kohene ja vahetu peegelduvus, mida silm kompab. Vaataja on *nüüd, kohe, siin, kivi, puu, väli*. Silmapiir on lõpmatu ulatuvus, mis saab muudkui osutada ainult kõigele sellele, mis on lõplik ja liikuv. Ülal on juba räägitud sellest, et fragment keelustab täidunud oleviku, ent *projektina*, milles näiteks minu praegune kirjutamine kui üks projekti esinemisjuhtudest kaasab Nancy kirjutatud sõnu, projektina, mille konkreetne esitus jõuab lõpule järgmise lausega, avatakse tulevikule uks. Tuleva piirjooned liiguvad isegi tuule käes vabisevas õunapuuvõras. Sealt/siit edasi võib öelda kõike.
NANCY: Ei enam tea / tegin kus vea / kõik selgem näis / just nii kui peab / ei enam tea / segi läks mõistus / juhtus nii kui ennegi.
ŽIŽEK: Jumal ei ole enam imeline erand, mis garanteerib universumi normaalsuse, see seletamatu X, kes võimaldab meil kõike muud seletada; ta on, vastupidi, ise uputatud omaenese Loomingu ime ülevoolavusse. Lähemal vaatlusel pole meie universumis mitte midagi normaalset – kõik, iga väiksemgi olemasolev asi, on imeline erand; vaata ainult vastavast perspektiivist ja iga normaalne asi on koletislik. Me ei peaks võtma näiteks hobuseid normaalsusena ja ükssarvikuid imelise erandina – isegi hobune, kõige tavalisem asi maailmas, on vapustav ime. See pühadust teotav Jumal on moodsa teaduse Jumal, sest moodsat teadust hoiab alal täpselt säärane, kõige ilmselgema üle imestamise hoiak. Lühidalt, moodne teadus on „kõigesse uskumise" poolel. Kas pole üks relatiivsusteooria ja kvantfüüsika õppetunde mitte see, et moodne teadus õõnestab meie kõige elementaarsemaid loomulikke hoiakuid ja sunnib meid uskuma (aktsepteerima) ka kõige „jampslikumaid" asju? Et seda pähklit täpsustada, võib siin olla taas kord abiks Lacani mitte-Kõige loogika. Chesterton tugineb ilmselgelt universaalsuse „maskuliinsele" poolele ja selle konstitutiivsele erandile: kõik, mis on, kuuletub loomulikule kausaalsusele – välja arvatud Jumal, kes on keskne Mõistatus. Moodsa teaduse loogika on, vastupidi, „feminiinne": ühelt poolt on see materialistlik, tunnustades aksioomi, et mitte miski, millega saab ratsionaalse selgituse abil arvestada, ei pääse loomulikust kausaalsusest. Selle materialistliku aksioomi teiseks pooleks on see, et „mitte kõik ei ole ratsionaalne ega kuuletu loomuseadustele" – mitte selles mõttes, et „on midagi irratsionaalset, midagi, mis lipsab ratsionaalse kausaalsuse eest minema", vaid selles mõttes, et see ratsionaalse kausaalsuse korrapära „totaalsus" ise on see, mis on ebajärjekindel, „irratsionaalne", mitte-Kõik. Ainult seesugune mitte-Kõik garanteerib teaduslikule diskursusele vastava avatuse üllatustele, „mõeldamatu" esilekerkimisele. Kes oleks 19. sajandil suutnud kujutleda selliseid asju nagu relatiivsusteooria või kvantfüüsika?
BLANCHOT: Fragment, see on meteoriit tundmatus taevas. Näete, poisid? (**Bob:** *It's a sad and beautiful world*.)
BLANCHOT: Fragmentaarne kirjutus võib olla vabalt suurim risk – isegi katkestunult liigub see edasi.
SAMUEL BECKETT: Lõpp on juba alguses, ometi lähed muudkui edasi, *yo*.
GALILEO GALILEI: *Eppur si muove*!
Fox Mulder: *The truth is out there*.
(**Zach:** *Yeah, it's a sad and beautiful world, buddy*.)
JACQUES DERRIDA: Fragment on ellips. Ja ellips on nagu, et „ma pmst ei öelnud midagi, a ma võtan selle kohe tagasi"[2]. See on tähendusrikas taandatud öeldavus, mis on jäljena õhku paisatud. Aga sellel elliptilisel fragmendivaikusel on võime maksimeerida omaenese dominanti kogu ülejäänud diskursuses, kaaperdades endasse kõik tulevikulised järjepidevused ja täiendid juba ettehaaravalt. Fragment sisaldab plahvatust, millest ta irdus, ja plahvatust, mis on temast tulev.
THEODOR ADORNO: Õnnestunud kunstitöö kontseptsiooni ideoloogilisse, jaatavasse lausumisse („see on õnnestunud töö") on alati juba inskribeeritud korrektiiv, et sellist asja nagu täiuslik töö pole olemas. Kui täiuslik töö eksisteeriks, tähendaks see seda, et võimalik oleks lepitus selle lepitamatuga, millele kunst võlgneb oma truuduse. Sellisel juhul oleks tegemist kunstiga, mis tühistab iseenese kontseptsiooni. Pööre hapra ja fragmentaarse poole on tegelikkuses katse päästa kunsti, lammutades laiali väite, et tööd on need, mis nad olla ei saa, kuid mille poole nad peavad sellegipoolest püüdlema; mõlemad momendid sisalduvad fragmendis.
HEGEL: Kunst selle kõige kõrgemas kutsumuses on ja jääb meie jaoks mineviku asjaks.
TIHANE: Eesti keeles võiks võõrsõnalise fragmendi asemel kaaluda ülepea sõna „visand" – nii nagu Jacques Rancière iseloomustab kirjanduslikku fragmenti, saab öelda ka visandi kohta: nimelt, et visand on sedasorti ühtsus, milles iga fikseeritud element või asi pannakse muunduvasse või metamorfsesse liikumisse. Visand, nagu ka fragment, on lõpmatu protsessi lõplik figuur, see on ühelt poolt selgelt juhuslik osake, kuid ühtlasi maailmu hõlmav mikrokosmos. Samuti on visand tihedas seoses geomeetrilise joonega, see tähendab tähistusliku konservatiivsusega, kirjanduse puhul sõnadega võimalikult ökonoomselt ringikäimisega niiviisi, et kirjasõna materiaalsus asetub tähenduslikult teisele poole tavapärast *quid pro quo* tüüpi ökonoomiasuhet, puudutades meelipidi pigem n-ö kingituse ja kinkimise ökonoomiat, milles kehtib absoluutne „äraostmatuse printsiip", nagu on kirjutanud Hasso Krull. Visand on joonis ja joon on, nagu Eukleides seda määratles, ilma laiuseta lõpmatu ulatuvus.

```
[Feed error. Re-connecting to channel…]
```

Preston BODIE Broadus: *They want me to stand with them, right? But where the fuck they at when they supposed to be standing by us? I mean, when shit goes bad and there's hell to pay, where they at? This game is rigged, man. We're like the little bitches on a chessboard.*
[---]: *We are not done yet.*

[1] *MALLARMÉ: Raamat, Raamat, Raamat...*
[2] *TIHANE: Nancy kasutab musikoloogilis-lingvistilist sünkoobi mõistet sarnase elliptilisusena: sünkoop on sisekadu, omamoodi ajaloo poolt sõnade kallal teostatud vägivald – aeg kaotab sõna seest häälikuid. Näiteks* laulamaan *ja* laulamaie *lühenevad verbiks laulma. Neid võiks võtta „unustatud häälikutena", mis on elliptilise vaikuse jäljed – fragmendid, mis pole fragmendid, sest nende vorm on tühistunud, nad kuulutavad tulevat ainult enese puudumise teel. Niiviisi on vahest „minagi" maailma kõige pikem sõna, mille puhul loob tähendust ainult see, kui suudame avastada senitundmatuid (sest unustatud) häälikuid, olgu nad siis minevikuaarded või väesolevad tuleva-visandid.*

21.12 SINILINNUS

Müürileht ehib

Laat, workshopid, hõõgvein, hea muusika, sõbrad, kontsert & pidu.

12.00 – 17.00

Disaini-, raamatu- ja plaaditurg.

Lugemik,
Helmi Arrak, KO!,
Mare Kelpman,
Marit Ilison, Mokoko
Labs, Multistability,
Okeiko, KOKOMO
jpt.

Muusikavalikut
kureerib Karlova
Raadio.

22.00 – ...

masinad&mikrid

Kazk
Oliver Grimball

plaadid&nõelad

Aliina
Ats Luik
Bakey Ustl
Leene Nola
Kaarel Valter
Renca

päeval **tasuta** / **5€** all night long

MÜÜRILEHT